

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vznik a rozvoj trampských osad
v údolí Zlatého kaňonu řeky Sázavy**

Tereza Patzenhauerová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Matoušek, CSc.

Praha 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného akademického titulu. Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. července 2021

.....

podpis

Poděkování

Tímto děkuji svému vedoucímu prof. PhDr. Václavu Matouškovi, CSc. za cenné rady, připomínky, a především trpělivost a vstřícný přístup v průběhu psaní bakalářské práce.

Dále děkuji panu Martinu Maršálkovi za spolupráci při získávání výzkumných materiálů a historických podkladů k výzkumu jednotlivých tramských osad a dalších drahocenných poznatků.

Mé velké díky patří též Danu Fialovi z osady ÚZP, osadníkům Rychlé řeky za nemalou pomoc, a v neposlední řadě rodičům, přátelům a blízkým osobám za podporu a oporu během studia. Speciální dík patří Janu Buršíkovi za útěchu a nejlepší catering.

Tereza Patzenhauerová

Věnování

Tuto práci bych chtěla věnovat Elišce Táborské.

OBSAH

Abstrakt

1	ÚVOD.....	8
1.1	PŘEDMĚT PRÁCE	8
1.2	CÍLE A MOTIVACE	8
1.3	PRAMĚNY, LITERATURA A DOSAVADNÍ POZNATKY.....	9
1.4	METODOLOGIE.....	14
1.5	VYMEZENÍ POJMŮ	16
1.5.1	<i>Tramp a tramping</i>	16
1.5.2	<i>Subkulturní charakter trampingu</i>	19
1.5.3	<i>Paďour, mastňák</i>	21
1.5.4	<i>Osada, camp, tábořiště</i>	21
1.6	OTÁZKY.....	24
2	STRUČNÉ DĚJINY TRAMPINGU	25
2.1	PODHOUBÍ.....	25
2.2	KOŘENY TRAMPINGU	28
2.2.1	<i>Woodcraft</i>	28
2.2.2	<i>Skauting</i>	29
2.2.3	<i>YMCA</i>	31
2.2.4	<i>Dobrodružná literatura a film</i>	31
2.3	PROMĚNY ČESKÉHO TRAMPINGU BĚHEM STOLETÍ.....	32
2.3.1	<i>První republika – zlatá éra trampingu</i>	32
2.3.2	<i>Nacistická okupace</i>	34
2.3.3	<i>Tramping od roku 1945 do roku 1989</i>	35
2.3.4	<i>Tramping po roce 1989</i>	37
3	ZLATÁ ŘEKA	38
3.1	POSÁZAVÍ.....	39
3.1.1	<i>Posázavská stezka</i>	40
3.1.2	<i>Vodáci a vodní doprava</i>	40
3.1.3	<i>Posázavský Pacifik</i>	41
3.1.4	<i>Cvičný prostor SS</i>	43
3.2	ZLATÝ KAŇON.....	44
3.3	TRAMPSKÉ OSADY VE ZLATÉM KAŇONU	50
3.3.1	<i>Osada Na Pískách</i>	51
3.3.2	<i>Osada Sahara</i>	51
3.3.3	<i>Osada Úsvit (Petrov)</i>	52
3.3.4	<i>Osada Hřebena</i>	52
3.3.5	<i>Osada Na Břehu</i>	53
3.3.6	<i>Osada Amarillo</i>	53
3.3.7	<i>Osada DRTS</i>	54
3.3.8	<i>Osada Údolí temna</i>	55
3.3.9	<i>Osada Na Rafandě</i>	56
3.3.10	<i>Osada Sonny Hill</i>	56
3.3.11	<i>Osada Arroyo</i>	57
3.3.12	<i>Osada Orang</i>	58
3.3.13	<i>Osada Na Zlatých dolích</i>	59
3.3.14	<i>Osada Údolí zlatého potoka</i>	59
3.3.15	<i>Osada Staří kamarádi</i>	60
3.3.16	<i>Osada Píska</i>	62
3.3.17	<i>Spojené osady Údolí slunce</i>	63

3.3.18	<i>Osada Dakota</i>	64
3.3.19	<i>Osada Club Údolí ticha</i>	65
3.3.20	<i>Osada Úsvit (Třebosín)</i>	66
3.3.21	<i>Osada Toronto</i>	67
3.3.22	<i>Osada Stará stezka</i>	67
3.3.23	<i>Osada Ajax</i>	68
3.3.24	<i>Osada Kadjak</i>	69
3.3.25	<i>Osada Goward</i>	70
4	PŘÍBĚH RYCHLÉ ŘEKY	73
5	ZÁVĚR	88
6	POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	92

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o trampském hnutí na území České republiky, souvisle sleduje počátky a vývoj tohoto fenoménu v průběhu 20. století. Mapuje vznik a rozkvět chatových osad v údolí Zlatého Kaňonu řeky Sázavy a zdejší působení trampů. Zároveň se ve sledované oblasti pokouší o rekonstrukci obrazu konkrétních trampských osad a života s nimi spojeným. Se zřetelem na historické a sociální aspekty vývoje v pozorovaném časovém období se vydává po stopách rozmachu trampingu až k jeho pozdějšímu útlumu.

Klíčová slova:

tramping, trampské hnutí, Sázava, Posázaví, Čechy, trampské osady

Abstract

The bachelor's thesis deals with the tramp movement in the Czech Republic, continuously traces the beginnings and development of this phenomenon during the 20th century. It maps the origin and flourishing of cottage settlements in the valley of the Golden Canyon of the Sázava River and the local activities of tramps. At the same time, in the monitored area, it is trying to reconstruct the image of specific tramp settlements and the life associated with them. With regard to the historical and social aspects of the development in the observed time period, it sets out in the footsteps of the tramping boom to its later decline.

Key words:

tramping, tramp movement, Sázava River, Posázaví, Bohemia, tramp settlements

1 ÚVOD

1.1 Předmět práce

Předkládaná teoretická práce je pokusem o popis a komplexní shrnutí dějin českého respektive československého trampingu. Zkoumá jeho počátky během konce 19. století až na počátek 20. století, odtud souvisle sleduje jednotlivé etapy trampingu až po současnost. Výběrem a uspořádáním jednotlivých období a oblastí výzkumu se snažím uceleně postihnout nejvýraznější aspekty a projevy trampingu jako fenoménu, který výrazně ovlivnil formování české společnosti¹, a zařadit je do obecných historických souvislostí. Pokouším se o sestavení uceleného obrazu a snažím se docílit jakési obecné sociální, kulturní a historické syntézy dějin trampingu.

Hlavní náplní mé práce je zmapování vzniku a vývoje konkrétních trampských osad v údolí Zlatého kaňonu řeky Sázavy, zároveň se dotýkám i historie Posázaví. Představuji jednotlivé trampské osady na území Zlatého kaňonu, tj. trampské osady od Pikovic až po Kamenný Přívoz, a snažím se o obecnou rekonstrukci obrazu života a osadního dění. S ohledem na dochované prameny stručně shrnuji jejich předválečnou i poválečnou historii až k dnešním dnům. Souběžně věnuji větší pozornost osadě Rychlá řeka a kladu si za cíl poznat její předválečnou historii, která je nejasná, a popsat příběh této osady. Součástí textu jsou jednotlivé útržky pramenů a pamětí současných osadníků, kterými uzavírám celkový výzkum osad.

Výstupem mé práce je tedy popis dějin trampingu na pozadí svého sociálně-kulturního rámce, profily jednotlivých trampských osad Zlatého kaňonu, objasnění (nejen) předválečné historie osady Rychlá řeka. V samotném závěru odpovídám na otázky, které si kladu na začátku práce, a zamýšlím se nad tím, zda si trampské osady od dob zlaté éry trampingu stále zachovávají svůj původní ráz, zdali tento způsob životního stylu přetrvává nebo již ztrácí své místo v soudobé společnosti a též nad možnou budoucností výzkumné lokality. Tuto úvahu dávám do souvislosti s výzkumem osad Zlatého kaňonu z kterého vycházím.

1.2 Cíle a motivace

V současné době je český tramping stále aktuálním a zajímavým námětem pro laickou i odbornou veřejnost. Jsem si vědoma toho, že se jedná o velice obsáhlý fenomén, na který

---

¹ POHUNEK, Jan. Století trampingu. Praha 2018.

lze nahlížet z různých úhlů, a že podstatná část jeho jednotlivých jevů by si zasloužila svou vlastní samostatnou publikaci. V této práci mám však pouze omezený prostor a tak se pokouším shrnout a popsat fenomén trampingu na obecné úrovni, představit jeho kořeny a poznat podhoubí, prozkoumat jeho průběh i důsledky, a zároveň tyto obecné poznatky propojit s konkrétními místy či s osudy a příběhy konkrétních jedinců. Věřím, že tato práce může alespoň kouskem přispět k případným dalším diskusím nebo budoucím studiím tramských osad na Zlaté řece.

K výběru tématu práce mě motivoval především můj osobní vztah a vazby k místu, kde leží osada Rychlá řeka. V dětství jsem převážnou většinu prázdnin trávila právě na chatě, na osadním hřišti a v řece Sázavě. Oblast spodního toku Sázavy mám tedy spojenou s mnoha dobrodružstvími, zážitky a vzpomínkami, ale i se známými tvářemi a přáteli. Eliška Táborská, má prababička, mi často vyprávěla, jak za mlada s přáteli trampovala, jak s pradědečkem stavěla chatu a jak se do tamní krajiny navždy zamilovala. Avšak teprve pár let nazpátek jsem pocítila zvědavost a začala se zajímat, co vlastně trampingu znamená, s čím vším je úzce provázán a jak vypadal dávný život na naší a v dalších osadách. Bohužel, dnes už se prababičky na spoustu věcí zeptat nemohu, zlatá éra trampingu je dávno pryč a z generace „trampů průkopníků“ již téměř nikdo nežije. Ač se sama mezi trampy neřadím a hlavní rozmach trampingu proběhl daleko dříve na to, abych mohla vycházet z vlastních zkušeností, přeci jen jsem svázána se současným životem na osadě a velice mě zajímá její minulost a kam až sahají její kořeny. V první kronice Rychlé řeky z konce čtyřicátých let je o předválečné historii osady pouze několik nekonkrétních zmínek, proto jsem se rozhodla zaměřit se v rámci bádání právě na naši osadu a sehnat o ní co nejvíce nových informací. V práci tedy povrchově čerpám ze svých subjektivních zkušeností z života na osadě, a využívám tak jistých výhod k získávání písemných a dalších pramenů či kontaktů ve spřátelených osadách. Zároveň se však důsledně držím faktů, historických pramenů, archiválií i odborných publikací, udržuji si tak odstup, aby práce neinklinovala k tendenčnosti a neprezentovala mé subjektivní názory.

1.3 Prameny, literatura a dosavadní poznatky

Po celých sto let existence trampingu vznikalo velké množství prací, které se zaměřují na jeho jednotlivé aspekty a které lze využít pro další bádání. Do konce 20. století publikovali jednotlivá díla především sami trampové (často i samizdatově), avšak v posledních přibližně dvaceti letech můžeme zaznamenat nárůst odborného zájmu,

především ze strany historiků a etnologů.² V současné době je již téměř nemožné vést rozhovor s pamětníky z období počátků trampingu, neboť již většina z nich není mezi námi. Stále však můžeme čerpat z velkého množství dochovaných písemných pramenů, archiválií, deníkových zápisků, osadních kronik a mimo jiné z výpovědí potomků původních trampů či jedinců, kteří tramping aktivně provozují i v současnosti.

Jak již bylo řečeno, v posledních uplynulých desetiletích můžeme v českém prostředí zaznamenat nárůst počtu publikací o trampingu asi jako hub po dešti. „Bibli všech trampů“ však nadále zůstávají *Dějiny trampingu*³ Josefa Peterky alias Boba Hurikána, které jsou unikátní dochovanou výpovědí přímého účastníka formování českého trampingu a popisem dobového dění. I přesto, že se jedná především o soupis tramských osad a přes jisté tendenční vlastnosti (vynechávání určitých osad a osobností zejména z levicového křídla trampingu, faktické omyly a sporné členění do jednotlivých období⁴) je toto dílo stěžejním studijním pramenem každého, kdo se o tramping zajímá a tvoří tak základ i mé práce. Mimo jiné je Bob spřízněn s krajinou Posázaví, konkrétně s osadou Hurikán u soutoku potoka Doubravice a Sázavy.⁵ Mé charakteristiky jednotlivých osad jsou inspirovány právě jeho dílem. Při mapování osad dále vycházím z *Osadních toulek II*⁶, které obsahují historickou geografii jednotlivých tramských osad na Sázavě věnujících se nohejbalu. Dílo je víceméně popisné, založené na známých pramenech, ale pracuje i s archiváliemi a obsahuje rozhovory s pamětníky. S autorem, panem Martinem Maršálkem, jsem během svého bádání v jednotlivých osadách úzce spolupracovala, poskytl mi značnou pomoc a cenné rady především při odhalování minulosti osady Rychlá řeka.

Dále vycházím z odborných publikací a obecně přehledové literatury, na základě které tvořím kulturně historický rámec práce. Takovou je například dílo *Český tramping 1918-1945*⁷, jedná se o přehledovou publikaci o prvních desetiletích trampingu, která mě uvedla do tématu. Zaměřuje se především na konflikty trampů s většinovou společností, hudbu a sport. Pokus o vyprávění a popis dějin prvních desetiletí tramského hnutí pak zachycuje i

---

² POHUNEK, Jan. *Výběrová komentovaná bibliografie literatury k tématu trampingu*. In: *Tramping v českých zemích v letech 1918 až 1989: subkultura v interakci se státem a společností*. Studia Ethnologica Pragensia. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017. 2017 (2), str. 204-211.

³ HURIKÁN, Bob. *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, 1990.

⁴ RANDÁK, Jan. *Jak psát dějiny trampingu?*. Studia Ethnologica Pragensia. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017. 2017 (2), 51-67.

⁵ Vizitky T.O. [cit. 2021-05-05]. Dostupné online z:

<https://sites.google.com/site/nastrampvto/abc/h/ohurikansazava1920>

⁶ MARŠÁLEK, Martin. *Osadní toulky II. Nohejbal na tramských osadách v okolí Prahy – Sázava*. Praha: Mladá fronta, 2016.

⁷ WAIC, Marek – KÖSSL, Jiří. *Český tramping 1918–1945*. Praha – Liberec 1992.

částečně vzpomínková publikace *Odlesky táborových ohňů*⁸. Základním uvedením do tématu je také přehledový článek *Century of Czech tramping*⁹, která je určena především zahraničnímu publiku, ale i tak je užitečnou studnicí informací. Dále pak odborná publikace *Meziválečný tramping na Rakovnicku*¹⁰, která přináší řadu nových poznatků a využívání regionálního obrazu hnutí k úvahám o povaze prvorepublikového trampingu jako takového. Formám táboření, významným tramským lokalitám v českých zemích, výchovným aspektům trampingu a postojům tehdejší státní moci k trampingu se věnuje publikace *Český tramping v časech formování a rozmachu*¹¹, která je hojně doplněná dobovými dokumenty a pestrým obrazovým doprovodem. Podobný průřez trampingem pak představuje *Putování za obzor*¹².

Z úžeji zaměřených tematických textů jsem pak zvolila např. *Zahrady pozemských radostí*¹³, jedná se o zajímavě uspořádanou knihu o seberozvoji v přírodě. Představuje i osobnosti, které byly studnicí inspirace trampingu, např. Henry Thoreau, E. T. Seton, Jack London, apod. Souběžně stručně připomíná význam organizací YMCA, Ligy lesní moudrosti a hnutí Woodcraft či skautů. Obsahuje mnoho výpovědí a je tak do jisté míry pestrou multigenerační antologií, nabízí „*mnohost pohledů na vnořování se lidí do lůna přírody*“.¹⁴ Dalšími dvěma studii jsou pak *Tramské osady – specifický prvek rekreační krajiny v zázemí českých měst*¹⁵ a *Nenápadný půvab (české) buržoazie*¹⁶, které jsou součástí kolektivní monografie *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*.¹⁷ Detailně se soustředí na specifický fenomén druhého bydlení, obzvláště chatařství a chalupářství, a zároveň na specifickou rekreační aktivitu – trampingu.

---

⁸ NOHA, Rudolf. *Odlesky táborových ohňů: vzpomínky na tábornictví, woodcraft, skauting a tramping u nás i ve světě*. Jílové u Prahy: Muzeum těžby a zpracování zlata, 1969.

⁹ POHUNEK, Jan. *A Century of Czech tramping*. Folklorica. Journal of the Slavic and East European Folklore Association. Folklorica, 2012.

¹⁰ KRŠKO, Jan. *Meziválečný tramping na Rakovnicku*. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník, 2008.

¹¹ POHUNEK, Jan – RANDÁK, Jan – MAREŠ, Jan – KRŠKO, Jan – ŠPRINGL, Jan. *Český tramping v časech formování a rozmachu*. Praha, 2019.

¹² RANDÁK, Jan – KRŠKO, Jan – MAREŠ, Jan – POHUNEK, Jan – ŠPRINGL, Jan. *Putování za obzor. Tramping v české společnosti 1918-1989*. Praha: NLN, 2020.

¹³ GINTEL, Allan. *Zahrady pozemských radostí*. Praha: Gasset, 2019.

¹⁴ převzato z LUKAVEC, Jan. *Do přírody za bolestí a nepohodlím!*. 2019. [cit. 2021-05-26] Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/41857/gintel-allan-ed-zahrady-pozemskych-radosti>

¹⁵ VÁGNER, Jiří. *Tramské osady – specifický prvek rekreační krajiny v zázemí českých měst*. In: Blažková, T. – Fialová, D. – Matoušek, V., *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19. – 21. století*. Praha: Togga, 2014, 63-82.

¹⁶ MATOUŠEK, Václav. *Nenápadný půvab (české) buržoazie. Počátky masové a individuální rekreace v Čechách v době industrializace pohledem historika*. In: Blažková, T. – Fialová, D. – Matoušek, V. eds., *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*, Praha: Togga, 2014, 11-28.

¹⁷ BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*. Praha: Togga, 2014.

K chalupářství a chataření se vztahuje i publikace *O chalupách a lidech*¹⁸ k volnočasovým aktivitám pak publikace *Volný čas*¹⁹, která vznikla z projektu pod záštitou Národní galerie v Praze, jež se zabývá reflexí kultury spojenou s utopií trampství. Průzkum uzavírám mezioborovou prací *Čechy krásné, Čechy mé*²⁰, která čerpá z poznatků kulturních, hospodářských a sociálních dějin, dějin hmotné kultury, ekologie, historické ekologie, archeologie, dějin techniky, historické geografie atd. Autor zde ve stručném přehledu od pravěku až po 20. století zkoumá vliv člověka na přírodu a naopak. Zároveň se soustředí na období vzniku industriální společnosti. Fenomén návratu člověka k přírodě a následné proměny české krajiny, jsou velice obsáhle a komplexně popsány v diplomové práci *Paďouři, trampové a netrampové*²¹.

Mezi další prameny řadím výstavu *Století trampingu*²², která vznikla k příležitosti stoletého výročí²³ trampingu pod záštitou Národopisného muzea. Komplexně pojímá dějiny i současnost trampského hnutí a to, jak toto hnutí ovlivnilo podobu české populární kultury, umění i sportu. Z výstavy vyšla stejnojmenná publikace.²⁴ Dle slov generálního ředitele Národního muzea Michala Lukeše: „*Národní muzeum chce touto výstavou ukázat, co všechno obnášelo a stále ještě obnáší být trampem a možná své návštěvnický i trochu překvapit tím, co všechno bylo v naší historii trampingem ovlivněno.*“ Na výstavě spolupracoval též Jan Pohunek alias Přebal, současný významný český etnolog, folklorista a spisovatel, z jehož díla a četných článků čerpám v celé mé práci. Inspiroval mě též fotografický projekt *Trampové*²⁵ fotografa Libora Fojtíka. Zachycuje život trampů v Čechách a na Moravě, dokumentuje podobu trampské subkultury a přináší tak ucelený obrazový soubor o tomto fenoménu. Vystavované fotografie jsou velice zajímavě pojaté a krásně vykreslují syntézu klasického trampingu se současností. Fotografie můžeme nalézt ve stejnojmenné publikaci *Trampové*²⁶ doplněnou o podnětné texty. Specialitou je Mobilní trampské muzeum českých a slovenských trampů, které vzniklo ze společné iniciativy členů

---

¹⁸ SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: České chalupářství v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017.

¹⁹ DIVO, Mark. *Volný čas. Utopie na hranicích všednosti*. Praha: Národní galerie v Praze, 2011.

²⁰ MATOUŠEK, V. *Čechy krásné, Čechy mé. Proměny krajiny Čech v době industriální*. Praha: Agentura Krigl, 2010, s. 231 a následující.

²¹ POSLEDNÍKOVÁ, Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. Univerzita Karlova v Praze, FHS UK, katedra obecné antropologie, 2010.

²² POHUNEK, Jan. *Století trampingu*. Národní muzeum – Letohrádek Kinských, 29.6.2018-1.4.2020

²³ Za počátek trampingu u nás je označován rok 1918, kdy byla založena nejstarší trampská osada Ztracená naděje ve Svatojánských proudech, roku 2018 tedy tramping oslavil století.

²⁴ POHUNEK, Jan. *Století trampingu*. Praha 2018.

²⁵ FOJTÍK, Libor. *Trampové*. Leica Gallery Prague, 21.6.2021-12.9.2021

²⁶ FOJTÍK, Libor. *Trampové*. Praha: PositiF, 2020.

trampského hnutí. Pomáhá zachovat trampské památky pro budoucí generace a generacím stávajícím pochopit, co všechno trampování znamená.

Mezi ostatními vizuálními zdroji informací stojí za zmínku dokumentární cyklus České televize *Zvláštní znamení touha*²⁷ v režii Václava Křístka, ve kterém jsou shrnuty dějiny trampingu, které jsou vlastně dějinami českého národa za uplynulých sto let. „*Je v nich vše – nabytá svoboda i její opakovaná ztráta, prosperita i krize, budování a zapominání demokracie, drobné lidské osudy, selhání, kolaborace, ale i velká hrdinství. Tramping se totiž některým ze způsobů dotkl každého z nás.*“²⁸

Informace o modelové oblasti čerpám převážně z publikace *Posázaví*²⁹, která prostřednictvím historických fotografií dokumentuje zaniklou tvář krajiny a obcí kolem řeky Sázavy. Soustředí se hlavně na střední a dolní tok Sázavy, pro mou práci je podstatný především tok dolní, tzn. od Kamenného Přívozu až po Pikovice respektive Davli, kde se Sázava vlévá do Vltavy. Krom místopisu připomíná i zajímavosti regionu, tedy železniční trať (Posázavský pacifik), fenomén trampingu, vodáctví i turistiky apod. Obrazový doprovod publikace doplňuje zmizelou podobu obcí krajiny tohoto koutu Čech, podobně dokumentuje oblast i stejnojmenná publikace *Posázaví*³⁰, která je však o několik desetiletí starší. Částečně vycházím i z publikace *Posázavský pacifik*³¹, kde jsou popsány dějiny stavby železniční tratě úzce spjaté s dějinami turistiky a trampingu. Oblasti Zlatého kaňonu se pak velice hezky věnuje příspěvek v *Trampském magazínu*³², samostatné obsáhlejší literární dílo věnované pouze Zlatému kaňonu jsem nedohledala. Částečně čerpám i z výstavy v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy *Tramping a příroda dolního Posázaví*, která se věnuje historii trampského hnutí a krajině mezi Kocábou, Vltavou a Sázavou.

V neposlední řadě vycházím z dobových významných periodik, ve kterých se pravidelně objevovaly informace o historii trampingu, a která působila nadregionálně. Při práci s periodiky je nezbytné uvědomovat si, že každé se určitým způsobem snaží ovlivnit

---

²⁷ *Zvláštní znamení touha* [dokumentární film]. Režie V. KŘÍSTEK. Česko, 2014.

²⁸ SKOTAL, Fedor. *Ostatně jsem šťasten, že jsem tramp*. Česká televize, 2014. [cit. 2021-05-26] Dostupné online z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10624521952-zvlastni-znameni-touha/8905-rozhovor-s-fedorem-skotalem/>

²⁹ KUCROVÁ, Veronika. *Posázaví. Zmizelé Čechy*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2013.

³⁰ DOLEŽAL, Ivan – DOLEŽAL, Jiří – VESELÝ, Evžen. *Posázaví*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1982.

³¹ BERKA, Miroslav. *Posázavský pacifik. Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1991.

³² POHUNEK, Jan. *Trampská teritoria: Okolí Zlatého kaňonu*. Trampský magazín, 2014. [cit. 2021-05-26] Dostupné online z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/trampska-teritoria-okoli-zlateho-kanonu-221.html>

čtenáře svým subjektivním názorem.³³ Trampské rubriky bylo v průběhu času možné najít i v obecněji zaměřených listech (např. *Nedělní list*, *Polední list*, *Obrana lidu* či *Mladý svět*)³⁴. V mé práci pracuji především s týdeníkem *Ahoj na neděli*³⁵ profilujícím se jako apolitický. Můžeme v něm nalézt četné fotoreportáže, povídky, vizitky trampských osad či oznámení a pozvánky o sportovních utkáních a dalších událostech. Díky zmínkám o osadách můžu například ověřit existenci konkrétních osad v určitých letech. Mezi další významná periodika patří časopis *Tramp*³⁶, který byl vydáván převážně komunisticky orientovanými autory z prostředí trampské literární a umělecké avantgardy. Publikované zprávy jsou tak často expresivní a silně názorově laděny, což částečně snižuje jejich důvěryhodnost, ale na druhou stranu nám poskytuje autentický náhled do tehdejších představ a názorů o světě a vypovídá o interakcích mezi politicky laděnými trampy, apolitickými trampy a státem. Do třetice zmíním moderní trampský časopis *Pucejř*³⁷, který vychází od 90. let až dodnes. Kromě zpráv o aktuálním dění obsahuje i povídky, poezii, úvahy, rozhovory a historická pojednání.

Celou práci dokreslují výstupy z jednotlivých osadních kronik, zápisů a dochovaných dokumentů či tzv. „cancáků“³⁸ a z různých druhů trampského uměleckého vyjadřování. Takové materiály povětšinou obsahují i subjektivní zážitky, poznatky a vzpomínky. Text se snažím obohatit o fotografie a různorodé zajímavosti z osadního života. S těmito zdroji pracuji hlavně v kapitole o jednotlivých osadách. Inspiraci pro jiný úhel pohledu, další historické prameny a doplňkovou odbornou literaturu pak čerpám z diplomových prací, které byly úspěšně obhájeny přibližně za posledních deset let, a které se alespoň z části zabývají fenoménem trampingu, nebo s ním určitým způsobem pracují.

1.4 Metodologie

Převážná část mé práce je popisná a teoretická. Pečlivou přípravou literatury a různorodých pramenů a zdrojů si připravuji teoretickou základnu, na které pak stavím

---

³³ ORSÁG, Petr. *Mediální text jako pramen: možnosti a limity jeho interpretace*. Prešovská univerzita: Prešov, 2008.

³⁴ POHUNEK, Jan. *Století trampingu*. Praha 2018.

³⁵ *Ahoj na neděli*. Praha: Melantrich, 1933–1942.

³⁶ *Tramp*. Praha: Quido Langhans, 1929-1931. Dostupné online z: <https://www.trampsky-magazin.cz/obchod/casopis-tramp-z-roku-1929-8/>

³⁷ *Pucejř*. Praha: Avalon, 1994 – současnost.

³⁸ Cancák = trampský památníček, obvykle formátu A5 nebo A6. Obsahuje zápisky (cancy), skici, fotky, texty písniček, vtipy, úsloví, adresy, jízdní řády apod. Některé cancáky jsou zajímavou ukázkou literární a ilustrátorské dovednosti svého majitele.

obecný přehled³⁹ dějin trampingu, oblasti Posázaví a jednotlivých osad ve Zlatém kaňonu. Podstatnou částí mého bádání je práce s četnými archiváliemi, historickými i novodobými prameny získaných při výzkumu osad a jejich následná analýza, na jejímž základě jsem pak schopna odpovědět na otázky, které si kladu na začátku práce. Používám přímou historickou metodu, kdy popisuji minulost na základě studia (či kritiky) pramenů, které jsem se snažila volit tak, aby neovlivňovaly práci mým subjektivním přístupem k tématu a jeho interpretaci. Tento teoretický souhrn je doplňován ústními sděleními osadníků. Částečně tedy využívám metod orální historie, která si klade za cíl zmapovat a interpretovat konkrétní historické události za pomoci orálně-historických pramenů.⁴⁰ Při zkoumání trampingu, jakožto hnutí volně se sdružujících lidí, které zdánlivě nemá žádný řád a strukturu, lze snadno podlehnout dohadům a nejasnostem. Orální historie se zabývá výpověďmi dosud žijících pamětníků a jejich prožitky z daného období a „vytváří unikátní způsob komunikace o minulém dění mezi těmi, kteří jej prožili a těmi, kteří se ho snaží studovat a zkoumat“.⁴¹ Představu o dané době lze tedy získat za pomoci osobních výpovědí narátorů, avšak ty jsou do jisté míry zkresleny lidskými nedostatky, totiž pamětí a podvědomím. Tyto metody nám však mohou nabídnout to, co tzv. velké dějiny⁴² nejsou schopny zaznamenat – z jednotlivých výpovědí lze poskládat celek, který je bohatým zdrojem rozmanitých a mnohotvárných informací a detailů.

Prakticky bývá nejpoužívanějším druhem rozhovoru strukturované interview, při němž se zpravidla tazatel táže narátora na určité historické období či událost, které dotazovaný prožil a v němž měl určité postavení a společenskou roli. Základem kvalitního rozhovoru je vybudování korektního a přesto důvěrného vztahu mezi tazatelem a narátorem. Při strukturovaném interview respektuje tazatel subjektivní prožitky, názory a postoje dotazovaného, souběžně však klade své otázky tak, aby se rozhovor neodchyloval od daného tématu (tzn. koriguje a řídí rozhovor častějšími otázkami, které jsou konkrétnější, zpřesňující a specifitější), aby získal od dotazovaného maximum relevantních informací, které mohou přinést nové poznatky či poskytnou jiný úhel pohledu na danou problematiku.⁴³

Každý badatel si individuálně volí či nalézá svou vlastní „interpretační cestu“, která se odvíjí od jeho cíle či způsobu zpracování tématu.⁴⁴ S ohledem na strukturu a pojetí mé práce

---

³⁹ HROCH, M. a kol. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, 1985.

⁴⁰ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: ÚSD AV ČR, 2007.

⁴¹ MÜCKE, Pavel. *Orální historie*. In: HIML, Pavel – TUČEK, Jan a kol. *Texty k historickému prosemináři FHS UK*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2015, s. 92.

⁴² „Velké dějiny“ zachycují politické, kulturní, sociální, hospodářské a další kolektivní dějiny. Nezaobírají se subjektivním citěním jednotlivců.

⁴³ MÜCKE, Pavel, 2015.

⁴⁴ Tamtéž.

vnímám rozhovor jako prostředek k pochopení uvažování a hodnocení určitého historického období a subjektivní vnímání určitého prostředí dotazovaným. Na základě těchto výpovědí je možné pokusit se o jakousi historickou rekonstrukci a vytvořit obraz historické události nebo období, který je možné následně přiblížit a připomenout současným generacím.⁴⁵

1.5 Vymezení pojmů

Pro mou práci považuji za nezbytné vymezit a definovat některé pojmy, které se v práci vyskytují a s kterými budu nakládat, konkrétně pojmy *tramp*, *tramping*, *pad'our*, *mastňák*, *osada*, *tábořiště* a *camp*. Zároveň považuji za důležité seznámit se okrajově se sociálním rázem trampingu a vysvětlit jeho subkulturní charakter.

1.5.1 Tramp a tramping

*Však kdo je zná, ten rád je má.
Toť trampové jsou, kluci bez vady,
oni jdou nocí temnou do vzdálené své osady...*

(Jarka Mottl, V září červánků 1919⁴⁶)

Slovo **tramp** má své kořeny v anglickém jazyce, do češtiny je doslovně překládáno jako tulák či vandrák. Do jisté míry se jedná o pejorativní označení. *Tramp* je popisován jako tulák, sezónní dělník či člověk pohybující se na okraji společnosti a nerespektující všeobecně vžitě společenské konvence a povinnosti. Příklad takového označení můžeme nalézt v románech Jacka Londona („*Trampem jsem se stal kvůli vnitřnímu neklidu, který ve mně vřel a nedovolil mi zůstat na místě. Moje tuláctví bylo logickým výsledkem mého hledání, co s životem. Ta další stránka – že jsem život poznal líp než někdo jiný, přišla jaksí sama, protože jsem se světem protloukal s otevřenýma očima a myslí.*“)⁴⁷, z kterých byl pravděpodobně přejat do češtiny. V Americe byla taková osoba označována jako *hobo*.⁴⁸ V literatuře najdeme i další zmínky o trampech, například u Karla Maye a jeho *Pokladu ve Stříbrném jezeře* z roku 1890, u nás pak třeba u Ivana Olbrachta či Jindřicha Šimona Baara píšících o amerických tulácích.

Na našem území najdeme definic hned několik. Vlivem politické a společenské atmosféry dané doby se totiž proměňuje i jejich význam. Kdo je to tedy vlastně tramp?

---

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Převzato z: *Trampové*. Svatojánské proudy. Dostupné online z: <http://www.svatojanske-proudy.cz>

⁴⁷ LONDON, Jack. *Cesta*. Praha: Tok, 1999.

⁴⁸ KRŠKO, 2008.

Pojem tramp se zešíroka ujal až v průběhu dvacátých let. První trampové se mezi sebou oslovovali „kamaráde“ a okolím byli označováni za „divoké skauty“.⁴⁹

V Masarykově slovníku z třicátých let je tramp definován jako „*Tramp (trempe), angl. tulák, bezcílný cestovatel pěšky. V nejnovější době název pro výletníky, pěstující pravidelný weekend (v. t.) a táboření v přírodě, na rozdíl od skautů (srov. skauting) velmi volného rázu. Podle vzoru amerických si i evropští trampové osvojili různé zvyky a způsoby: zpěv kolem táborového ohně, chaty k občasnému pobytu, někde i organizaci tábora v osadu s šerifem (v. sheriff) v čele atd. Výstřelky trampského hnutí se potírají dohledem v lesích a na březích řek, prováděným zemským četnictvem nebo soukromým lesním zřízenectvem. České trampské hnutí si vytvořilo i zvláštní argot, často groteskní (pad'ouři, fešule, potlach, táborák atd.), a vydává i vlastní časopisy.*“⁵⁰ Význam je silně ovlivněn dobou svého vzniku a je předzvěstí tehdejšího přístupu státního aparátu, o kterém budu ještě mluvit. Ve známém Ottově slovníku naučném zní definice „*Tramp (trempe), v americké angličtině název tuláka, u nás však původně neorganizovaný táborník, který věnoval čas campingu nebo táboření čili trampingu.*“⁵¹

V letech čtyřicátých najdeme definici **trampingu** jako „*hnutí vzniklé speciálně u nás po svět. válce, původně zcela neorganizovaného campingu a skautingu, jež však časem bylo uvedeno do pořádku, a to hlavně pevným usídlením trampů v osadách. Původní nestálé i přenosné tábory (zprvu byl t. většinou jen výletní a turistický) byly totiž výstavbou stálých chat, srubů a pevných stanů s podsadami přeměněny v trvalé osady, kde vedle pobytu v přírodě a různých zábav (zpěv, hudba) pěstuje i sport.*“⁵² Ve Slovníku cizích slov z 80. let zase takto „*Táboření původně v divočině, dnes provozované rekreačně ve volné přírodě*“.⁵³ Velký sociologický slovník zase uvádí definici trampingu v českém prostředí jako „*druh zájmové činnosti blízky táboření a chataření, pobytu v přírodě a turistice, spojený s nápodobou zvyklostí tuláků, zálesáků, lovců, Indiánů a vojáku*“⁵⁴, dle Vágnera⁵⁵ i kovbojů, příznivců hnutí woodcraftu a skautů.

---

⁴⁹ *Století trampů. Třetí potlach s Janem Pohunkem.* iRozhovory, 2018. Dostupné online z: <https://www.irozhovory.cz/2018/07/stoleti-trampu-treti-potlach-s-janem-pohunkem/>

⁵⁰ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí.* Praha: Československý kompas, 1925-1933. Díl 7.

⁵¹ *Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí.* Praha: J. Otto, 1890.

⁵² *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí.* Praha: Československý kompas, 1925-1933. Díl 7.

⁵³ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

⁵⁴ PETRUŠEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník.* Praha: Karolinum, 1996.

⁵⁵ VÁGNER, 2014.

Nesporným přínosem pro studium trampingu je nedávno objevený nedokončený šestisetstránkový spis „*Woodcraft, skauting a 90 let českého trampingu 1922-1992*“ od trampa Karla Jakeše-Kaymana, do kterého se mně osobně bohužel nepodařilo nahlédnout a tak si dovolím převzít citaci od Vágnera⁵⁶, která nám dovoluje nahlížet na trampingu částečně badatelsky a částečně z emočního hlediska: „*Tramping – svérázné hnutí mladých lidí bylo, stejně jako skauting, silně ovlivněno mravními zásadami woodcraftu, včetně jeho romantiky a symboliky. Svůj výrazný podíl na utváření trampingu, zejména v jeho prvním období, měla i převzatá kultura, jmenovitě literatura dobrodružného ladění a film, dokreslující vysněné romantické představy. To vše by ovšem bylo naprosto marné, kdyby v člověku nebyla zakotvena TOUHA. Odvěká touha po modrých dálkách a dobrodružství. Touha jít a objevovat. Prožít kus mladí romantiky ve volné přírodě a brát ji jako svůj samozřejmý domov. Touha po přírodě, s níž se člověk pár tisíciletí rozchází, a pár desetiletí hledá, jak se k ní dostat zpátky...*“⁵⁷

Musíme si uvědomit, že veřejné mínění a chápání trampů se měnilo spolu s postupujícím časem, společenskými normami a dobovým režimem. V průběhu doby, ale i ve stejný čas, byl naplňován odlišnými obsahy a hodnotami.⁵⁸ Tramping je hnutí, které po celou dobu své existence prochází různorodým vývojem a to i v současné době. Pro pochopení jednotlivých stádií vývoje je nezbytné si uvědomit charakter jednotlivých časových úseků.⁵⁹ Na jedné straně si trampa můžeme představovat jako osamělého tuláka, na straně druhé je však trampingu hnutí založené na přátelství, sounáležitosti, romantickém vztahu k přírodě a odporu ke konzumnímu způsobu života a měšťáctví. Tramping bývá zaměňován i se slovy *vandr*, *vandrování*, u nichž však dochází k významovému posunu, nebo též se slangovým výrazem *čundr* či *čundrák*, který pochází z německého *tschundern* (toulat se), původně pejorativního významu, postupně však zlidověl.⁶⁰ S jistotou můžeme říct, že trampy pojila společná touha po svobodě, životě, kamarádství a dobrodružství, mnohé i touha a opojný pocit společného protirežimního tichého vzdoru, který už mnohokrát v dějinách semkl nevysloveným poutem ty, kteří se jakkoli odlišovali od oficiálních norem a představ státního režimu.⁶¹

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 65.

⁵⁷ JAKEŠ-KAYMAN, Karel. *Woodcraft, skauting a 90 let českého trampingu 1922-1992*. České Budějovice, 1992. Nepsáno, s. 140.

⁵⁸ POHUNEK – RANDÁK – MAREŠ – KRŠKO – ŠPRINGL, 2019.

⁵⁹ WAIC – KÖSSL, 1992.

⁶⁰ POHUNEK – RANDÁK – MAREŠ – KRŠKO – ŠPRINGL, 2019.

⁶¹ VLADIMIR 518, 2013.

Odpověď na otázku „Proč ti lidé vlastně trampují?“ o podstatě trampingu nám poskytli již Bob Hurikán, když napsal: „Proč trampujeme? Abychom unavené tělo i mysl po celotýdenní práci osvěžili jinými myšlenkami, jež nemají nic společného s všednostmi života; abychom odchodem do přírody unikli jedům velkoměsta; abychom přirozeným a nenuceným pohybem ve zdravém ovzduší se opět připravili ke svým životním úkolům. (...) Tramping klade hlavní důraz na znalosti primitivismu indiánské romantiky; na znalosti přírody a všech věcí s ní souvisejících, jako je táboření, samostatnost, družnost, sebekázeň a opravdové kamarádství; neboť tyto napohled prosté věci dávají základy povaze jednotlivce v dalším jeho konání. (...) Trampové dovedli přenést romantiku do dnešní doby, do doby, která bohužel zapomněla ve svém egoismu a shonu na dorůstající mláď – žízňící víceméně po romantickém životě. (...) Smýšlení a skutky trampingu jsou ušlechtilé, protože vyvěrají z opravdové lásky k přírodě. (...) Tramping vytvořila doba. (...) Tramping je průpravnou školou k vytvoření silných, ušlechtilých charakterů. To je ona podstata!“⁶² Dle Hurikána, si tedy trampování můžeme vykládat jako reakci na všednost a jednotvárnost života ve městech, jako návrat primitivismu, nikoli však ve smyslu ubohosti, ale ve smyslu přirozenosti.

1.5.2 Subkulturní charakter trampingu

Pokládám za nezbytné vymezit trampingu též v rámci sociálního kontextu a alespoň okrajově zmínit obecné subkulturní charakteristiky trampingu. V dostupných pramenech a literatuře se můžeme setkat s tím, že je hnutí trampů spojováno s pojmem **subkultura**. Subkulturou je zde myšlen: „soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životního stylu charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství (...) tato specifická skupina, je zároveň jejich tvůrkyní i nositelem. (...) V každém případě je důležitým znakem subkultury viditelné odlišení od dominantní kultury.“⁶³ Pro potřebu mé práce je dostačující všeobecně přijímané vymezení **kultury** jako „specificky lidského způsobu organizace, realizace a rozvoje činností, objektivovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce“.⁶⁴

Subkultura vzniká v momentě, kdy se určitá část příslušníků společnosti nespokojí s nabídkou většinové převládající kultury a rozchází se s ní či některé její charakteristiky odmítne nebo přetvoří po svém. Tito jedinci pak jako skupina nalézají východisko ze situace

---

⁶² HURIKÁN, 1990, s. 10-11.

⁶³ NEŠPOR, Zdeněk. *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR, 2020. Dostupné online z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Subkultura>

⁶⁴ PETRUŠEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

tím, že zformulují vlastní hodnoty, nová pravidla a vzorce chování a najdou si svůj alternativní přístup ke světu, který je odlišný od dominantní kultury.⁶⁵ O subkulturách se hojně píše až od 70. let 20. století, v současnosti se pak mluví o postsubkulturálních studiích, součástí kterých je studium vlivu médií na jejich formování i to, jak nové technologie stírají prostorové a společenské rozdíly při aktivitách subkultur.⁶⁶

V českém prostředí lze trampské hnutí označovat za „životní styl“ i „subkulturu“.⁶⁷ Jedná se o jednu z největších neorganizovaných subkulturních skupin, kterou spojuje láska k přírodě. Je to subkultura s dlouhou tradicí, výraznou estetikou i etickými hodnotami⁶⁸ a současně i velice specifický sociokulturní fenomén trávení volného času rozšířený mezi desítkami tisíc obyvatel. Nejpodstatnějšími rysy trampingu, které implikují souvislost s pojetím hnutí jako subkultury se budu zabývat v dalších kapitolách.

Fenomén trampingu je spojen s řadou dalších výrazů, pojmů, jevů atributů a symbolů, některé z nich jsou pro mou práci klíčové – ty v dalších kapitolách postupně popisují a vysvětlují. Trampové si v průběhu času osvojili svůj vlastní trampský argot.⁶⁹ Tento specifický trampský slang vychází ze slangu studentského, sportovního a vojenského jazykového prostředí anglického a německého. Postupem času si vyvinul svou vlastní slovní zásobu, která souvisela s trampíngem (*potlach, šerif*) či šlo o vyjádření sociálního postavení (*pad'our, mastňák, netramp*). Můžeme sledovat i linku vývoje jednotlivého výraziva (původně námořnické „*Ahoj!*“ si trampové přisvojili a časem ho od nich převzali i netrampové). I v současnosti bychom zajisté našli výrazy, původně trampské, které se staly v hovorové mluvě zdomácněly a staly se běžně užívanými (*kecky, bágel*).⁷⁰ Neopomenutelným typickým jevem trampingu jsou různé přezdívky a oslovení⁷¹, často humorné, jež byly jednotlivým trampům a členům osad udíleny dle jejich vlastností či souviseli s oblíbeností daného jedince, nebo byly přejímány z jiného prostředí (rodina, škola). Užívání těchto přezdívek sloužilo nejen jako projev náklonosti či přátelství, ale též stíralo rozdíly mezi trampy pocházející z různých společenských skupin a posilovalo demokratičnost panující v trampsém hnutí.⁷²

---

⁶⁵ URBÁNEK, 2009.

⁶⁶ KLIMEŠOVÁ, 2015.

⁶⁷ VÁGNER, 2014.

⁶⁸ JANEČEK – BITTNEROVÁ, 2011.

⁶⁹ Velký trampský slovník A-Z. Muzeum Blanenska. [cit. 2021-07-06] Dostupné online z: <https://www.muzeum-blanenska.cz/clanky/detail/velky-trampsky-slovník-a-l.htm>

⁷⁰ POHUNEK, 2012.

⁷¹ Kamarád = trampské oslovení a nepsaný zákon trampů, kdy každý tramp je kamarádem všem ostatním. Všichni si mezi sebou tykají a mezi členy panuje vstřícný a přátelský přístup bez ohledu na věk, pohlaví či postavení ve společenském životě.

⁷² POHUNEK, 2012.

1.5.3 Pad'our, mastňák

*Poněvadž nemám kanady
A neznám písň z pamp
Vyloučili mě z osady
Že prý jsem houby tramp
Napsali si do cancáků
Jen at' to každý ví
Vyloučený z řad čundráků
Ten frajer libový*

(Jarek Nohavica, Píseň zhrzeného trampa)

Můžeme tvrdit, že trampové si sami mezi sebou určovali, kdo k nim ještě patří a kdo už ne, i když se za trampa sám považoval.⁷³ Za **pad'oura** nebo též **mastňáka** jsou označováni jedinci, jejichž chování je v příkrém rozporu s trampskými pravidly – „*pad'our obvykle místo usárny míří do lesa s igelitkou*“.⁷⁴ Je to hanlivé a výsměšné pojmenování jednak pro někoho, kdo se neumí v přírodě adekvátně chovat, nebo pro maloměšťáka, který si potrpí na pohodlí, tedy například pro komfortně vybaveného turistu.⁷⁵ Pad'our přijíždí až na kraj lesa autem, provozuje velký hluk⁷⁶, plaší zvěř a huláká, nad trampy ohruje nos.⁷⁷ Hezkou ukázkou najdeme v knize *Dobrodružství šesti trampů: Epopej z válek trampsko-pad'ourských*, kde „*pad'ouři jsme my všichni cestující plechovými krabicemi sem a tam, obklopující se zbytečnými předměty a pěstující povrchní společenské vztahy mimo trampské kamarádství, co se zbytečně často sprchujeme*“.⁷⁸

1.5.4 Osada, camp, tábořiště

Architektura se nejčastěji dělí na architekturu profesionální, uměleckou a „vysokou“ (obecně formální) a na architekturu lidovou, zakotvenou v lokální tradici a s neprofesionálním autorem (neformální).⁷⁹ Dělení architektury je samozřejmě mnohem složitější a často problémové, pro mou práci však stačí. Neformální architektura bývá přijímána zejména užší subkulturou, která ji vytváří, v průběhu času se může zahušťovat a

⁷³ NEŠPOR, Zdeněk R. *Proti pad'ourům a astrachánům*. Advojka. roč. 2010, č. 15 [cit. 2021-07-06]. Dostupné online z: <http://www.advojka.cz/archiv/2010/15/proti-padourum-a-astrachanum>

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Academia. 1989.

⁷⁶ Odkaz na nedávnou dobu a tranzistorová rádia. Pozn. autora.

⁷⁷ FOJTÍK, 2020.

⁷⁸ ŽÁK, Jaroslav – RADA, Vlastimil. *Dobrodružství šesti trampů: Epopej z válek trampsko-pad'ourských*. Česká televize, 1933.

⁷⁹ POHUNEK, Jan. *Trampské osady v kontextu neformální architektury*. Český lid 105, 2018, 399-423.

stává se komplexnější, přičemž je postupně včleňována do společenského celku.⁸⁰ Obecně lze za neformální architekturu označit drobné hospodářské objekty, úkryty, odpočívadla, lovecké posedy, volně budované drobné památky či objekty sloužící k dětským hrám. Právě během 20. století došlo k masivnímu rozvoji objektů a areálů s primárně sídelně-rekreační funkcí, které jsou jedním z výrazných typů neformální architektury. Vznikala tak nová těžiště sociálních interakcí, například chatové osady, improvizované přístřešky či tábořiště.⁸¹ Budování tábořišť není doménou pouze trampingu, ale je vlastní i jiným typům pobytu v přírodě (zahrádkaření, sport, individuální chataření, skauting, organizovaná turistika apod). V případě trampingu však docházelo k prolínání hranic mezi formální a neformální architekturou. Právě v důsledku trampské stavební aktivity došlo k masivní proměně urbanistického obrazu krajiny, z původně zemědělských a venkovských oblastí se staly oblasti převážně rekreační a příměstské.⁸²

Trampování má více podob, jednou z nich je **táboření** (též stanaření). Tento styl trampování není vázán na tramskou osadu ve smyslu konkrétní chatové základny, jeho příznivci pokračují v myšlence sdílení prostoru krajiny a přírody.⁸³ Táborníky bychom dnes s nadsázkou mohli považovat za následníky prvních průkopníků a zálesáků.⁸⁴ Dnes je již nabídka vybavení do přírody daleko pestřejší, přesto je táboření spojeno s klasickou tramskou výbavou, která se vejde do usárny⁸⁵, tj. spací pytel, souprava na vaření, sirky nebo zapalovač, voda, trochu jídla a potřeby spojené s pobytem v přírodě jako je nůž⁸⁶, sekera apod. Správného trampa táborníka však nedělá pouze výbava, poznáme ho především podle toho, jak se chová v lese či na místě kde kempuje.⁸⁷

Táboření většinou spočívá ve víkendových výjezdech do přírody. Stanaří se buď v campu, nebo provizorním tábořišti. **Camp** je oblíbené místo trampů, kam jezdí pravidelně tábořit, pobývat v přírodě a posedět u táboráku⁸⁸, nedisponuje uzamykatelnou chatou či podobnou stavbou, to se však nevylučuje s přístřešky, které si na místě někteří trampí staví. Campy mohou být i součástí přírodních útvarů, příkladem jsou campy pod skalními převisy, opuštěné lomy, staré vojenské pevnosti apod.⁸⁹ Táboření může probíhat souběžně s

---

⁸⁰ POHUNEK, 2018.

⁸¹ MATOUŠEK, 2010.

⁸² Tamtéž.

⁸³ JOZOVÁ, Markéta. *Současné tramské osady a campy*. Studia Ethnologica Pragensia 2, 2017, 149-167.

⁸⁴ HURIKÁN, 1990.

⁸⁵ Usárna = látkový batoh speciálního stříhu.

⁸⁶ Tramské nože bývají často ruční výroby, rukojeť je tak často vlastnoručně zdobená. Pozn. autora.

⁸⁷ HURIKÁN, 1990.

⁸⁸ Táborák = táborový oheň.

⁸⁹ POHUNEK, 2011.

vandrem⁹⁰, tzn. putování z jednoho místa na jiné, v rámci kterého lze během několika dní navštívit i několik campů nebo tábořit na více místech. Jakýmsi poddruhem táborníků jsou pak „ohníčkáři“ známí svými pravidelnými táborovými ohni, Bob Hurikán je popisuje jako trampy, kteří jezdí pouze pod širák, tzn. bez jakéhokoli stanu nebo přístřešku, a táboří pokaždé na jiném místě.⁹¹

Za **osadu** označujeme volné družení trampů, které spojují hlubší vazby a kteří spolu jezdí na víkendové vandry, pro něž mají společné místo vhodné ke kempování nebo osadní srub.⁹² Dalším významem je pak označení konkrétního místa na němž se nachází osadní srub a chaty členů osady. Osady začaly vznikat ve 20. letech 20. století právě z původních táborů, které se postupně proměnily na stále obyvatelná místa s chatou nebo srubem na pevných základech.⁹³ Menší osady se často sdružují v osadní svazy, které spojují společné místo působení a společné zájmy (např. Spojené osady Údolí slunce).⁹⁴ Členové osady, tzv. **osadníci**, se pravidelně scházejí na osadních slezinách⁹⁵, pořádají potlachy⁹⁶, píšou společnou osadní kroniku⁹⁷, vyvěšují společnou osadní vlajku⁹⁸ a nosí společné domovenky⁹⁹ odlišné od ostatních trampů. Mívají vlastní písničkový repertoár a zpravidla i svou vlastní osadní hymnu¹⁰⁰. Osadníci mají svého šerifa¹⁰¹, zástupce šerifa a mnohé další funkce, které zastávají ostatní členové skupiny. Bob Hurikán důvtipně poznamenává, že u nás v letech 1919-1920 bylo tolik šerifů, jako nikde jinde na světě.¹⁰²

---

⁹⁰ Vandr = pro trampy jeden z hlavních způsobů trávení volného času; termín označuje výjezd do přírody.

⁹¹ HURIKÁN, 1990.

⁹² POHUNEK, 2018.

⁹³ POHUNEK – RANDÁK – MAREŠ – KRŠKO – ŠPRINGL, 2019.

⁹⁴ FOJTÍK, 2020.

⁹⁵ Slezina = sraz, setkání.

⁹⁶ Potlach = slavnostní setkání jedné nebo více osad, kde se všichni baví, povídají si, zpívají či soutěží ve sportovní aktivitě. Slovo vzniklo prolutím dvou významů – tzv. potlach (čti potlač) je indiánské označení pro obřad obdarování (např. při svatbě, pohřbu), druhý význam pochází z českého slova „tlachat“, tedy povídat si, bavit se o něčem.

⁹⁷ Kronika = „osadní kniha“. Péčí o ni je zpravidla pověřen kronikář, který ji často sám maluje, píše, lepí do ní fotografie či drobné upomínky na společné sleziny.

⁹⁸ Osadní vlajka = vlajka konkrétní osady. Trampská vlajka nemá daný tvar ani rozměry, každá osada tedy může uplatnit své umělecké nadání. Všeobecně vychází z trojúhelníkového tvaru, obsahuje osadní symboliku, název osady a případně název místa či rok. Vlajky bývají zdobeny třásněmi a zavěšují se na stožáry, tyče či vlajkové stojany.

⁹⁹ Domovenka = textilní nášivka, nosí se na rukávu a udává příslušnost nositele k jeho osadě. Svoji domovenku mají i trampové-samotáři bez příslušnosti ke konkrétní osadě, je chloubou i ozdobou trampova oděvu.

¹⁰⁰ Osady mohou mít svou vlastní hymnu, avšak za hymnu všech trampů je považována *Vlajka* od bratrů Kordů (1929), která se zpívá při významných akcích, např. při potlachu. Pozn. autora.

¹⁰¹ Šerif = předák osady, těší se mezi ostatními osadníky velké vážnosti.

¹⁰² HURIKÁN, 1990.

1.6 Otázky

V rámci mé práce bych chtěla zodpovědět následující otázky:

1) Kde hledat kořeny trampského hnutí v Posázaví? Jak probíhalo osidlování Zlatého kaňonu trampy? Odpovědi na položené otázky se v zásadě prolínají. Mým cílem bude zjistit, jakým způsobem probíhal rozmach trampského hnutí v této oblasti. Vypracování odpovědi si žádá stabilní teoretické zázemí a systematické studium chatových osad, proto se v první části práce věnuji dějinám trampingu a jejich sociálně-kulturnímu rámci a následně se s ohledem na tento kontext soustředím na oblast Posázaví. Hlavní část mé práce věnuji jednotlivým trampským osadám v modelové oblasti a jejich historii. Na základě jednotlivých dílků pak sestavuji ucelený obraz o průběhu osidlování.

2) Jaká je historie osady Rychlá řeka? Každá osada má svůj příběh, mým cílem je zjistit a popsat co nejvíce z historie osady, od počátků až po současnost, za pomoci veškerých dostupných pramenů. Výklad je doplňován pamětmi potomků generace poválečných osadníků.

3) Jak by mohla vypadat pravděpodobná budoucnost osad v dané lokalitě? Na základě veškerých pramenů a informací, které jsem v průběhu bádání nashromáždila se zamýšlím nad možnou budoucností současných osad ve Zlatém kaňonu, odpověď má tedy ráz úvahy.

2 Stručné dějiny trampingu

Dějiny trampingu lze svým způsobem označit za dějiny českého národa od počátku 20. století za uplynulých sto let. Obsahují vše – nabytou svobodu i její opakovanou ztrátu, prosperitu i krizi, budování a zapomínání demokracie, drobné lidské osudy, selhání, kolaborace i velká hrdinství. Tramping se pravděpodobně některým ze zmíněných způsobů dotkl každého z nás.¹⁰³ Tramping je v naší společnosti doposud hluboce zakořeněn. Mezi hlavní problémy, které znesnadňují zmapování trampingu, patří jeho proměnlivost, neuchopitelnost a živelnost, což zabraňuje „rozškatulkování“ této subkultury do úhledných příhrádek a znesnadňuje vnést do rozmanitosti a chaosu určitý řád a chronologii.¹⁰⁴ Komplexně popsat dějiny československého, respektive českého trampingu, je velice složité, pokouším se proto vyzdvihnout důležité milníky a stručně shrnout jeho postupný vývoj.

2.1 Podhoubí

Po celé devatenácté století zažívala Evropa neobyčejně rychlý hospodářský růst, který zapříčinil zásadní změny v zemědělství a odstartoval průmyslovou výrobu a těžbu. Spolu s vývojem vědy a techniky došlo i k nevídanému nárůstu obyvatelstva. Evropa v té době dominovala, 19. století bývá označováno za *evropské století* či *století páry*. Pro širší pojmy industrializace a komplexní modernizace se někdy používá termín **dlouhé devatenácté století**, rozumí se období v rozmezí let 1789 až 1914.¹⁰⁵ Na počátku stojí události francouzské revoluce, která bývá považována za spouštěcí mechanismus zmiňovaných změn.¹⁰⁶ Konec období ohraničují politické události, v důsledku kterých pak začíná první světová válka. Mezi klíčové součásti procesu evropské modernizace během celého dlouhého 19. století řadíme vznik novodobých národních společenství, industrializaci, růst mobility a komunikace, demografický nárůst. Pod vlivem těchto událostí dochází ke vzniku moderní evropské společnosti, vytváření národních kultur a nacionalizace.¹⁰⁷

---

¹⁰³ *Zvláštní znamení touha* [dokumentární film]. Režie V. KŘÍSTEK. Česko, 2014.

¹⁰⁴ POHUNEK – RANDÁK – MAREŠ – KRŠKO – ŠPRINGL, 2019.

¹⁰⁵ KULHÁNEK, Ivan. *Evropa v 19. a 20. století: politické a sociálně-ekonomické souvislosti vývoje. Část 1. (1815-1939)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2002.

¹⁰⁶ IM HOF, Ulrich. *Evropa a osvícenství*. Praha, 2003.

¹⁰⁷ ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národa. Evropské „dlouhé“ 19. století*. Triton, 2004.

Devatenácté století tedy bylo obdobím nesčetných změn po celé Evropě, české země nebyly výjimkou. Došlo k zásadním změnám ve struktuře obyvatelstva, kdy se někdejší stavovské uspořádání společnosti pomalu měnilo na společnost občanskou. Situace dospěla k postupné liberalizaci a demokratizaci společenských poměrů.¹⁰⁸ První polovina 19. století byla „přípravnou fází“ veškerých změn, které akcelerují v revolučních letech 1848-1849.¹⁰⁹ V období let 1890–1918 prožívala společnost, ekonomika, věda i kultura jeden ze svých vrcholů, zároveň se blížila hluboká krize, jejímž markantním projevem byla právě první světová válka.¹¹⁰ Po odeznění poválečné krize zavládla napříč Evropou optimistická nálada, lidé věřili v lepší budoucnost a jinak tomu nebylo ani u nás. Změny se projeví ve všech oblastech života, země se demokratizovala, bylo uzákoněno všeobecné volební právo, zlepšovalo se společenské postavení žen, ve světovém hospodářství se hovoří o zlatých dvacátých letech.¹¹¹ Společnost zažívala prudký rozvoj vědy a techniky, rozšířili se filmy, biografie a posílil vliv masové kulturní produkce, zápolení mezi národy i jednotlivci se přeneslo z bitevních bolí na sportoviště. Novým jevem ve společnosti bylo **trávení volného času**, mezi česká specifika patří v tomto směru právě tramping, kterému se zpočátku věnovala především mládež z dělnických i středních vrstev, která pod vlivem literatury i filmu vyrážela do přírody a napodobovala život severoamerických zálesáků.¹¹² Této době, která se může jevit jako idealistická a optimistická, se však nevyhnuly ani problémy, především přetrvávající výrazné sociální rozdíly, kdy z ekonomického rozvoje těžili převážně podnikatelé. V reakci na tyto nerovnosti vznikají v mnoha evropských zemích komunistické strany inspirované bolševickým Ruskem.¹¹³

Pro přiblížení, **industrializace** je „*dlouhodobý, spíše kontinuální a dodnes neukončený proces velké civilizační transformace agrární společnosti s převahou obyvatelstva žijícího na venkově a žijícího se zemědělstvím, v moderní průmyslovou a konzumní společnost, žijící z velké části ve městech.*“¹¹⁴ Průmyslová revoluce je pak kratší a intenzivnější součástí tohoto procesu.¹¹⁵ Tato proměna společnosti sebou nese i proměnu životního stylu. V průmyslové společnosti, na rozdíl od té zemědělské, hrají důležitou roli

¹⁰⁸ MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*. Opava, 2002.

¹⁰⁹ *Revoluční rok 1848*. Historický magazín, Česká televize, 2008.

¹¹⁰ BĚLINA, Pavel a kol. *Velké dějiny zemí Koruny české XII.b (1890-1918)*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2013.

¹¹¹ KUČERA, Milan. *Populace České republiky 1918-1991*. Praha: Česká demografická společnost, 1994.

¹¹² KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české XII. (1918-1929)*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2000.

¹¹³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik a budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000.

¹¹⁴ JAKUBEC, Ivan – JINDRA, Zdeněk. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Karolinum, 2007, s. 10.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 19.

služby a průmysl, proto se města stávají výhodným místem pro život a hlavním zdrojem ekonomického růstu se stává městská společnost.¹¹⁶ S tím souvisí i urbanizace, která je „přeměnou převážně venkovských společenství na společenství převážně městské, v širším smyslu jako proces sociálního, kulturního, hospodářského a prostorového vzniku a utváření měst“.¹¹⁷ V rámci marxistického výkladu se s industrializací pojí i kapitalismus, jakožto způsob hospodaření, který usiluje o zhodnocení kapitálu. Z historicko-spoolečenského hlediska je kapitalismus individualistický hospodářský řád, založený na principu výroby a směny zboží. V tomto hospodářsko-spoolečenském zřízení se na hospodářském procesu podílejí dvě třídy: vlastníci prostředků a dělníci.¹¹⁸

Završením **průmyslové revoluce** bylo formování moderní měšťanské střední vrstvy tvořené převážně úředníky, učiteli, lékaři, advokáty a umělci.¹¹⁹ Sílicí buržoazie postupně nahrazovala aristokracii, ale zároveň si osvojila něco z aristokratického způsobu života. V té době tak můžeme zaznamenat přestavbu zámků na rekreační objekty či ve skromnějším poměrech stavbu malých vilek s menšími zahradami.¹²⁰ Ve světě je standardní směr rozvoje druhého bydlení založen na existenci příměstských letních a víkendových rekreačních domů a vil nejbohatší měšťanské společenské vrstvy, vývoj trampingu je však spjat převážně s protipólem sociálního spektra – se skupinami mladých svobodomyšlných příslušníků chudších společenských vrstev. **Druhé bydlení** v Česku, především chataření, se těší velké oblibě. Svůj originální ráz získalo již před druhou světovou válkou, odráží se ve vzhledu objektů a rekreačních oblastí, v aktivitách individuálních rekreantů a vlastně v celkovém životním stylu až do dnešních dnů.¹²¹ Mezi další způsoby **trávení volného času** patřily například i letní byty, lázeňství, kolonie zahrádkářů apod. Výsada volného času byla po dlouhou dobu výhradou nejvyšší či vyšší střední sociální vrstvy.¹²²

Kdybychom chtěli hledat naprostý počátek **rekreačních aktivit** doby vrcholné industrializace, zjistili bychom, že se její kořeny táhnou až do antického Řecka a Říma, podobně jako u dalších kulturních a společenských prvků moderní kultury.¹²³ Dle novověkých myslitelů 17. a 18. století byla nespoutaná příroda člověku vzorem, považovali ji za krásnou a tedy i dobrou. Divokou přírodu jako morální a estetický vzor najdeme

---

¹¹⁶ POSLEDNÍKOVÁ, 2010.

¹¹⁷ JAKUBEC – JINDRA, 2007, s. 86.

¹¹⁸ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý kompas, 1925-1933. Díl 3.

¹¹⁹ MATOUŠEK, 2014.

¹²⁰ MATOUŠEK, 2010.

¹²¹ VÁGNER, 2001.

¹²² DIVO, 2011.

¹²³ MATOUŠEK, 2014.

například u J. J. Rousseaua, který stavěl do kontrastu civilizaci a volnou přírodu stejně, jako se staví do opozice zlo a dobro.¹²⁴ V době industriální se Humboldtovou¹²⁵ zásluhou hovoří o „přírodních památkách“, příroda se stává specifickou hodnotou, kterou je třeba poznávat, chránit a uchovávat pro příští generace. V první polovině 19. století se pod vlivem romantismu příroda stává dočasným únikem z civilizace a místem, kde může člověk dobýt síly a srovnat si myšlenky.¹²⁶

Na takovém podhoubí tedy vznikala tramping, jeden ze způsobů rekreace a návratů k přírodě, který je útekem z přetechnizovaného světa a zároveň prostředkem, jak znovu načerpat tělesné i duševní síly.¹²⁷

2.2 Kořeny trampingu

*Protože jsem poznal muka žízně,
vykopal jsem studnu,
aby i jiní mohli se napít.*

(Ernest Thompson Seton)

Tramping se na našem území rozmohl již za první republiky. Organizované venkovní aktivity pod taktovkou skautingu či Sokola již nebyly po chuti všem, a tak, ovlivněni dobrodružnými romány a Divokým západem, se tito trampští průkopníci vydávali po svém osidlovat ještě nezatopené údolí Vltavy a brdské lesy.¹²⁸ Český tramping v takové míře a s tak dlouhou trvanlivostí, nenajdeme nikde jinde na světě.¹²⁹ První trampy spojovala svobodomyšlnost a cit pro přírodu, spojený s vnímáním krásy a romantikou. Tramping, podivuhodný domácí fenomén a mládežnické hnutí, byl ovlivněn řadou vlivů zvenčí. Je spojován s hnutím woodcraftu, skautingem a českým Junákem či organizací YMCA.¹³⁰

2.2.1 Woodcraft

Jeden ze „způsobů návratu k přírodě“ vzniká na počátku 20. století, přesněji roku 1902. V té době se utváří celosvětové výchovné hnutí, jehož zakladatelem je americký vychovatel, spisovatel a malíř Ernest Thompson Seton. Inspiroval se vlastními zážitky v přírodě a stvořil

---

¹²⁴ STIBRAL, 2005.

¹²⁵ Alexander von Humboldt, německý přírodovědec světového významu. Pozn. autorky.

¹²⁶ MATOUŠEK, 2014.

¹²⁷ VÁGNER, 2014.

¹²⁸ VLADIMIR 518, 2013.

¹²⁹ NEŠPOR, 2010.

¹³⁰ WAIC – KÖSSL, 1992.

tak originálně pojatou mimoškolní výchovu v přírodě, kterou pojmenoval woodcraft.¹³¹ Chtěl nabídnout městské mládeži ozdravení při pobytu v přírodě a naučit je znalostem a řemeslům, která ovládali jejich prarodiče, když přišli do Ameriky. Původní Američan – indián – byl tedy dle Setonova názoru nejlepším učitelem, hnutí tedy čerpá z indiánské kultury.¹³² Volná interpretace woodcraftu je buď „znalost lesa a života v něm“ či „zálesáctví“, nebo „řezbářství a dovednost v práci se dřevem“. U nás je zaveden tradiční překlad „lesní moudrost“, odtud pak název woodcraftovské organizace *Liga lesní moudrosti*.¹³³

Ze Setonova pera pochází dílo *Dva divoši*, které obsahuje téměř celý koncept a hlavní charakteristiku zálesáckého života, potažmo trampingu, který však v době vydání (r. 1904) ještě „oficiálně“ neexistoval.¹³⁴ V knize se objevují motivy lásky k přírodě, přátelství, obřad posvátného ohně, koncept lesní moudrosti anebo stavba chaty.¹³⁵ O několik let později vznikaly takové chaty po celé krajině tehdejšího Československa. Na propagaci tohoto hnutí se podílel především Miloš Seifert, přírodovědec a pedagog, který v Setonovi našel idol. Seifert na našem území založil první woodcraftovský oddíl „Děti živěny“, o dva roky později se pak paralelní skupiny sdružují do tzv. Obce Psohlavců.¹³⁶ Záhy se ukázalo, že tento výchovný model založený na demokratických principech a sebevýchově není tak progresivní jako hierarchický model Baden-Powella, který vznikl téměř sobězně s woodcraftem.¹³⁷

2.2.2 Skauting

Roku 1906 se Angličan a generál Robert Baden-Powell setkává se Setonem, je myšlenkou woodcraftu ohromen natolik, že zakládá vlastní modifikaci hnutí – scouting. Baden-Powell obohatil woodcraft o zkušenosti ze své koloniální praxe a dal tak vzniknout jedinečnému hnutí, které během několika let získává přes milion členů. Zatímco Setonovo pojetí je naplněné romantikou a láskou k přírodě, s Powellem přichází kázeň, pořádek a vojenská disciplína.¹³⁸ Skauting se těšil oblibě především u mladých chlapců, které lákala vidina nových dobrodružství a objevů. Můžeme tedy tvrdit, že kolonialismus evropských

---

¹³¹ PECHA, 1999.

¹³² GINTEL, 2019.

¹³³ PECHA, 1999.

¹³⁴ POHUNEK, 2015.

¹³⁵ JEHLICKA, Petr. *Indians of Bohemia: the spell of woodcraft on Czech society 1912-2006*. Published in Diethelm Blecking and Marek Weic. *Sport-Ethnie-Nation: Zur Geschichte und Soziologie des Sports in Nationalitätenkonflikten und bei Minoritäten*, 2008, 112-130.

¹³⁶ KAŠÁK, 2009.

¹³⁷ GINTEL, 2019.

¹³⁸ Tamtéž.

mocností měl nepřímý vliv na budoucí volnočasové aktivity mládeže. „*Dobrodruh, průzkumník, pionýr – průkopník, zlatokop atd. byla v lidovém povědomí dominantní povolání, spojovaná s koloniemi. Historie kolonií byla přerušována zlatými horečkami, parcelováním půdy, objevy a dobýváním. Tyto aktivity daly vzniknout výrazné poptávce po nových technologiích, spojených s životem v provizoriu a v dočasně obývaných územích a tato poptávka dala vzniknout poněkud paradoxní volnočasové estetice, které se začalo říkat camping. (...) Zpočátku camping zahrnoval do velké míry organizovanou táborovou činnost, sporty, zpěv okolo ohně, společnou přípravu jídla, učení se řemeslným dovednostem. Tento jev dal také vzniknout formě vylepšení volného času mládeže, která mohla být odůvodněna jako výcvik v dovednostech a zkušenostech příslušejících koloniálním/vojenským státům (...).*“¹³⁹

V Praze byl první skautský oddíl založen pod vedením prof. Antonína Benjamína Svojsíka v roce 1912.¹⁴⁰ Svojsík Baden-Powellův model upravil a vznikla tak česká modifikace skautského hnutí – Junák. Pravidla českého skautu se tolik nezakládala na vojenské bázi a byla benevolentnější k náboženskému vyznání svých členů, v zahraničí totiž skauting vedli povětšinou vojenští činitelé, na našem území pak spíše pedagogové, kteří ve skautingu viděli nový komplexní výchovný systém pro volný čas, nejen táboření v přírodě a předvojenskou výchovu. Cílem skautingu je ukázněný, morálně uvědomělý, samostatný a zodpovědný mladý člověk. Kromě Junáka existovali v tehdejší Československu i další skautské organizace, často spojované s politickými stranami.¹⁴¹

Ze stejné doby pocházejí také první zprávy o skupinách mladých výletníků, kteří vyrazí „nadivoko“ do přírody v okolí Prahy. Někteří z nich byli odrostlí skauti, kterým již nevyhovovala organizovanost skautského hnutí, jini se k táboření dostali vlastní cestou.¹⁴² Ve skautu se jim dostalo znalostí o přírodě a osvojili si zkušenosti, které později zúročili mimo organizaci, do lokalit navštívených s vedoucími se pak vraceli samostatně, jen s kamarády. Takoví odpadlíci byli označováni za „divoké skauty“.¹⁴³ Z řad skautů vyšel například i Bob Hurikán, jeden z nejvýznamnějších členů meziválečného trampského hnutí přezdívaný „český Jack London“, při popisu jedné z pozdějších trampských osad poznamenává: „*jádro osadníků tvoří staří skauti, kteří jako většina starých trampů zběhli*

---

¹³⁹ FRANKLIN, Alex. *Tourism: An Introduction*. London: SAGE Publications, 2003, s. 42.

¹⁴⁰ NOHA, 1969.

¹⁴¹ GINTEL, 2019.

¹⁴² POHUNEK, Jan. *Kultura trampů*. In: *Folklor atomového věku*. Praha: Národní muzeum, 2011.

¹⁴³ SMLSAL, Jirí. *Divocí skauti. Proměny českého trampingu*. A2, 2019 (21).

k divokému životu.“¹⁴⁴ Dle slov trampa Jana Kordy, autora trampské hymny *Vlajka vzhůru letí*, byli příčiny k odchodu ze skautu takové: „*Skauting byl dobrou přípravou, jenže já jsem při svém krátkodobém skautování měl pocit, že té dobrovolné skautské výchově něco chybí... V debatách s druhými stejně smýšlejícími skautíky jsme se shodli na tom, že to, co nám schází, je naprostá volnost počínání, po které jsme všichni toužili. Proto jsem brzy zběhl, a stal se nejprve divokým skautem a pak tulákem-stanařem-trampem.*“¹⁴⁵

2.2.3 YMCA

YMCA je zkratkou pro *Young Men's Christian Association*, tedy *Křesťanské sdružení mladých mužů*. Roku 1844 ji v Londýně založil George Williams, který kolem sebe dovedl shromáždit skupinu mladých mužů a na křesťanských principech vystavět jednu z největších a nejstarších mládežnických organizací na světě. Toto křesťansky orientované, nepolitické a nevýdělečné hnutí, vzniklo s cílem rozvíjet člověka, jeho ducha, duši i tělo – tuto trojici nalezneme i v jejím znaku. V tehdejší Československu stál v čele této organizace František Drtina, propagovala nejrůznější sporty (atletiku, volejbal, házená atd.), pořádala organizované pobyty v přírodě a letní tábory.¹⁴⁶ Sami trampové často pořádali různá sportovní klání často spojená právě s pobytem v přírodě.

2.2.4 Dobrodružná literatura a film

Tulácké ideály obohatil další vliv – Divoký západ. Na začátku dvacátých let 20. století vzaly dobrodružné filmy (populární westerny, např. *Červené eso*) řadu mladých lidí přímo za srdce. S nadšením se přestrojovali do zálesáckých kostýmů a „hráli si“ na lovce, stopaře, kovboje, zlatokopy a střelce. Česká krajina, „*členitá a malebná česká krajina protkaná roklemi potoků a údolními řek, zvlněná kopečky pahorkatin i vrchovin a pokrytá více než z jedné třetiny lesem*“¹⁴⁷ byla pro taková dobrodružství přímo ideální a uzpůsobená pro vznik trampského hnutí. Po první světové válce byly kovbojské rekvizity doplněny o vojenskou výstroj a zároveň se začaly ve velkém budovat chaty či dřevěné sruby napodobující obydlí amerických a kanadských zálesáků.¹⁴⁸ Největší inspirací a vzorem trampů byla literární díla J.A. Coopera, J.O. Curwooda, Z. Greye, Jacka Londona, Karla Maye, E.T. Setona, Marka Twaina, Breta Harte a dalších.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ HURIKÁN, 1990, s. 137.

¹⁴⁵ GINTEL, 2019.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ KAŠÁK, 2009, s. 9.

¹⁴⁸ GINTEL, 2019.

¹⁴⁹ WAIC – KÖSSL, 1992.; POHUNEK, 2018.

2.3 Proměny českého trampingu během století

Není jasné, kdy a kde se tramping poprvé objevil na našem území, spory o prvenství existují už od jeho prvopočátku.¹⁵⁰ Kolem poloviny dvacátých let 20. století se začali objevovat zmínky o znepokojení středostavovské veřejnosti ohledně volně tábořící mládeže.¹⁵¹ „Divocí skauti“ prý páchali výtržnosti, dopouštěli se alkoholových i sexuálních excesů a ohrožovali ostatní výletníky ve vlcích i hostincích či poškozovali majetek majitelů pozemků.¹⁵² Taková obvinění vypovídají o dřívějším myšlenkovém světě tehdejší společnosti, nepřátelé trampingu se začali objevovat dříve, než se vůbec ujal samotný termín „tramp“. První pad'oury, s kterými trampové přicházeli do střetu, tak můžeme najít mezi pohoršenými výletníky, četníky, hajnými, skautskými vedoucími či pedagogy. Dalšími předchůdci prvorepublikového trampingu byly skupinky válečných zběhů (tzv. zelené kádry), ti se však v lesích ukrývali spíše z nutnosti.¹⁵³

2.3.1 První republika – zlatá éra trampingu

Tramping jako takový se objevuje bezprostředně po první světové válce se vznikem Československa. Kempování a turistika se staly populárními mezi mladými lidmi (především z nižších nebo středních vrstev), převážně z Prahy, ale i dalších velkých měst. Stále častěji tráví skupinky mladých lidí víkendy společně v přírodě, aniž by tak činili pod taktovkou oficiální organizace. Nejvytíženějšími oblastmi byla okolí velkých vodních toků – Vltavy, Sázavy a Berounky.¹⁵⁴ Za počátek trampingu je považován rok 1918, i přesto, že romantické toulky, okouzlení přírodou a inspirace americkým Divokým západem se datují již od konce 19. století.¹⁵⁵ První toulky jsou datovány do „doby indiánské“, kdy trampové napodobují indiánský styl života v přírodě, vznikají první tábořiště zdobená totemy a místa jsou křtěna dle indiánských vzorů.¹⁵⁶ Během první světové války byly některé z toulek zároveň prostředkem k opatření potravin či k pomocným pracím za obživu místo mzdy.¹⁵⁷ Po válce pak přichází vlna ze západu a duši všech trampů zasahují dobrodružné filmy a romány. Toto „kovbojské období“ provází westernová móda a kovbojská jména, divoké táboření se mění v opravdové stanaření a postupně i v osadnění. Roku 1918 vzniká první

---

¹⁵⁰ RANDÁK – KRŠKO – MAREŠ – POHUNEK – ŠPRINGL, 2020.

¹⁵¹ JAKEŠ-KAYMAN, 1992.

¹⁵² SMLSAL, 2019.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ VÁGNER, 2014.

¹⁵⁵ POHUNEK, 2012.

¹⁵⁶ Vltava – Velká řeka, Sázava – Zlatá řeka, Berounka – Stará řeka, Kocába – Hadí řeka apod. Pozn. autorky.

¹⁵⁷ VÁGNER, 2014.

tramská osada *Ztracená naděje*¹⁵⁸ ve Svatojánských proudech na místě, kam se jezdívало tábořit již před válkou. Brzy na to vznikaly další osady, nejprve v jižním okolí Prahy a následně po celém území republiky.¹⁵⁹ V tuto dobu trampové vyráželi v sobotu v odpoledních hodinách z města ven, stavěli tábory, zpívali u táboráků a tento program oživovali různými činnostmi či sportovními aktivitami.¹⁶⁰ Koncem dvacátých let pak hnutí krystalizuje a přechází do „doby kanadské“, kdy se trvale začíná používat označení „tramp“.

*„Původním motivem trampingu bylo dobývání divočiny. Někomu toto krásné hledačství vydrželo do smrti, ale u většiny dobyvatelů časem převládla touha usadit se – osadničit. A tak tramping zplodil chataření.“*¹⁶¹

Toto období (někdy nazýváno „zlatou érou“ trampingu) přineslo rozvoj sportu s úspěchy i na mezinárodních polích, je vynalezen a šířen nohejbal jako specificky česká hra, rozvíjí se vodáctví, rozvíjí se alternativní tramská kultura, především v oblasti hudby a zpěvu, ve výtvarném umění i v literatuře. Ve dvacátých a třicátých letech se tramping prolínal se socialistickou avantgardou, ve druhé polovině 20. století pak pro změnu s undergroundem. Zanechal po sobě rozsáhlé chatové kolonie a několik žánrů populární hudby, zároveň naučil několik generací přespávat s minimem u táboráku hluboko v lesích a vydívat si přitom pár akordů na rozladěné kytáře.¹⁶² *„Koncem dvacátých let přerostl tramping v masové hnutí. Po vypuknutí hospodářské krize v roce 1929 mnozí nezaměstnaní trampové žili v osadním kempu většinu roku.“*¹⁶³ Tramping se stal v tehdejší Československu hnutím, které mělo vzhledem k dobovým společensko-politickým poměrům charakter trpěné alternativní kultury.¹⁶⁴ Ve všední dny chodili trampové do práce a účastnili se obyčejného života ve společnosti, odpor vůči většinové měšťácké společnosti zůstával „omezen“ právě na víkendy.¹⁶⁵ Konkrétních příčin konfliktů mezi trampy a většinovou společností ve dvacátých letech je několik, například skutečnost, že řada tramských prvorepublikových osad byla chatových, ovšem postavit si chatu v lese, byť na soukromém pozemku, obnášelo mnoho úředních regulací, spousta těchto staveb proto vznikala načerno.¹⁶⁶ Venkovská společnost trampy většinou přijala bez problémů, přeci jen

---

¹⁵⁸ Jméno osady mnohem více než o romantické návratu do přírody vypovídá o názoru osadníků na tehdejší společnost, respektive na jejich možnosti ve společnosti. Převzato z NEŠPOR, 2010.

¹⁵⁹ POHUNEK, 2011.

¹⁶⁰ VÁGNER, 2014.

¹⁶¹ JAKEŠ-KAYMAN, 1992, s. 148. Převzato z VÁGNER, 2014.

¹⁶² POHUNEK, 2018.

¹⁶³ WAIC – KÖSSL, 1992.

¹⁶⁴ FOJTÍK, 2020.

¹⁶⁵ POHUNEK, J. „Trampové a takytrampové.“ Dějiny a současnost, 2015 (9), 22–24.

¹⁶⁶ WAIC – KÖSSL, 1992.

přinášeli, jakožto specifický druh rekreatů, možnost přivýdělku. Kritika trampingu zaznívala především z jiných pozic – od úředníků, výletníků z měst a některých pedagogů, jak již bylo řečeno. Těchto konfliktů a obvinění přibývalo a ve třicátých letech spory vrcholí tzv. Kubátovým zákonem. Tato vyhláška proti „výstřelkům campingu a trampingu“ zakazovala společné pobývání osob různého pohlaví (nesezdaných párů) za účelem táboření, pobíhání v nedostatečném oděvu či zpívání nemravných popěveků, nošení zbraní a koupaní se na zakázaných místech.¹⁶⁷ Čím více se však režim snažil získat kontrolu a tramping vymýtit, tím více tento trend získával na popularitě. Na protest proti tomuto zákonu se v Praze na Vinohradech sjelo údajně až patnáct tisíc trampů, regulace trampingu vyvolávali řadu kritiky vůči chování úřadů.¹⁶⁸

Ač je tramping neorganizovaným hnutím, v minulosti byly zaznamenány několikery pokusy o založení zastřešujících spolků. Většina těchto pokusů však neměla dlouhého trvání, dozajista k tomu přispěla i tramská averze a nedůvěřivost k vyšším organizačním celkům, které připomínají oficiální společenskou strukturu, z níž se do určité míry vědomě a záměrně snažili vydědit oproštěním se od některých skautských idejí.¹⁶⁹ Policie monitorovala schůzky tramských sdružení skrze některé své členy na KSČ, nenahlášené akce byly policií rozpuštěny. Kubátova vyhláška byla v praxi aplikována stále řidčeji a roku 1935 byla zrušena úplně. „V polovině třicátých let se úřady i většina pad'ourů s trampigem smířily.“¹⁷⁰ Situace se na nějaký čas uklidnila a stabilizovala se.

2.3.2 Nacistická okupace

Období mezi první a druhou světovou válkou se zasloužilo o vymezení trampingu jako svébytné subkultury. Během těchto let byly položeny základy celého hnutí.¹⁷¹ Nacistická okupace bývalého Československa a druhá světová válka neměly na trampování přímý vliv. Být trampem nebylo samo o sobě důvodem k pronásledování, ale osobní svobody a s nimi spojený tramping byly omezovány.¹⁷² Válka kladla trampům spoustu překážek a znesnadňovala jim jejich činnost. Omezení však nebyla zaměřena proti hnutí jako takovému, jako tomu bylo třeba u skautingu, ale byla součástí projevů nacistického totalitního režimu. Mezi nejvýraznějšími omezení patřily zákazy táboření v lesích a rozdělávání ohňů,

---

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ POHUNEK, 2015.

¹⁶⁹ URBÁNEK, 2009.; WAIC – KÖSSL, 1992.; POHUNEK, 2015.

¹⁷⁰ WAIC – KÖSSL, 1992.

¹⁷¹ POHUNEK, 2018.

¹⁷² WAIC – KÖSSL, 1992.

zabavování a zabírání chat (ukázkovým příkladem je vyhlášení vojenského cvičiště Wafen SS na Neveklovsku nebo stavba podzemních továren v tunelech Posázavského Pacifiku) či totální nasazení. Zejména ti, kdo se zapojili do různých odbojových skupin, ale často zaplatili víc – v některých chatových osadách se přechovávaly zbraně a letáky, také se předávali informace o pohybech vojsk. Někteří z trampů bojovali i v zahraničí – před válkou v interbrigádách, během ní pak ve spojeneckých armádách.¹⁷³ Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava a okupaci celého území tak trampský život z pochopitelných důvodů neprochází výraznějšími změnami a vývojem.

2.3.3 Tramping od roku 1945 do roku 1989

Po válce trampské hnutí na malou chvíli znovu ožívá, lidé se vrací do bývalých osad, staví chaty na původních podezdívkách, velký vliv na podobu trampského hnutí měla i přítomnost amerických vojsk na našem území. Avšak poválečný stav má i svou stinnou stránku: „... *existenční zájmy i poválečný hospodářský vývoj zasahují do tramských osad, pěveckých souborů a do tramského života vůbec. Mnoho kamarádů odchází do pohraničí, na vojnu, žení se, a má i jiné zájmy, které byly za protektorátu potlačovány. Rozpadají se pěvecké soubory, řady osadníků řídnou, některé osady zanikají a jen málo ohňů plane na tábořištích. Přichází rok 1948 a s ním nové společenské a hospodářské změny. Tato doba bohužel nepřeje trampingu.*“¹⁷⁴

K výraznějším změnám tedy začalo docházet až po komunistickém převratu v roce 1948. Nový režim usiloval dle sovětského vzoru o sjednocení všech spolků pracujících s mládeží do jednoho celku reprezentovaného Svazem československé mládeže. Ostatní organizace (Sokol, Junák) byly komunisty postupně rušeny.¹⁷⁵ Po omezení skautského hnutí se pozornost státních orgánů zaměřila ve větší míře na tramping, neexistovala ovšem žádná jednotná organizace, proti které by bylo možné zakročit, pouze jednotlivé trampské spolky a osady, často navíc neformálně spravované. Tramping byl zároveň v rozporu s ideologickým hlediskem, právě pro své spojení s „imperialistickým západem“. Komunistický režim trampingu nepřál – a to ani tomu levicovému, i mezi trampy se našli představitelé tzv. rudého křídla, kteří nezávislé táboření a lásku k westernu ztotožňovali s marxistickými postuláty.¹⁷⁶ V novém systému, kde muselo být vše zorganizované,

---

¹⁷³ POHUNEK, 2018.

¹⁷⁴ MÁCHA, Zbyněk. *Kronika tramské písničky*. Praha: Panton, 1967.

¹⁷⁵ GINTEL, 2019.

¹⁷⁶ POHUNEK, 2015.

sjednocené a pod kontrolou, nebylo pro volnomyšlenkářské hnutí místo. Tramping se tehdy stal problémovou aktivitou a byl pod dohledem bezpečnostních složek. Příkladem konkrétních útoků na trampy může být šikana při policejních kontrolách na nádraží a omezování jejich osobních svobod.¹⁷⁷ Během padesátých let tak tramping představoval pochybnou až kriminální činnost a změnil svou podobu. Mnohé trampské osady se pozvolna proměňovali v osady chatové či sportovní nebo navazovaly spolupráci s některou z oficiálních organizací – například i první trampská osada *Ztracená naděje* se v padesátých letech stala součástí organizace Vltavan. Tečkou za těmito událostmi byly často brutální zákroky policie na trampských potlačích. „*V šedesátých letech doznávala ta podivná doba, kdy jsme se sjeli na potlachu a zpravidla každé týden nás rozehnali policajti a namol vožralí milionáři. Kdo nezdrl včas do lesa, byl zapsán a volán v týdnu, jak to ta policejní mašinerie stihla, k výslechům.*“¹⁷⁸

K jakési renesanci trampingu dochází právě v šedesátých letech, která souvisela s pomalým rozvolňováním komunistického režimu, zároveň na ni mělo nepřímý dopad i neformální hnutí *hippies* či *beat generation* v USA.¹⁷⁹ Oproti masovému chatovému osadníčení, často spojeným se sporty, dává nová generace trampů přednost toulání se v menších skupinách a ježdění do lesních campů, tramping se tak navracel ke své ryzí podobě, ale zároveň absorboval nové dostupné vlivy. K vzestupu přispěla i média, která na tramping vrhala pozitivnější světlo (*Mladý svět*, *Obrana lidu*). Politice se tehdy v životě vyhnout nedalo, ale mnozí se shodli na tom, že alespoň k trampskému ohni nepatří. V roce 1968 svou činnost obnovil i Junák a rozvíjeli se další činnosti oddílů se skautskými základy.¹⁸⁰

Uvolněné poměry vrcholí s Pražským jarem a záhy končí po invazi vojsk Varšavské smlouvy. Nový rozkvět trampingu brzdí po roce 1968 normalizace. Trampové se stali terčem tajné policie – veškeré festivaly, potlachy a další činnosti museli být schváleny a oficiálně povoleny, režim se snažil získat kontrolu nad hnutím zejména centralizací jeho kulturní činnosti. Hodně činorodí se v té době stávají trampové v zahraničí, zejména ti, kteří byli přinuceni ze země odejít, svůj životní styl si však odnesli sebou, klidně až na Aljašku nebo do Austrálie.¹⁸¹ Během sedmdesátých let tak tramping nabírá nový rozměr, stává se víceméně kontrakulturou, aniž by se o to výrazněji snažil. Pro mnohé se tramping stal

---

¹⁷⁷ POHUNEK – RANDÁK – MAREŠ – KRŠKO – ŠPRINGL, 2019.; POHUNEK, 2015.

¹⁷⁸ VONDRÁK, Jiří – SKOTAL, Fedor. *Legendy folku & country*. Brno: Jota, 2004, s. 20.

¹⁷⁹ POHUNEK, 2015.

¹⁸⁰ POHUNEK, 2018.

¹⁸¹ Tamtéž.

projevem svobody, volnosti a útekem před pravidly a povinnostmi. Režimu se tramping nikdy nepodařilo dostat pod svůj vliv, uchýlval se tak k represivním strategiím – například jednorázové zboření přibližně stovky brdských campů v roce 1978. Dle některých pramenů bylo hlavní příčinou i to, že mezi prvními signatáři Charty 77 byli brdští trampové.¹⁸² Obnovení cenzury přineslo zákaz trampských časopisů a vrátila se policejní šikana. Mnoho trampských tábořišť a chat bylo zabráno za účelem lesnické potřeby či z důvodu vyhlášení chráněných území.¹⁸³ Perzekuce nicméně nebyla v sedmdesátých a osmdesátých letech tak častá a tvrdá jako v letech padesátých, však i počet členů hnutí byl daleko vyšší než v předchozích dekádách.

2.3.4 Tramping po roce 1989

Řady trampů od roku 1989 ovšem viditelně prořídly – před lidmi se totiž otevřela spousta nových možností seberealizace a možností, jak nakládat s volným časem. Velmi tomu přispěla i celková výrazná proměna sociálně politické situace – proměňovaly se priority mladé generace. Většina lidí začala vnímat tramping pouze jako životní fázi, která odešla s jejich mládím, vztahem či rodinou a přesedlali na pohodlnější životní styl. V okamžiku kdy se otevřely hranice a cestování do zahraničí se stalo snazším a levnějším, ztrácí tramping a jeho prvky hry, kdy české země nahrazovaly exotické končiny, na přitažlivosti. Pro mnohé měl však tramping zásadní význam a ovlivnil jejich život natolik, že je i dnes najdeme stát každý pátek na perónu čekajíc na svůj vlak vstříc známým i neznámým dálkám.¹⁸⁴ V různých dobách a pro různé skupiny lidí znamenal tramping různé, někdy i zcela protikladné věci, jeho proměnlivost a vnitřní rozpory odráží proměny doby. I přes jistý útlum tramping nicméně existuje i nadále, jeho jádro tvoří především zatvrzelí trampové. Toto hnutí, i přes částečnou nelibost trampů „kabrňáků“, pevně zakotvilo v české populární kultuře – mezi trampské dědictví patří dnes například všeobecně rozšířený pozdrav *ahoj*, obliba folku a country, chatařství, večery u táboráku nebo nošení outdoorového oblečení a maskáčů. *„Třeba už brzy přijde doba, kdy bude nastupující mladá generace znechucena tím, jak jejich rodiče zasvětili své životy budování kapitalismu a vyrazí do lesů dát nový význam slovům – kamarádství, čest a láska k přírodě.“*¹⁸⁵

---

¹⁸² RANDÁK – KRŠKO – MAREŠ – POHUNEK – ŠPRINGL, 2020.

¹⁸³ VELÍKOVÁ, 2012.

¹⁸⁴ KLIMEŠOVÁ, 2015.

¹⁸⁵ KUČEROVÁ, 2001, s. 5.

3 Zlatá řeka

*Mláďí jak ta Zlatá řeka utíká,
jen vzpomínky nám zůstanou*

(ze zápisků trampa od Zlaté řeky¹⁸⁶)

Pokud tramp řekl, že jede na Zlatou řeku, znamenalo to, že jede k řece Sázavě. Tento neoficiální název se rozšířil právě mezi příslušníky tramského hnutí a nesouvisí, jak by se mohlo zdát, s dolováním zlata v jílovském revíru, nýbrž se zabarvením vody způsobeným odnosem jílovité půdy – kontrast lze krásně vidět na soutoku Sázavy s Vltavou. Označení Sázavy je starobylé, pochází přibližně z 11. století a dle mnohých názorů se utvořilo od sloves *sazeti* a *saditi*, a to ve významu padati, klesati ke dnu. Celková délka toku je 225 kilometrů. Řeka pramení jako Stružný potok u obce Nová Huť, následně vytéká jihovýchodně z rybníka Velké Dářko v CHKO Žďárské vrchy, protéká vodní nádrží Pilská a u Žďáru nad Sázavou se stáčí na západ a klikatí se až k ústí do Vltavy v obci Davle. Sázava současně dala název oblasti, kterou protéká – Posázaví.¹⁸⁷

Soutok Sázavy s Vltavou. Zdroj: www.mistopisy.cz

¹⁸⁶ Převzato z HURIKÁN, 1990, s. 53.

¹⁸⁷ REICH, Jan. *Posázaví*. Praha: Pressfoto, 1988.

3.1 Posázaví

Posázaví je tedy rozsáhlé území podél toku řeky Sázavy, současně i velice významná kulturní a rekreační oblast. Prakticky celé Posázaví leží v Čechách, pouze jeho malá část v nejhořejším toku (Žďár nad Sázavou) spadá na území Moravy. Na Čechy se často poukazuje jako na ideální geografický celek, tvoří jakousi pravidelnou mísu zasazenou ve střední Evropě. Již před stoletími se vodní toky a krajina kolem nich těšily velkému významu, například takové Polabí, Povltaví či povodí Berounky. Nemůžeme upírat význam žádné ze zmíněných lokalit, Posázaví je ovšem unikátní a neopakovatelné. Nikde jinde u nás (výjimkou je střední Povltaví) nenajdeme území kolem vodního toku, které by bylo tak obtížně přístupné a rozdrobené na malé uzavřené sídelní celky, současně se tu setkáváme s velice členitým terénem.

Jestliže Posázaví na přelomu 19. a 20. století lákalo trampské průkopníky svými romantickými zákoutími a půvabným říčním údolím a během dalších desetiletí se stalo jednou z nejvyhledávanějších rekreačních oblastí, pro předchozí generace mělo Posázaví o něco prozaičtější význam, totiž bohaté přírodní zdroje – lesy, vodu či jílovské zlatonosné pásmo.¹⁸⁸ „*Naše řeka! Myslím, že ani dobře nepochopíte, co všechno je v tom, naše' skryto. Řekl bych to třemi slovy: láska, pýcha, vděčnost. Vyrostli jsme z ní a živila nás. Nikdo ji neproklínal, ani když nadělala škody. Úmyslně nepíšu Sázava, tak naši řeku jmenovali jen cizí lidé, domácí jí říkali prostě jen řeka nebo ještě spíše voda. Její jméno se ozvalo jen v písních, ponejvíce zdrobnělé... Byla tu panenská řeka, divoký les a skála, oči jsem mohl nechat na tom okouzlivém panorámatu, ale jakmile jsem procitl z opojení krajinnou krásou, uvědomil jsem si, že za řekou stojí plavci, za lesem drvaři, za skálou kameníci a za chudými políčky na stráních chalupníčkové se svým těžkým a klopotným životem. Na krásné panoráma padl stín, obdiv k němu se však prohloubil láskou.*“¹⁸⁹ Geologické složení je pestré, žulové horniny daly vzniknout nesčetně lomů a lomků v okolí celé délky toku. Jílovské pásmo přeměněných hornin se zas táhne od Jílového u Prahy až k Blatné a v minulosti se v něm na mnoha místech těžilo zlato. Posázaví má co nabídnout i z přírodovědeckého hlediska – je domovem spousty chráněných druhů i celých společenstev (například růzovofialově kvetoucí bylina kandík psí zub, kterou najdeme v Dolním Posázaví na svazích vrchu Medník). Oblast je zároveň architektonicky hodnotná a pestrá, přemíra zdejších rekreačních objektů ji ovšem lehce „znehodnocuje“.¹⁹⁰ Krajina horního Posázaví je

---

¹⁸⁸ REICH, 1988.

¹⁸⁹ MORÁVEK, Jan. *U nás na Sázavě*. Převzato z REICH, 1988.

¹⁹⁰ KUCROVÁ, 2013.

poněkud odlišná o krajiny dolního Posázaví, v zásadě má celá oblast ráz pahorkatiny ve které se klikatí řeka Sázava se svými přítoky, převažuje venkovský charakter s menšími městy a městečky. Nalezneme tu i několik CHKO a přírodních parků. Posázaví se stalo námětem pro mnoho umělců (fotograf Jan Reich, spisovatel Jaroslav Foglar, malíř Zdeněk Burian apod), zároveň se k této lokalitě váže řada pověstí.

3.1.1 Posázavská stezka

Pro ty, co do Posázaví přijíždějí za aktivním odpočinkem a pěší turistikou, je turistická trasa podél toku řeky Sázavy ideální. Od pramene k ústí lemují řeku červená turistická značka. V úseku mezi Pikovicemi a Chřenovicemi je tvořena turistickou značenou trasou č. 001, Posázavskou stezkou je

Zdroj: www.kladenskelisty.cz

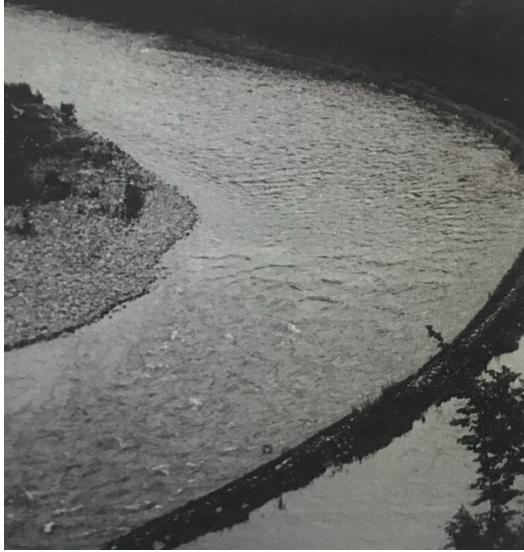
oficiálně zváno jejich prvních 68 kilometrů, i když obecně se jí rozumí hlavně úsek z Pikovic na Žampach. Celá trasa měří téměř 200 km. První část stezky byla otevřena roku 1920, čemuž předcházelo několik dlouhých let příprav, financování a stavby v těžkém terénu. Vede po levém břehu Sázavy pod Medníkem, místy je dokonce vysekaná ve skále, má mnoho zákrutů a střídavě stoupá a klesá. V průvodci z roku 1939 je trasa popsána takto: „...vede nás nejkrásnějšími krajinnými partiemi, v nichž se střídá romantika malebných skal s klidnými, k pohovu a koupání lákajícími místy; tu a tam můžeme hrady, tvrze, hradiště, krásné zámky a jiné pozoruhodnosti, zajímavá městečka a dědiny obklopené loukami a lesy, kolonie weekendových chat, skautské a různé rekreační tábory...“¹⁹¹

3.1.2 Vodáci a vodní doprava

Sázava je téměř celá sjízdná, i proto je mezi vodáky tak oblíbená a hojně vyhledávaná. Až do Krhanic je tok poklidnější a je tak vhodný pro vodáky začátečníky, odtud pak začínají

¹⁹¹ KUCROVÁ, 2013, s. 22.

Ukázka vorařské navigace na SOUSÚ a na Pískách. Stejně navigace stály i na jiných místech toku. Navigace na Pískách je tak dokonale postavena, že stojí dodnes. Zdroj: Kronika osady Dakota 1926-2016.

úseky s peřejemi. Vodáctví se rozšířilo za přičinění „trampů vodáků“, kteří vytvořili svérázný styl a neformální komunitu blízkou trampskému hnutí i turistice. Dávno před vodáky brázdili hladinu řeky voraři, jejichž obživou bylo dopravování vytěženého dřeva po proudu řeky až do Prahy. Ze Zruče nad Sázavou do Čerčan plavili vory „Horňáci“, odtud pak „Dolňáci“. Plavení trvalo několik dnů a bylo velice fyzicky náročné, nejtěžší úsek se nacházel mezi Žampachem a Pikovicemi. Dřevěný kříž nad Pikovicemi dodnes připomíná nebezpečí, které tu dříve na plavce číhalo.¹⁹² Vodu jako dopravní prostředek využívali též převozníci. Tam kde nebyl most, se náklad i lidé museli nechat převézt přes řeku přívozem – tím byla loď, trám nebo člun a za pomoci převozníka, který dlouhým bidlem či veslem obsluhoval přívoz, se cestující dostali suchou nohou na druhý břeh. Po výstavbě mostů ztrácely přívozy na důležitosti (např. v Kamenném Přívoze), na některých místech však fungují dodnes.¹⁹³

3.1.3 Posázavský Pacifik

Nositelkami tohoto legendárního jména jsou dvě železniční trati, trať číslo 210 (Praha – Čerčany) a trať číslo 212 (Čerčany – Světlá nad Sázavou). Název pochází od trampů,

Vlevo: Scéna připomíná scénku zlatokopů z divokého západu, ve skutečnosti snímek dokumentuje stvbu železničního tunelu mezi zastávkou Luka pod Medníkem a Jílové u Prahy, 1898-99. Vpravo: Příprava posázavské železnice u Pikovického komína, 1998-99. Zdroj: KUCROVÁ, 2013.

¹⁹² KUCROVÁ, 2013.

¹⁹³ KOVANDA, Radek. *Všechny české přívozy*. G: 2014 [cit. 2021-07-08]. Dostupné online z: <https://g.cz/vsechny-ceske-privozy/>

přibližně ve dvacátých letech 20. století se hojně rozšířil mezi těmi, kteří navštěvovali tyto lokality a populární zůstal až dodnes. Od roku 1881 se nejprve budovala trať číslo 210, důvodem pro stavu dráhy byl především dnes zaniklý modřanský cukrovar. Teprve později se rozhodlo o prodloužení trasy dále do Posázaví. Realizace trati zapříčinila obrovský rozvoj celé oblasti Posázaví i Brd. Původně měla velký hospodářský význam (např. přeprava dřeva z Dobříše, zásobení modřanského cukrovaru a papíren ve Vraném nad Vltavou, obsluha kovohutí, doprava materiálu z lomů a skláren na trase), zároveň dopomohla nárůstu turistického ruchu v Posázaví, okolí Dobříše a celých Brd, v neposlední řadě se na počátku 20. století stala důležitým článkem v rozvoji trampingu v okolí Prahy.¹⁹⁴

Staré jízdenky na vlak. Zdroj: výstava Trampové, Leica Gallery, FOJTÍK, 2021.

Romantická příroda v údolích v blízkosti Prahy a dalších větších měst byla dostupná především po železnici. Intenzivní výstavbou hlavních železničních sítí v sedmdesátých letech 19. století a výstavbou lokálních sítí v letech osmdesátých se postupně utvářela hustá dopravní síť, která umožnila dobývat místa dříve jen těžko dostupná. Za první republiky měl pracovní týden šest dnů, na trampování tak zbylo pouze sobotní odpoledne a neděle. Železniční doprava, tehdy levná a dostupná, představovala ideální způsob, jak se během chvíle a za pár peněz dopravit do přírody a využít tak relativně krátký volný čas k toulkám.

Vlevo: Reprodukce pohlednice Žampachu z počátků provozu tratě. Vpravo: Trampové na nádraží v Lukách pod Medníkem, 30. léta. Zdroj: www.pacifickem.cz

¹⁹⁴ BERKA, 1991.; *Putování s párou. Posázavský Pacifik* [dokumentární film]. Režie P. LOKAJ. Česká televize, 2019.

Typickou ukázkou je právě, trampy tolik oblíbený, Posázavský pacifik. Dle vzpomínek Jindřicha Štercla, herce, komika a trampa, si můžeme vytvořit představu o tom, jak to kdysi v Praze na branickém nádraží o sobotách vypadalo: „*Vlak byl tehdá pro nás vše. To bylo volání dalek, cizí kraje, výlety do lesů a k vodě. Těžko říct, jestli jsem jel z Prahy kvůli přírodě, nebo kvůli tomu vlaku. (...) Už jen to čekání na vlak bylo ohromný. Vjížděl na branické nádraží za neustálého houkání a křiku průvodčích: ‚Ustupte!‘, protože kolejiště bylo plné cestujících. Když konečně vagony zastavily, byli jste dovnitř vtaženi hrnoucím se davem. Lidé obsadilo úplně všechno. Služební vůz, záchody, žebříky na střeše vozů i střechy samé. Odjezd vlaku se nedával výpravkou, ale povelom strojvedoucímu: ‚Trvale pískejte a pomalu zabírejte, jinak neodjedete.‘ (...) Před prvním tunelem bylo třeba zastavit a sundat trampy ze střech, aby někdo nepřišel o hlavu. Za Jarovem zase cestující pobízeli lidi na stupátkách, aby zatlačili a přeplněný vlak se vůbec rozjel, protože trať tam má stoupání patnáct promile.“¹⁹⁵*

Za jeden z nejkrásnějších úseků je považována právě ta část trati, jež prochází Zlatým kaňonem, od Petrova do Jílového u Prahy. Nabízí dechberoucí výhledy do údolí, lemuje hranu Zlatého kaňonu, prochází členitou krajinou skrz několik tunelů a vede přes vysoký kamenný viadukt, tzv. Žampašský viadukt, který je druhým nejvyšším kamenným železničním mostem ve střední Evropě.¹⁹⁶

3.1.4 Cvičný prostor SS

„*V důsledku zřízení vojenského cvičiště u Benešova jsou obyvatelé obcí Krňany, Teletín, Vysoký Újezd s osadou Větrov, Tuchyně s osadou Lhota a Maskovice, Blaženice s osadou Měřín, Dalešice, Jablonná s osadou Nebřich, Rabyň s osadou Loutí a Nedvězí, Břežany s osadou Vensov, Lešany, Hostěradice s osadou Rakousy, Hradištko s osadami Pikovice a Brunšov, Třebsín a Kamenný Přívoz (část obce na jih od Sázavy) povinni do 15. září 1942 vystěhovati se ze svého bydliště...“¹⁹⁷ Šířící se zvěsti o zbudování cvičiště na Benešovsku a Neveklovsku pro vojska SS tehdy nabraly reálnou podobu. Reliéf místní krajiny a přírodní překážky koryt řek Vltavy a Sázavy, byl ideálním místem pro armádní manévry a dělostřelectvo, výhodou byla i dobrá dopravní dostupnost a blízkost Prahy. Waffen SS (Zbraně SS, zvláštní jednotky nacistické armády) zde našli dokonalý prostor pro svůj výcvikový prostor. Nucené vystěhování probíhalo v několika etapách, někteří majitelé*

---

¹⁹⁵ BERKA, 1991, s. 56.

¹⁹⁶ DOLEŽAL a kol., 1982.

¹⁹⁷ Vyhláška z 10. července 1942. Převzato z KUCROVÁ, 2013, s. 22.

byli vyplaceni, někteří nedostali nic, majitelé chat si směli odvézt své věci jen s povolením velitelství cvičiště. Zákaz vstupu se vztahoval i na letní hosty, rekreanty a turisty. Výživu pro vojska zajišťovaly desítky zásobovacích dvorů, takový (původně velkostatkový dvůr) bychom našli například v Hostěradicích. Vystěhované území spadalo pod správu Velkoněmecké říše, nic tak nebránilo vzniku pracovní-výchovného později koncentračního tábora v Hradištku. Vězni zde vykonávali fyzicky náročnou práci – lámali kámen a dláždili silnici do Pikovic. S koncem války se Němci uchýlili k hromadné likvidaci vězňů.¹⁹⁸

Koncentrační tábor v Hradištku. Zdroj: www.hradistko.cz

V roce 1945 po odsunu vojsk čekala na původní obyvatele zpustošená krajina, zničené domy a nevybuchlá munice. Lidé museli převážnou většinu obydlí budovat od začátku. Spousta trampských osad byla vypálena, část trampů se po válce vrátila do původních míst a znovu stavěla chaty na přeživších podezdívkách, část osadníků si našla jinou lokalitu či jinou trampskou osadu, kde posléze stavěla.¹⁹⁹

3.2 Zlatý kaňon

Po celé délce toku Zlaté řeky se střídají hluboké, do terénu zaříznuté, sevřené úseky s mělkými rozevřenými údolními. Na mnoha místech se řeka klikatí a meandruje, navíc ji regulují jezy. Jezy a přívozy byly pro Sázavu vždy velice typické. Na počátku 20. století se první trampové vydávali z města do přírody, hledali romantiku a dobrodružství. „*Ty skály pod Medníkem kdyby dnes mohly hovořit, vyprávěly by nám nejlépe o prvních průkopnících a o všem co bylo...*“.²⁰⁰ Skupinky svobodomyšlných mladých kamarádů vyjížděli do oblastí jižně od Prahy, kde si stavěli stany, později stany s dřevěnými podsadami či jednoduché chatky. „*Hrozivě rozervané skály, zalesněná úbočí, nebezpečné stezky, žhavé slunce, magický svět měsíce, třpyt milionů hvězd, hučící přejíže, klidné zátoky, písčiny, zelený koberec*

¹⁹⁸ KUCROVÁ, 2013.

¹⁹⁹ MARŠÁLEK, 2016.

²⁰⁰ HURIKÁN, 1990, s. 53.

– klid, ticho, táborový oheň... Nádherná Divočina, snesena k pohyblivému proužku vody, vonící puškvorcem a balšámem – to je Zlatá řeka...²⁰¹ Takhle romanticky popisuje krajinu kolem Zlaté řeky Bob Hurikán, není pak divu že stovky mladých na počátku 20. století míří právě sem a že tu během následujících let vznikala jedna trampská osada za druhou. „Dnes již tento nádherný kraj není takový jaký býval, a přece znovu každého, i toho největšího samotáře, Zlatá řeka zláká a uchvátí. A není to jen síla zvyku nebo vzpomínek, nýbrž ono podivuhodné kouzlo mámivé Přírody – přírody, o které člověk rád věří, že žije, dýchá, roste a svým způsobem mluví.“²⁰² První trampové a osadníci pravděpodobně viděli jinou řeku, než vidíme my dnes, snad byla víc čistá, snad v zimě zamrzala a v létě po ní nejezdilo nic žlutého.²⁰³

Z trampského pohledu je nejzajímavější především dolní tok řeky, od přítoku říčky Blanice až po soutok s Vltavou v obci Davle. Pražští trampové zajížděli do vzdálenějších oblastí mezi Ratajemi a Českým Šternberkem už ve dvacátých letech 20. století, známá byla například osada *Roaring Camp* u Ivaně. Z Ratají řeka pokračuje do Lededčka a za městem protéká oblastí, kde trampové v okolí toku (v blízkosti obcí Stříbrná Skalice, Chocerady, Hvězdovice a Kaliště) stavěli své osady. Mezi Čerčany a Poříčím pak do řeky ústí dva přítoky, Benešovský a Konopišťský potok. Oba potoky jsou známé trampské lokality. Od Týnce nad Sázavou přibývá na řece přeřinatých úseků a současně i chat na březích. Z Prosečnice je tok osázen obrovskými balvany, údolí je sevřenější a staré chaty se mísí s těmi novějšími. Obec Kamenný Přívoz symbolicky otevírá horní konec největšího trampského teritoria na řece – Pikovické údolí neboli Zlatý kaňon. Řeka protéká mezi lesnatými stráněmi, často je sevřená mezi skalami. Na těchto svazích nalezneme ještě předválečné trampské osady v nebyvalém množství. Kolem Luk pod Medníkem je koncentrace trampských osad největší. To, co znamenají Svatojánské proudy pro povltavské trampy, představuje Zlatý kaňon pro ty posázavské – tento úsek bychom mohli nazvat kolébkou trampingu v Posázaví.²⁰⁴

„V roce 1919, kdy jsem poprvé do Posázaví zavítal jako člen Svazu skautů (...), byl jsem tak uchvácen divokou scénérií, že jsem ji nazval Zlatý kaňonem. Název se kupodivu udržel mezi starými „westmany“ do dnešních dnů. Bylo mi tenkrát dvanáct let!“²⁰⁵ Takto

---

²⁰¹ HURIKÁN, 1990, s. 53.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Narážka na žluté lodě z půjčovny Bisport. Úsek z Týnce nad Sázavou do Pikovic je velice oblíbený a frekventovaný vodáky. Pozn. autorky.

²⁰⁴ MARŠÁLEK, 2016.; BERKA, 1991.; HURIKÁN, 1990.

²⁰⁵ HURIKÁN, 1990.; POHUNEK, 2014.

pokřtil Bob Hurikán Pikovické údolí. Sázava protéká krajinou poměrně stejnorodého charakteru, dramatičtější ráz nabírá nejdříve na Stvořidlech, které oddělují horní a dolní Posázaví, a poté právě ve Zlatém kaňonu, kde se ze Sázavy stává „říčka peřejí“. Právě tato místa u konce toku Sázavy začali od dvacátých let objevovat a osidlovat trampové. Nečekala na ně panenská příroda, poněvadž se tady o několik století nazpátek proháněli Keltové, pracovali tu středověcí horníci a o něco později tu brázdili řeku voraři, ve stráni dřeli na stavbě železniční tratě italští barbarové a krajinu tu a tam křižovali organizovaní turisté. Trampové si však tento kousek „divočiny“ zamilovali ze všech nejvíce.²⁰⁶

„Zlatý kaňon byl poměrně dobře dosažitelný díky železniční trati, jejíž provoz se poměrně rychle přizpůsoboval prudkému nárůstu cestujících v trampských úbořech. Skupinky si zakládaly svoje campy, kde se nocovalo pod širákem nebo ve starých dřevných

Tábořiště U dubu, kolem roku 1923. Zdroj: KUCROVÁ, 2013.

*stanech.*²⁰⁷ Prvními osadníky, kteří kolem roku 1918-19 vyrazili do těchto krajů, byli polodivocí skauti z party Pepy Počepického, pozdější zakladatelé osady Rawhide. Jedním z nejoblíbenějších tábořišť té doby bylo tábořiště „U dubu“. Scházely se tu i trampové z osady Arizona, kteří vystavěli ve Zlatém kaňonu první chatu. Mezi první osady Zlatého kaňonu ve dvacátých letech tedy patřila Arizona (1921), Nebraska (1922), Dawson (1923),

²⁰⁶ POHUNEK, 2014.

²⁰⁷ Kronika osady Dakota 1926-2016.

Waikiki (1923), Dawson II. (1924), Arroyo (1924), Toronto (1924), Ajax (1925) a Dakota (1926).²⁰⁸ Osadníků rychle přibývalo, někteří tábořili načerno, druzí se dohodli s majiteli pozemků, před kterými vystupovali jako divoucí skauti, ale též pod krycími názvy, například jako „Filmová společnost“, „Přátelé Ameriky“ nebo „Sdružení katolíků při obci pražské“. Trampové na Zlaté řece se mezi sebou přátelili a na osadách bylo veselo, pořádali se velké sleziny, výdělečné večírky s hudbou či všelijaká sportovní utkání (box, fotbal, ping pong, volejbal, nohejbal, případně čistě tramské záležitosti jako házení podkovou). Nových chat

Řeka Sázava, pod Medníkem. Zdroj: výstava Trampové, Leica Gallery, FOJTÍK, 2021.

přibývalo, vlastně se dá říct, že rostly jako houby po dešti, i díky dobré dostupnosti, kterou zajišťoval Posázavský Pacifik. Tramské výpravy totiž začínaly již na branickém nádraží v Praze. O víkendech musely být vypravovány posílené spoje, na nádraží vždy zavládl chaos a průvodčí sotva stíhali odbavovat cestující či vysazovat načerno jedoucí pasažéry.²⁰⁹

Vztahy mezi trampy a místními obyvateli byli všelijaké, někteří spolu vycházeli bez problémů, druzí se nad trampy pohoršovali. Tak či tak, je jisté, že trampové představovali pro místní možnost výdělku, pro ukázkou lze uvést různé hostince a hospody, které z tramských víkendových radovánek profitovaly (například bývalá Starcova restaurace). Těsně před vydáním Kubátova zákona vznikl tento zápis: „*V obcích samotných loni v Davli*

²⁰⁸ HURIKÁN, 1990.; MARŠÁLEK, 2016.

²⁰⁹ POHUNEK, 2014.; HURIKÁN, 1990.

ještě za světla večer znám je nemravný výstup (koitus za průvodu harmoniky) na náměstí...“²¹⁰ Prvním velkým zásahem, který proměnil pravidla tramského života, však nezapřičinili pohoršení obyvatelé, četníci, vyhlášky ani zákony, nýbrž druhá světová válka. Ne levém břehu Zlatého kaňonu se usadili vojska SS a vznikl zde výcvikový areál, tunely posázavské železnice sloužily k ukládání munice. Není tak divu, že tramský život v tehdejší době poněkud uvadal. Ve Zlatém kaňonu dodnes najdeme řadu tramských osad, které stojí na původních základech a kde je o víkendech stále rušno a veselo, dost často jsou však tyto osady ohraničeny „haciendami“ s garážemi, satelity a vysokými nepřátelskými ploty. Dokonce i některé samotné staré tramské boudy postupem času „zpařouřily“, dost často k tomu docházelo, když chata změnila majitele a ten se rozhodl předělat ji na „daču“²¹¹.²¹²

Tramská minulost se prolíná se současností. Zdroj: výstava Trampové, Leica Gallery, FOJTÍK, 2021.

²¹⁰ Vyjádření pro zemskou komisi pro mládež. Převzato z POHUNEK, 2014.

²¹¹ Luxusní sídlo ruských miliardářů na venkově. Pozn. autorky.

²¹² POHUNEK, 2014.

Chata osady Toronto po roce 1923. RMJ

Chata osady Toronto. Mimo vcelku citlivé změny dispozice chaty a její osazení okapy došlo k výrazné změně jejího těsného okolí.

Ukázky několika příkladů zachovalých tramských chat.

Vybrané chaty „Zlatého kaňonu“. Zdroj: www.hikk-naki.cz

3.3 Trampské osady ve Zlatém kaňonu

„Kdo nezná svoji minulost, nepochopí svoji budoucnost.“
(Jan Morávek, spisovatel)

Každá osada má svůj příběh, za kterým stojí stovky lidských osudů, desítky let historických událostí, ale především silná přátelství a velké nadšení. Každý osadník má tu svou „jedinou“ osadu, která je pro něj nejkrásnější a nejlepší, avšak údolí Zlatého kaňonu je poseté mnohými takovými osadami. Některé z nich mají slavnou historii a jsou navždy spjaty s dějinami trampingu. Některé se zcela ztratily v čase, z jiných se dříve či později stala „pouhá“ chatařská rekreační oblast. Každé místo si však sebou nese něco z minulosti. Mým záměrem je proto „procházka“ Zlatým kaňonem i po jeho okolí, a snaha o letný pohled do minulosti těchto osad.

Existují osady, které mají pečlivě vedené kroniky a uschované fotografie již od počátku své existence. Kroniky jednotlivých osad jsou bohatým a důležitým zdrojem informací, často jsou však hůře přístupné. O některých osadách zas najdeme spoustu zmínek v dobovém tisku, či stále ještě existují pamětníci, s kterými můžeme zavzpomínat na staré časy. Mnoho materiálu, listin či dokumentů lze získat i na obecních úřadech a v regionálních archivech. O osadách s bohatou pramennou základnou se pak samozřejmě píše snáze, než o těch druhých – ztracených v čase. Obecně jsou trampské osady hůře zmapovatelné, protože se zpravidla nacházejí v lesních prostorech a tak není možné čerpat z historických leteckých snímků. Při pátrání po jejich historii tedy většinou převažuje terénní průzkum, kdy badatel navštěvuje jednotlivé osady, chaty a přilehlé okolí (klubovny, hřiště, totemy, atd.), rozmlouvá s místními trampy, pamětníky nebo jejich potomky, shromažďuje písemné prameny, zkoumá osadní znaky apod.²¹³ Tímto stylem jsem pátrala v minulosti osady Rychlá řeka, o ostatních osadách již píšu o poznání stručněji, s ohledem na přiměřený rozsah bakalářské práce není v mých silách detailně postihnout každou jednotlivou osadu. Následující výčet trampských osad je tak jakýmsi soupisem zběžných medailonků osad ve Zlatém kaňonu. V každém popisu se vždy snažím shrnout počátky vzniku osady, její proměny v čase i současnou situaci. Z těchto jednotlivých výstupů je pak možné poskládat obraz a na jeho základě si utvořit obecnou představu o trampingu a osadnictví ve Zlatém kaňonu.

---

²¹³ *Asociativní krajina – Zlatý kaňon*. [cit. 2021-07-02]. Dostupné online z: <https://www.hikk-naki.cz>

3.3.1 Osada Na Pískách

První osadou, nedaleko od soutoku Sázavy s Vltavou, je osada Na Pískách. Leží na pravém sázavském břehu, její zakladatelé, mladí komunisté z Prahy, sem přišli z Karlína. Roku 1933 spolu založili sportovní klub TSK Svítání a jezdili tábořit k lesíku, poblíž dnešní osady Sahara. Mezi členy patřili Rudla Laštovička, Jirka Mrklas, Standa Dufek, Pepík Mašek, Drahoňoš Nosil, Kája Klatt, Jizba, Liška, Havelka, J. Vobořil, Honza Heřman, E. Štěkl, Ota Hochman a Cihelník.²¹⁴ Poblíž vyrostlo volejbalové hřiště a v 50. letech pak byla založena osada Na Pískách. „V

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

šedesátých letech jsem na osadě zbuzeroval kluky, dali bandu dohromady a šlo se na to. Frčel tady hlavně volejbal, do té doby se tady hrály pouze volejbalové turnaje. Bylo nás kolem desítky a kromě hraní na osadě jsme jezdili na další turnaje. Na Dvě řeky, na Staré kamarády, do Pikovic, na Kocábu na Havran a na další místa.“²¹⁵ V současnosti se osada nijak neprezentuje, osídlená je ale dodnes.

3.3.2 Osada Sahara

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Další osadou na pravém břehu Sázavy je osada Sahara. Až do roku 1935 tu tábořili mimo jiné i pražští sportovci a vodáci, měli tu svá hřiště. Osadníky vyhnalo až nové vodní dílo ve Vraném, kvůli kterému se trvale zvedla hladina řeky a oni tak byli nuceni místo opustit. Někteří odešli jinam, ale spousta z nich se usadila o něco výš, na prosluněné planině, dle které se osada jmenuje. Roku 1936 tu stálo pět chat a dvě volejbalová hřiště, o čtyři roky později bylo chat již dvanáct. Obě hřiště bohužel během devadesátých let zarostla, ovšem i v současnosti najdeme v osadě původní chaty, které sloužili jejich zakladatelům a které slouží místním dodnes.²¹⁶

²¹⁴ MARŠÁLEK, 2016.

²¹⁵ Vzpomínky Bohuslava Langera, ročník 1938. Převzato z MARŠÁLEK, 2016.

²¹⁶ MARŠÁLEK, 2016.

3.3.3 Osada Úsvit (Petrov)

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Karel Soukup, Fanda Sedláček, Honza a Ludmila Vitáčkovi, Ota Petržalka, Fanda a Růžena Němcovi, Ruda Sadílek a Pepa Bažil.²¹⁷ Po druhé světové válce se osada ještě o něco málo rozrostla. Volejbalová hřiště tu byla dvě – první zaniklo v sedmdesátých letech, druhé koncem osmdesátých let. V současnosti se již nehraje.²¹⁸

Osadní hřiště, 30. léta. Zdroj: Ladislav Bulíř.

3.3.4 Osada Hřebena

Zdroj: <https://hrebena.estranky.cz>

Nohejbalový turnaj, 2020. Zdroj: <https://hrebena.estranky.cz>

Za Petrovem u Prahy začíná nejkrásnější úsek železniční trati Posázavského Pacifiku. Přímo nad petrovskou zastávkou je malé údolí, kde se od dvacátých let usazovali trampové. Ve třicátých letech pak na vrcholu („Na Hřebenech“) stráně nad řekou vyrůstaly především víkendové chaty a vilky. Mezi první chataře patřili Vašek Košmar, Pepa Novotný, Helča Stárková, Honza Goldfuss, Pepa Bána, Vašek Coňka a Vašek Skalický.²¹⁹

Během existence osady se v jejím okolí nacházelo několik sportovních hřišť, většina z nich však byla zastavěna. Současné hřiště vzniklo na konci padesátých let a je hojně využíváno dodnes. Zhruba od přelomu tisíciletí se na osadě začaly pořádat nohejbalové turnaje a tradice se drží dodnes.²²⁰

²¹⁷ MARŠÁLEK, 2016.; Evidence majitelů chat, Ladislav Bulíř, 2020.

²¹⁸ <https://www.petrovuprahy.cz> [cit. 2021-07-09].

²¹⁹ MARŠÁLEK, 2016.

²²⁰ <https://hrebena.estranky.cz> [cit. 2021-07-02]

3.3.5 Osada Na Břehu

Osadě Na Břehu se dříve říkalo *Dawsonka*, dle chaty Dawson, postavené roku 1923 bratry Chmelařovými. Od poloviny dvacátých let začaly na říčním břehu vyrůstat další chaty, mimo jiné Fandy Krpala, Říši Čapka, Fandy Donáta, Fandy Hostičky, Fandy Rabocha, Pepíka Bedáně, bratrů Sedláčkových a Emilky Hábové.²²¹ V horní části osady (u tunelu železniční trati) se později usazovali další

Část osady pod Údolím temna, 1936. Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

trampové a pod tunelem tak vyrostla další spousta chat. Osadních hřišť bylo vybudováno několik, všechna však postupně zanikla. Hrál se především volejbal, příležitostně i nohejbal. V současnosti je osada stále obývaná, avšak nedává o sobě nijak zvlášť vědět.

3.3.6 Osada Amarillo

Když bychom se od vlakové zastávky Petrov u Prahy vydali proti proudu řeky, došli bychom do prudkého lesnatého údolí, kde se říkalo V Beranu. Táhne se od obce Petrov, trampové však osidlovali jeho spodní část, přibližně od konce dvacátých let. První parta sem přišla z Prahy – Podolí, patřili mezi ně Zdeněk Melč, Kája Choc, Emil Matyáško, Šídlo a Tonda Průcha. Zpočátku na místě stanovali, později stavěli chaty. Jádrem osady tvořilo pět chat – Rumla a Tondy

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Kadlece, chaty Oty Lexy, chata Káji Šlaise a Rudly Hofmana a chata

Stavba osadního hřiště a článek z týdeníku Naše osady, 30. léta. Zdroj: <https://osada-amarillo.estranky.cz>

²²¹ MARŠÁLEK, 2016.

Komárkova – roku 1931 tak vzniká osada Amarillo.²²² Během dalších let postupně přibývali další osadníci. Volejbalové hřiště si vybudovali na druhém břehu řeky, během druhé světové války však zaniklo. Na plácku u trati leželo malé deblové hřiště, ale během padesátých let také podlehl zkáze.²²³ Později osadníci hráli na hřišti u kamarádů z Hřebeny. V dnešních dnech osada stále funguje, pořádá potluchy a sportovní utkání společně s přáteli z Hřebeny.²²⁴

3.3.7 Osada DRTS

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Nedaleko osady Amarillo leží osada DRTS. Mezi novějšími chatami nalezneme i čtyři původní z let 1927-28. „*Jméno odvozeno od čtyř zakládajících chat – Devils, Ratejna, Tower a Seagul.*“²²⁵ Dále zde pak najdeme chaty Družstvo, Špičák, Trafika a Vrabčí hnízdo. Nejdříve osada vystupovala pod jménem Devils, od roku 1932 již pod jménem DRTS a měla několik desítek osadníků.²²⁶ Poblíž osady působily další dvě samostatné osady (Toledo a Orbion), které později splynuly s DRTS. Dnes se DRTS úředně jmenuje Za Horou. Od roku 1934 se hrálo na osadním volejbalovém hřišti, druhé, vystavěné o něco později je v současnosti zarostlé. „*Po osmdesátém roce hřiště na osadě začalo pustnout, už jsme se nescházeli, nebo se hrál jen s ženskými smíšený volejbal.*“²²⁷ O činnosti osady dnes nejsou žádné zprávy.

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

²²² MARŠÁLEK, 2016.; Kronika volejbalu osady Amarillo (*Znovuobjevené letopisy Amarilla 1936-41*).; *Naše osady*. Praha: Bedřich Dvořáček, 1931.

²²³ Fragmenty deníku Vladimíra Hartmana.

²²⁴ <https://osada-amarillo.estranky.cz> [cit. 2021-07-01]

²²⁵ Fragmenty deníku Vladimíra Hartmana.

²²⁶ MARŠÁLEK, 2016.

²²⁷ Vzpomínky Antonína Lněničky, ročník 1947. Převzato z MARŠÁLEK, 2016, s. 38.

3.3.8 Osada Údolí temna

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Toto údolí, nad tratí za vlakovou zastávkovou stanicí Petrov, ve směru od Prahy, „pokřtil“ písničkář Karel Brokenický, osadník Staré Nevady. Osadu Údolí temna, respektive Spojené osady Údolí temna (SOÚT), založili roku 1928 trampové z Prahy, kteří v údolí začali stavět chaty. K osadníkům patřili Kája Brokenický, Pepa Richard, Rudla Holcman, Boža a Míra Frostovi, Leo Lederer, Max Töpfer, Pepík Macek, Jarda Holas, Vašek Bajer, Jarda Morávek, Olda Trejbal, Vašek Plicka, Tonda Chrpa, Folprecht, Petru, Olda Hejzlar, Jirka Mathauser, Rudla Pelíšek, Láďa Kučera, Jarda Bílek, M. Dvořáčková, Bohouš Teichmann, Fanda Neymon, Helča Klímová, Tonda Hondrment, Tonda Bukovský, Áda Zelenka, Emil Hájek, Olda Franěk, Ota Schneider, Ota Harlas, Kája Klejnt a Lojza Mácha.²²⁸ Základ celému životu v Údolí temna byl dán stavbou chaty Duncan, mezi další známé chaty patří Dawson, Zátíší, Montana, Wyoming, Jerome, Barrandov, Aljaška, Baťovna či Ophir.²²⁹ Osadní hřiště bylo vybudováno již v třicátých letech, v letech sedmdesátých pak bylo rozšířeno. „Velký turnaj jsme nikdy nepořádali. Jen menší turnaj, pro osadu a vždycky jsme pozvali nějaké kamarády. Jednou jsme před léty pozvali lidi, kteří hráli rugby za národní mančaft a uměli i nohejbal. Přijeli v reprezentačních dresech, mi proti nim nastoupili schválně vystrojeni v důchodkách a porazili jsme je. Byl to takový hec. Poslední turnaj byl uspořádán v roce 2006.“²³⁰ V dolní části Údolí temna zároveň působila osada Kamarádi, ve třicátých letech k ní patřili Franta Štrup, Franta Honzík, Hanuš Doubrava a Rošťá Weiss.²³¹

Osada Kamarádi u chaty Wyoming (30. léta)

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

²²⁸ MARŠÁLEK, 2016.

²²⁹ HURIKÁN, 1990.

²³⁰ Vzpomínky Františka Linharta, ročník 1947. Převzato z MARŠÁLEK, 2016, s. 40.

²³¹ HURIKÁN, 1990.; MARŠÁLEK, 2016.

3.3.9 Osada Na Rafandě

Kiosek u osady, 20. léta. Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Pod bývalou Starcovou restaurací, kde se nachází spodní konec Posázavské stezky, vytváří řeka, dosud plná peřejí, klidný široký meandr. Stráň rámuje železniční trať a atmosféru dokresluje skalní útvar Komín neboli Pikovická jehla. V řece jsou obrovské balvany, kterým se říká baby, Na Babách je totiž i úřední název osady. Vyznavači rybolovu si toto místo oblíbili a na pravém břehu kotvili své pramice. „Daleko později byl trampský svět překvapen ‚rybářskou pohromou‘, která svými pomalovanými domky zničila kouzlo ‚U křížku‘“. Rybářská osada dostala jméno Na Rafandě.²³² Chaty zde začaly růst od počátku dvacátých let, mezi majitele patřili osadníci Kája Šůra, Rudla Cinner, Kája Kořízek, Vašek Charvát, Tonda Hotový, Kája Sádla, Tonda Zikmund, Jarda Cibulka, Jarka Petráně, Béda Volf, Pepík Tlustý, Rudla Kohout, Miloš Faltus a Jenda Houska. Vedle těchto chat kdysi fungoval kiosek, později restaurace.²³³ K osadě patřily i chaty položené níže po proudu, pod Pikovickou jehlou, ale chaty nad loukou výše ve svahu pod tratí už k ní nepatřily. Osada mívala svou vlajku právě se symbolem Pikovické jehly. První hřiště vzniklo ve třicátých letech, v padesátých letech se posunulo blíže k řece a až do sedmdesátých let sloužilo svému účelu. Osadníci si chodili zahrát i na protější břeh ke kamarádům z osady Orang.²³⁴

3.3.10 Osada Sonny Hill

Bývalé hřiště Sonny Hillu. Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Mezi osadou Na Rafandě a železniční tratí stojí několik chat, které tvoří osadu Sonny Hill. Pražští trampové osídlili tuto stráň v roce 1926, Vašek Michálek a Pepík Echtner tu vystavěli první chatu Michigan. Do začátku třicátých let přibylo dalších šest chat – Cvrkov, Hučící peřej, o něco později chaty Krásná vyhlídka, Oklahoma, chata Fandy Kefurta a Bílý racek, další

²³² HURIKÁN, 1990.

²³³ MARŠÁLEK, 2016.

²³⁴ Tamtéž.

chaty posléze vyrůstaly po druhé světové válce v padesátých letech. Hřiště stálo od dvacátých let za železniční tratí.²³⁵

3.3.11 Osada Arroyo

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Od roku 1920 jezdila stálá parta pražských kamarádů a bývalých skautů (Standyš, Jarda Krejčí, Pepík Rott) tábořit k louce U Dubu. V roce 1924 tuto partu doplnili Hradecký a Fanda Hněvkovský z osady Yukon na Svatojánských proudech, osada se posunula o něco níže na její dnešní místo. Vznikl i název osady: „*Standyš dal sůl a chléb a osada Yukon rozležené syrečky. Při tomto syrečkovém dýchánku vzniklo vlastně jméno osady Arroyo. Standyš maje plná ústa vonících dobrot spatřil ve Zlaté řece plout rozevřenou knihu. Doplavál k ní a ještě ve vodě si povšimnul názvu jakési kapitoly: Hacienda Arroyo. Kniha byla od Karla Meye – Satan a Jidáš.*“²³⁶ Dva roky na to se parta rozdělila a Standyš doplnili Honza Kotrba, Karel

Osadníci na začátku 20. let a chata Arroyo, 30. léta. Zdroj: Karel Fišer, 2020.

Fišer a Pepík Dvořák s paní, ti v roce 1928 postavili osadní chatu – Arroyo. Výše proti proudu postupně vyrostly další chaty, patřily mezi ně Tao, Ogden, Rampada a Orlí hnízdo. V roce 1940 zasáhla oblast ledová dřenice a chaty Tao a Ogden zanikly, na jejich místě stojí nové chaty – Na Třeštiboku a nový Ogden. Sportovní utkání probíhala na hřištích sousedních osad Orangu nebo u Starých kamarádů.²³⁷ Osada i chaty jsou udržované i v současnosti.

²³⁵ MARŠÁLEK, 2016.

²³⁶ HURIKÁN, 1990, s. 56.

²³⁷ MARŠÁLEK, 2016.

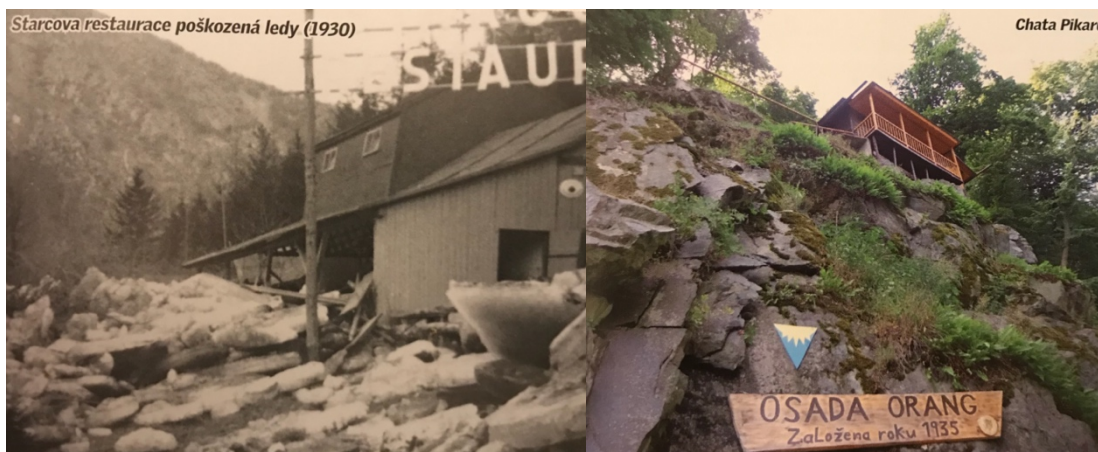
3.3.12 Osada Orang

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Chaty osady Orang jsou rozloženy na skalnatých stráních v úseku od bývalé restaurace Boží Starce až k další bývalé restauraci U Mařeny. Osada existuje oficiálně od roku 1935, založili ji trampy z Prahy, z Letné a Holešovic. Nedaleko Starcovy restaurace vystavěli volejbalové hřiště a vedle pak podsady pro stany. U ústí Zlatého potoka, kde dříve stávala osada Nevada, vyrostly ve třicátých letech první chaty.

K zakladatelům patřili Franta Pešta, bratři Mackové, Jarda Pavlíček, Tonda Tichý, Gusta Syrový, Karel Petřík a Jirka Souček, poté přibili Jarda Dvořák, Olda Hrubý, Pepík Reitter, J. Tesař, Gusta Löwy, B. Kůs, J. Kalina a Rudla Hübner.²³⁸ Stejně jako chaty na osadě Arroyo i osadu Orang zasáhla roku 1940 ledová pohroma, část chat se přestěhovala nahoru. Zdejší osadníci se museli vystěhovat před druhou světovou válkou, po válce se však vrátili, obnovili osadní hřiště a fungují do dnešních dní. „...na hřiště se scházeli lidi z obou břehů řeky. (...) Jezdili jsme i na turnaje cizích osad, pravidelně na Staré kamarády, na Kocábu, na Lhotu, na Bucek. (...) Sami jsme turnaje nikdy neuspořádali. U hřiště chybí zázemí. (...) Tak to vydrželo asi do roku 1995. My přestali, mladí se oženili a přestali taky. Teď se dala dohromady nová parta, opravili hřiště a snad se něco začne dít.“²³⁹

Zdroj: Ivana Mašková, 2020.

²³⁸ MARŠÁLEK, 2016.

²³⁹ Vzpomínky Slavoj Skobla, ročník 1946. Převzato z MARŠÁLEK, 2016, s. 48.

3.3.13 Osada Na Zlatých dolích

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Kureš, Míla Ježek, Kája Souček, Míla Vorlíček, Lojza Zelinger, Tonda Chrousta, Zdenda Koudelka a Tonda Fiřta.²⁴⁰ Původně se osada jmenovala Na Dolích, později ji přejmenovali. Zlatonosné lokalitě se přezdívalo Česká Kalifornie. Osada je udržovaná do dnešních dnů.

Od začátku dvacátých let se v údolí potoka, který přitéká z petrovské části Bohulib mezi Třeštibokem a Kozí hůrkou, začali usazovat skauti. Na konci dvacátých let pak junáci Volnosti a sokolové z Prahy. Roku 1929 postavili Vašek Jelen, Tonda Soukup, Honza Jevoš a Míla Ježek chatu Khanjanu a u chaty vybudovaly i tenisové hřiště, které za druhé světové války zaniklo, položili tak základy osady Na Zlatých dolích. Dalšími osadníky byli Vláďa Kubišta, Pepík

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

3.3.14 Osada Údolí zlatého potoka

Zdroj: www.ouzp.cz

V místech kde leží osada protékají dva malé potoky, oba nesou jméno Zlatý potok. „V tomto údolí trampská fantazie nemusela vůbec při hledání názvu pracovat a namáhat se, protože potok, prodírající si klikatou cestičku malým kaňonem byl kdysi plný zlata; a i dnes při bedlivém hledání a praní by se nějaké zrnko třpytivého zlata objevilo v pánvi.“²⁴¹ Ve druhé polovině dvacátých let zavítali do údolí trampové z Nuslí a Vršovic. Na konci dvacátých let tady začali budovat první chaty, například Aljašku, Šibenici, Chiguitu, Granadu, Amitu, Indianu, Nebrasku, Itok a chatu Lišák, která se stala první osadní chatou.

Osada byla založena až roku 1935, jak dokládá zápis ze schůze: „Kroky všech mířily neomylně na jedno místo. Do Restaurace pana Fáry v Oldřichově ulici číslo 40. (...) Toho dne, na tom místě, v ten čas byla totiž založena naše milovaná osada. Schůze se zúčastnilo

²⁴⁰ MARŠÁLEK, 2016.; Seznam majitelů chat, poskytl Maršálek, 2021.

²⁴¹ HURIKÁN, 1990, s. 62.

11 otců zakladatelů. A všichni se stali osadními funkcionáři. Prvním šerifem byl zvolen kamarád Antonín Fícek.“²⁴² Ostatní zakladatelé se skládali z Aloise Štefana, Jaroslava Komárka, Jaroslava Vlka, Jaroslava Horčice, Františka Holubovského, Jidřicha Matyse, Jaroslava Tichavy, Aloise Tyrnera, Antonína Saxla a Josefa Jarolíma.²⁴³ Ve třicátých letech fungovalo na osadě fotbalové hřiště, posléze přibyla dvě volejbalová hřiště. V šedesátých letech se celý „sportovní areál“ zrekonstruoval, volejbalové hřiště bylo posunuto, postavila se nová osadní chata a vznikla tenisová hřiště. Život na osadě je i v dnešních dnech velice pestrý – několikrát do roka se pořádají sportovní utkání, téměř každý víkend se něco slaví a osadníci se pravidelně scházejí v osadní chatě. Údolí zlatého potoka je živoucím důkazem, že i v současnosti osadní život neustal.

Vlevo: Náčrt sportovního areálu z 80. let, dnes vypadá areál víceméně stejně. Vpravo: Fotbalové hřiště před lety. Zdroj: Dan Fiala, 2021.

3.3.15 Osada Staří kamarádi

Zdroj:

<https://osadaosk.webnode.cz>

Osada Staří kamarádi, neboli OSK, byla založena roku 1933 poté, co dvacet pět členů vystoupilo z bývalé osady *Děti neklidu*. Za tři roky již měla šedesát osadníků, vlastnila dvě volejbalová hřiště a pěstovala všelijaké sporty – od boxu až po pití opojných nápojů – takto osadu popisuje Bob Hurikán.²⁴⁴ Historie místa, kde osada leží je však daleko spletitější. V prostoru kde ústí Zlatý potok do řeky (tam, kde se říká V Potočku) měla kdysi chaty osada Nevada, až do velké povodně v roce 1940. Z původních osadníků tu zůstal jen Karel Vodrážka se svou chatou položenou výše za tamní skalou. Za touto skalou se rozkládalo jedno z prvních trampských

²⁴² www.ouzp.cz [cit. 2021-07-12].

²⁴³ Kronika schůzí osady Údolí zlatého potoka 1935-1946.

²⁴⁴ HURIKÁN, 1990.

tábořišť – louka U Dubu, prostorná a prosluněná louka u řeky od počátků lákala trampy i skauty.²⁴⁵ Roku 1920 tu vznikla osada Arizona a „usadila“ se tu parta vedená Čendou Zahradníčkem, patřili do ní mj. Zdeněk Burian, Dušek, Mikšíček, Tom Mareš, Zeman a Lojza Vichtora.²⁴⁶ První chaty kolem řeky začaly vyrůstat kolem roku 1924, později se

Zakladatelé osady, 30. léta. Zdroj: <https://osadaosk.webnode.cz/>

objevovaly i na stráni. Nejprve si osadníci říkali *Rvavé mládí*, v roce 1929 byl pak založen *Tramping Club Děti neklidu*, z které se právě vyčlenila ona skupina a založila osadu *Starší kamarádi*. Mezi osadníky z 30.-40. let, které se podařilo

doložit, patřili Karel Vodrážka, Fanda Kovrzek, Kája Pospíšil, Vašek Špilar, Jarda Weidisch, Bogan Stejskal, Fanda Musil, bratři Jan a Karel Fremundové, Fanda Černý, Pepík Babický, Koza, Vašek Ledvina, Martinovský, Fanda Dvořák, Nápravník, Podhola, Pepík Seidl, Fanda Wolf, Pepík Zatloukal, Rudla Repavský, Háček, Rudla Dušánek, Jarda Vomáčka, Tonda Hlavnička, Miloš Vonka, Evža Rendl, Malý, Nechleba a Špirk.²⁴⁷ U osady dříve fungoval

Současná podoba osady, 2020. Zdroj: Facebook Osada OSK.

přívoz a restaurace u Lněničkových. První volejbalové hřiště bylo založeno roku 1931, používá se i dnes a leží u osadní chaty. Druhé deblové hřiště leželo výše proti proudu, ale roku 2006 bylo zničeno povodní. Dnes má osada o dvě tenisová a jedno volejbalovo-basketbalové hřiště víc, ty vznikly v padesátých letech a fungují dodnes. Osadní chata byla vybudována roku 1982. OSK je jedna z mála osad, které ještě udržují tradici sportovních

²⁴⁵ OSK Osada Starých kamarádů. In: *Facebook* [online]. [2021-07-03]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/OsadaStarychKamaradu>

²⁴⁶ MARŠÁLEK, 2016.; *Ahoj na neděli*, 1937.

²⁴⁷ MARŠÁLEK, 2016.; *Seznam majitelů chat*, Stavební úřad Jílové u Prahy, 2016. Převzato od Martina Maršálka, 2021.

utkáni, nejčastěji se soutěží v nohejbalu a volejbalu, na tyto turnaje se sjíždí spoustu kamarádů, osadníků, ale i hráčů na vyšší úrovni.²⁴⁸

3.3.16 Osada Píska

Zdroj: www.piska-luka.webdone.cz

Osada Píska leží za velkým ohybem řeky pod Klimentovou vyhlídkou, kde byla ve třicátých letech zvažována výstavba hráze údolní nádrže. Je jedinou tramskou osadou, která se rozkládá na obou březích řeky. Vznikla sloučením osady Píska (1932), Spojených osad Kansas a Yukatan (SOKY) na levém břehu (1927), osady Kalvík se stejnojmennou chatou na pravém břehu (1927), osady Hudson na pravém říčním břehu (1928) a osady Guyana na levém břehu za navigací (1933).²⁴⁹ K těmto pěti dílčím osadám se přidalo ještě několik samostatných chat. Osadu Píska založili kamarádi z Prahy-Podolí, na místo však jezdili tábořit o něco dříve.

K těmto předválečným osadníkům patřili sourozenci Stránští, bratři Doležalové, Arno Vitásek, Vláďa Zizius, Jarma Vycpálková, Moučka a Řezníček.²⁵⁰ První volejbalové hřiště leželo na osadě SOKY od roku 1932, druhé sloužilo od roku 1937 na Pískách, třetí bylo vystavěno na Guayně, ale v sedmdesátých letech zaniklo. Obě hřiště slouží dodnes a na osadě je stále rušno.²⁵¹

Vlevo: Pohled na Nový Kalvík a Píska, 30. léta. Vpravo: Volejbalové utkání, 2008. Zdroj: www.piska-luka.webdone.cz

²⁴⁸ Osada OSK [online], [cit. 2021-06-14]. Dostupné online z: <https://osadaosk.webnode.cz/>

²⁴⁹ HURIKÁN, 1990.

²⁵⁰ Kronika osady Píska.; MARŠÁLEK, 2016.

²⁵¹ www.piska-luka.webdone.cz

3.3.17 Spojené osady Údolí slunce

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Spojené osady Údolí slunce neboli SOÚS, leží mezi dvěma ohyby řeky pod obcí Luka pod Medníkem. V místech leží skaliska, o které se tříštil proud a kterým se říkalo Vlk, Kukle a Černá skála. Osada vznikla na popud kamarádů Pepy Hradeckého, bratrů Kovářových, bratrů Aismannových a Tondy Meškala alias Šabala. Tato divoká tlupa skautů tábořila po celém dolním povodí Zlaté řeky, roku 1923 vznikla na místě stanařská osada, ale teprve roku 1927 postavili první chaty.²⁵² Postupně přibylo více než dvacet dalších chat, v době své největší slávy měla osada na osmdesát členů (30. léta) Od konce dvacátých let se hrálo na dvou osadních hřištích (horní a dolní), obě hřiště postupně zarostla, až teprve roku 2016 obnovili současní osadníci horní hřiště.²⁵³ Z osady SOÚS vzešlo mnoho schopných sportovců, například olympionik Milda Kovář. Osadník Ferda Veselý se zasloužil o vydání trampského časopisu *Naše osady*.²⁵⁴

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

Současná podoba osady. Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

²⁵² HURIKÁN, 1990.

²⁵³ MARŠÁLEK, 2016.

²⁵⁴ HURIKÁN, 1990.

3.3.18 Osada Dakota

Zdroj: Kronika osady Dakota 1926-2016.

Naproti Raisově vyhlídce, odkud je jeden z nejkrásnějších pohledů do údolí a na řeku, leží osada Dakota. Místu se říkalo V Podloučí nebo Pod Terezií a původně se sem jezdilo po několik let stanařit. „Myslím, že za prvníma chajdama hleděj ženskou. Tak dlouho se remcalo, až chlapi sehnali nějaké to prkno, kulatinu, bedýnku a začalo se stloukat. Na Dakotě se takhle postavila první chata Hawaii v roce 1925 a byla to Chajda pěkná, bytelná; ostatně jen trochu předělaná stojí dodnes.“²⁵⁵ Roku 1925 tedy stála

první chata a k ní postupně přibývali další, mezi tehdejší osadníky patřili Kája Pekárek, Teo Köhler, Olda a Ferda Feřtekové, Tonda Kučera, Franta Záluský, Miloš Vydra, Jarda Sedláček, Bárta, Žežula, Švec a Vojáček.²⁵⁶ Na Dakotě nikdy nestálo osadní hřiště (hrálo se u kamarádů z SOÚS), osadníci nepatřili k trampům, jejichž věhlas by nějak výrazně překračoval hranice osady. Na druhou stranu historie osady se nezastavila tak, jak je tomu v mnoha okolních osadách, na osadě je naopak živo. „Pořád jsou tu trampové, i když jiní, než ti před devadesáti lety. Pořád se tu zapalují ohně, pořád vlajka vzhůru letí a stále se tu drží staré tradice.“²⁵⁷

Pohled na Dakotu, vlevo 50. léta, vpravo současnost.
Zdroj: Kronika osady Dakota 1926-2016; MARŠÁLEK, 2016.

²⁵⁵ Kronika osady Dakota 1926-2016.

²⁵⁶ MARŠÁLEK, 2016.; Kronika osady Dakota 1926-2016.

²⁵⁷ Kronika osady Dakota 1926-2016.

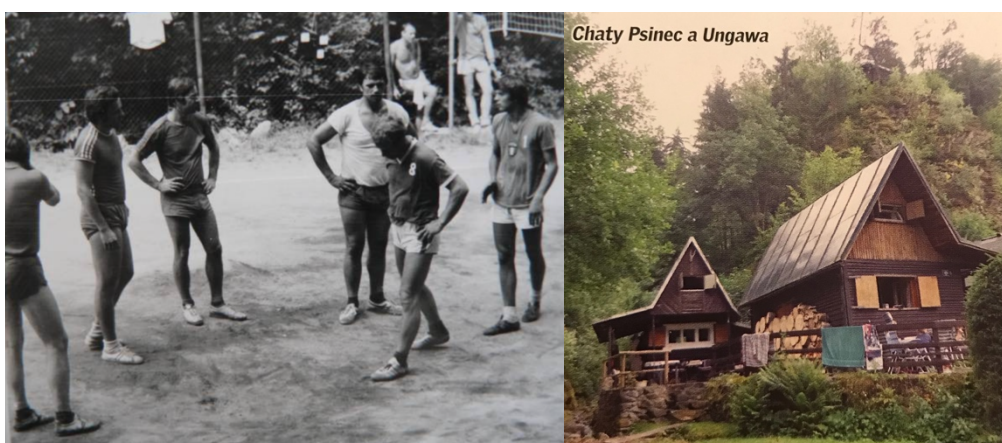

3.3.19 Osada Club Údolí ticha

Zdroj: www.trebsin.cz

Osada Club Údolí ticha, zkráceně CÚT, začíná na levém břehu řeky Sázavy u Vánova přívozu a táhne se celým údolím podél Třebsínského potoka až k obci Třebsín. Do údolí prvně přišla roku 1926 parta stanařů o rok později již na břehu řeky stála první chata – Psinec, postavil ji Ludva Kavka.²⁵⁸ Zanedlouho se osada začala rozrůstat na říčním břehu, pod i nad ústím potoka, zároveň i směrem k Posázavské stezce a několik chat vyrostlo i nad stezkou. Vybudovány byly chaty Arapaos, Boston, Úsvit, Ungawa, Harward, Na stráži, Kec, Samota, Bungalow malomocných, Rid-way, Scot, Ranch de Estacado, Tower, Shangai, Průvan, Ontario, El-Cido, Hokaido, Zapadák, Lone Star, Colorado, Old-Way a další. V roce 1936 se oficiálně ustanovily Spojené osady Údolí ticha, které se následující rok přejmenovaly na Club Údolí ticha. Společné akce se pořádali v hostincích v Třebsíně. Původní osadní hřiště stálo u chaty Psinec, za druhé světové války ale zaniklo, od třicátých let až doposud se tak používá hřiště v horní části osady. „*Údolí ticha, to byl především volejbal. Turnaje se tady hrály už před válkou. (...) Na osadě jsme si dělali jen takové miniturnaje, tři čtyři trojky proti sobě. Turnaje v pravém slova smyslu začala dělat až další generace kolem syna Standy Jeřába, která to organizuje. Všude na osadách se nohejbalové turnaje pořádaly, teď už ho od roku 2007 máme i my.*“²⁵⁹ Osada je dodnes velice činná a pořádá či účastí se spousty akcí.

Osadníci na hřišti a chaty Psinec a Ungawa. Zdroj: www.trebsin.cz a MARŠÁLEK, 2016.

²⁵⁸ HURIKÁN, 1990.; MARŠÁLEK, 2016.; www.trebsin.cz [cit. 2021-06-27].

²⁵⁹ Vzpomínky Jirky Škobise, ročník 1943. Převzato z MARŠÁLEK, 2016, s. 62.

3.3.20 Osada Úsvit (Třebstín)

Zdroj: www.trebsin.cz

Na osadním hřišti, 2016. Zdroj: Facebook osady Úsvit.

Osada Úsvit leží v údolí u potoka poblíž starší osady Club Údolí ticha. V padesátých letech se zde začaly scházet skupiny pražských kamarádů a stavěly si v oblasti chaty. Patřili mezi ně Vašek Schmiedberger, Fanda Machulka, Fanda Kronka, Staněk, Míša Kocman, Šebor, Fanda Kohout, Ais, Standa Sosna, Tichý, Pepík Šimon, Halíř, Mirek Dostál, Pepík Beran a Běďa Žižlavský. Roku 1956 ustanovily osadu, které se nejprve přezdívalo Rafanda, později se k ní připojila část, které se říkalo Na Druhé louce.²⁶⁰ Osadní hřiště vybudovali osadníci ve druhé polovině padesátých let, osadní chatu postavili až v roce 1978. Na osadě se dodnes aktivně pořádají turnaje ve volejbalu i nohejbalu: „Roku 1990 jsme to spunktovali a uspořádali první ročník turnaje v trojkách, který se hraje dodnes. Děláme i losovaný osadní turnaj pro neregistrované kamarády, kteří nehrají velký turnaj. Zahrajeme si pro zábavu, pro radost a tak to tady funguje. Dorůstá nám mladá generace, tak doufám, že bude pokračovat.“²⁶¹

²⁶⁰ Kronika osady Úsvit,; MARŠÁLEK, 2016.

²⁶¹ Vzpomínky Jana Hrdiny, ročník 1972. Převzato z MARŠÁLEK, 2016, s. 64.

3.3.21 Osada Toronto

Zdroj: Facebook Toronto.

Jednou z nejslavnějších sportovních osad na dolním toku řeky Sázavy je osada Toronto, která sousedí s Dakotou. Její vznik má na svědomí parta bývalých skautů z 22. oddílu, která jezdila stanovat k Sázavě již od roku 1919. Od původního tábořiště U dubu se skupina přesunula výš k dnešnímu stanovišti Na Tichém. Roku 1922 parta opustila sázavské břehy, ale již roku 1924 se opět vrátila s myšlenkou na osadu Toronto, ta byla oficiálně ustanovena roku 1929. Mezi první trampy patřili Lojza Červenka, Eman Fišer, Boža Mikulecký, Kubíček, Eda Pokorný, Pepík Počepický, Standa Kozel, Viktor Hora, Vláďa Ejem, Jarda Jiráček, Olda a Ludva Bartáskové a Pepík Němeček. Od třicátých let začaly růst chaty i nahore nad železniční tratí (Horní Toronto), přicházeli noví osadníci a mezi chatami Horního Toronta a tratí vystavěli volejbalové hřiště, které zaniklo v devadesátých letech. Druhé hřiště vzniklo až v letech šedesátých, ovšem dopadlo stejně.²⁶²

Vlevo pohled na dnešní osadu, vpravo horní hřiště ve 30. letech. Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

3.3.22 Osada Stará stezka

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

„Tam, kde je dnes osada Stará stezka, byl úhor a loučky, kde vesničané pásli krávy, kozy a ovce. Tato idyla vzala za své před 20 lety a dnes je romantika, na kterou jsme byli zvyklí snad už jen v těch osadách na stráních nad řekou.“²⁶³ Osada Stará stezka vznikla po válce nad Posázavskou stezkou v blízkosti osady Rakousy, dnes místní částí obec Kamenný Přívoz. Nad osadou Ajax u Posázavské stezky stával kiosek Patočkových a sportoviště

²⁶² MARŠÁLEK, 2016.; Kronika osady Toronto.

²⁶³ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

pro trampy a turisty zbudované Emerichem Rathem, obojí však za války zaniklo. Kolem roku 1954 se v těchto místech začaly objevovat první chaty, které později utvořily osadu Stará stezka, patřili do ní Pepík Rumpich, Rudla Riegel, Vašek Turner, Boža Hybrant, Jarda Kuklík, Mirek Černý a bratři Borovičkové. Hřiště fungovalo od padesátých let, na konci devadesátých let však zarostlo. V současnosti se osada nijak neprezentuje, chaty jsou však osídlené.²⁶⁴

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

3.3.23 Osada Ajax

Zdroj: T.O. Vizitky

Osada Ajax vznikla ve dvacátých letech na levém břehu mezi Tichou skálou a Rakouským potokem, když parta pražských kamarádů a sportovců postavila první chatu. První dvě chaty vystavěli roku 1925 Fanda Vacín, Tonda Tuter a Lád'a Nachtman. Roku 1926 se k nim připojila další parta, původně stanařská, která si od roku 1924 říkala Ajax. Patřili k ní Kája Vavřík, Standa Formánek, Kája Dokoupil, Kája Šplíchal, Fanda Daněk, Kája Kopřiva, Boža Valášek, Kája Nebeský, Majer a Fanda Kašpar. Tato skvadra postavila roku 1927 chatu Ajax (Starý Ajax), ta později vyhořela a nahradila ji nová osadní chata.²⁶⁵ Na začátku

tricátých let byla u vody vystavěna dvě osadní volejbalová hřiště, kvůli častým záplavám však byla nejednou mimo provoz. „*Jak vypadá dnes osadní život? Dnes mají lidé více starostí a více práce než v minulosti, můžou cestovat do zahraničí, ale na osadě se pořád*

²⁶⁴ Kronika osady Zlatá stezka.; MARŠÁLEK, 2016.

²⁶⁵ MARŠÁLEK, 2016.

*něco děje, protože lidé to tu mají rádi. Ano, máme to tu rádi. A nebojíme se pro osadu něco udělat. Je to osada sportovní. Hrajeme volejbal, nohejbal, tenis.*²⁶⁶ Takto mluvil o osadě

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

šerif Čelenka v roce 2001. Roku 2002 však přišla povodeň: *„Na přelomu století to ale už za moc nestálo. Když přišla v roce 2002 povodeň, byl na hřišti metr vody a ta servalo všecko. Mladí neměli zájem s tím něco dělat a my už máme léta.*²⁶⁷

3.3.24 Osada Kadjak

Zdroj: Kronika osady Kadjak

*„...aby mohli jezdit do divočiny i v zimě, rozhodli se postavit si společnou chatu. V říjnu 1928 se koná první válečná porada a po dlouhé debatě, propletené šťavnatými a nezapomenutelnými slovy, bylo rozhodnuto pojmenovat budoucí osadu názvem Kadjak. Tím byl vlastně položen základní kámen a učiněn první krok k nastávajícímu rozkvětu naší osady. Zakládajících členů osady bylo šest: Franta Krajč zvaný Litanda, Jarda Závěta, Franta Šunda, Franta Burget a Tonda Kripner.*²⁶⁸ Po dohadech o poloze osady nakonec první osadníci vybraly o rok později místo, které dnes svírají dvě další trampské osady. Chaty osady

Kadjak jsou rozloženy mezi Tichou skalou a skalou U Barbory. Ve třicátých letech byly postaveny další chaty a přišli noví osadníci, současně byl založen osadní sportovní klub. Ve čtyřicátých letech byla osada zabrána vojsky SS, ale i přesto je stále aktivní. K sportům se využívalo hřiště z třicátých let nad Váňovým přívozem, které sloužilo celých padesát let,

²⁶⁶ Šerif Ajaxu alias Čelenka. *Počesku, Zlatá řeka*. Česká televize, 2001.

²⁶⁷ Vzpomínky Jirky Štípka, ročník 1946. Převzato z MARŠÁLEK, 2016, s. 70.

²⁶⁸ Kronika osady Kadjak 1928-1978.

poté se využívalo hřiště u kamarádů na Staré stezce.²⁶⁹ Před nedávnem se k osadě Kadjak připojili „Třešňováci“, kteří mají vystavěné hřiště nahoře nad Starou stezkou v Třešňovce. Zde se i v současnosti konají fotbalové a nohejbalové turnaje či další akce.²⁷⁰

Zdroj: MARŠÁLEK, 2016.

3.3.25 Osada Goward

Zdroj: T.O. vizitky

Poslední osadou Zlatého kaňonu je osada Goward, která leží na pravém břehu řeky. Kamarádi Eliáškovi, Franta Synáček a Pepa Sládek jezdili původně stanařit na louku U Dubu nebo na Píska, o něco později se však přesunuli na místo nedaleko žampašského viaduktu a roku 1930 vystavěli chatu Racek. Ve stejném roce vystavěli další osadníci chatu Coward. Později začali někteří osadníci navštěvovat a jezdit na protější břeh. V dolní část osady vyrostly další chaty a této oblasti se začalo říkat osada Coward, časem se název změnil na Goward. Horní část osady se nazývalo Cambasou, dle chaty Cambasa (1935). V roce 1929 přišla na levý břeh naproti Cambase parta v čele s Otou Labuťou. Zde vystavěla chatu a hřiště, ale v roce 1936 odešli na druhý břeh za Beránkovými a stali se součástí Cambasy. Další chaty na osadě Goward a Cambasa přibývaly v poválečných letech, postupně osady splynuly a název Cambasa se vytratil. Osada mívala dvě hřiště – horní hřiště Cambasy bylo u vchodu do důlní štoly sv. Václava a spodní hřiště Gowardu stávalo na pozemku podniku PAL. Obě tato hřiště zanikla a až

²⁶⁹ MARŠÁLEK, 2016.

²⁷⁰ Osada Kadjak In: Facebook [online]. [2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/osadakadjak/>

v šedesátých letech bylo vystavěno hřiště nové na louce u vody, avšak po roce 2005 také podlehl zkáze. Osada je stále čilá, i přesto, že se již nehraje – o to víc se zpívá.²⁷¹

Turnaj dvojic v 50. letech a hřiště osady Cambasa spolu s Beránkovou a Labuťovou chatou. Zdroj: Kronika osady Goward.

Vlajka

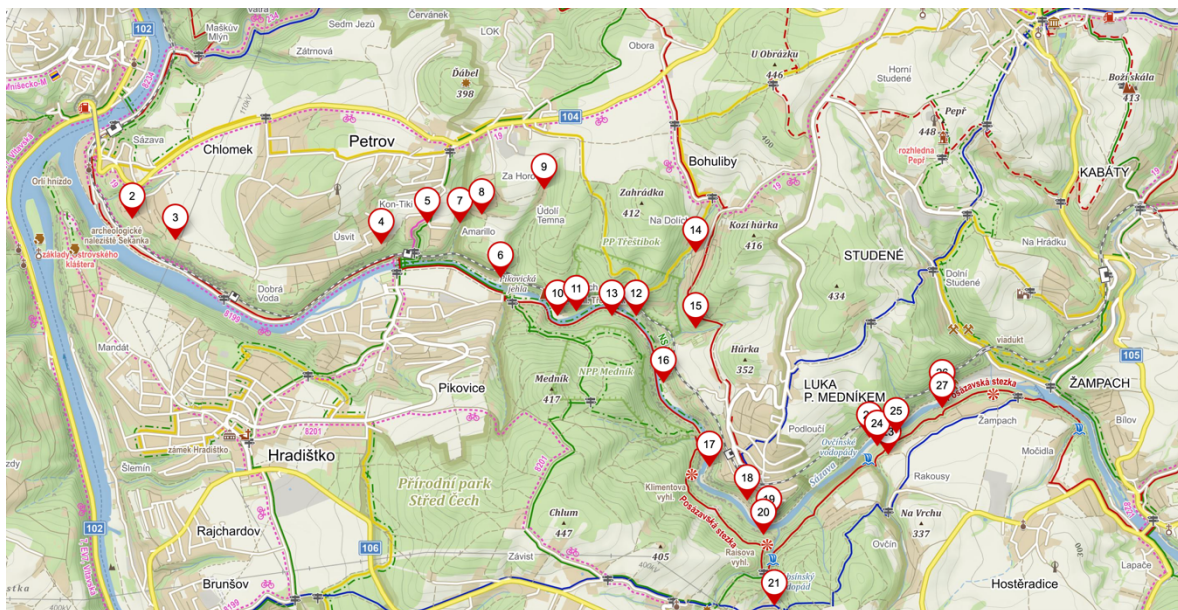
*„Vše tone v snách a život kolem ztich,
jen dole v tmách kol ohně slyšet smích,
tam srdce všem jen spokojeně zabuší,
z písniček známých vše jistě vytuší.*

*Po létech sám až zabloudíš v ten kraj,
a staneš tam, kde býval kdys tvůj ráj,
vzpomeneš chvíl, těch kteréš míval tolik rád,
tak jako kdysi ozvěnou slyšíš hrát:*

*Vlajka vzhůru letí, k radosti svých dětí,
hned se s mraky snoubí,
vlát bude zas, až mládí čas opustí nás.“*

---

²⁷¹ MARŠÁLEK, 2016.; Kronika osady Goward.

Osady Zlatého kaňonu na mapě. Zdroj: mapy.cz

č. 2 – Osada Na Pískách	č. 15 – Osada Údolí zlatého potoka
č. 3 – Osada Sahara	č. 16 – Osada Staří kamarádi
č. 4 – Osada Úsvit (Petrov)	č. 17 – Osada Píska
č. 5 – Osada Hřebena	č. 18 – Spojené osady Údolí slunce
č. 6 – Osada Na Břehu	č. 19 – Osada Dakota
č. 7 – Osada Amarillo	č. 20 – Osada Club Údolí ticha
č. 8 – Osada DRTS	č. 21 – Osada Úsvit (Třebsín)
č. 9 – Osada Údolí temna	č. 22 – Osada Toronto
č. 10 – Osada Na Rafandě	č. 23 – Osada Stará stezka
č. 11 – Osada Sonny Hill	č. 24 – Osada Ajax
č. 12 – Osada Arroyo	č. 25 – Osada Kadjak
č. 13 – Osada Orang	č. 26 – Osada Goward
č. 14 – Osada Na Zlatých dolích	č. 27 – Osada Rychlá řeka

4 Příběh Rychlé řeky

„Snad o každém místě na Sázavě by se daly napsat nějaké vzpomínky a paměti, právě v návaznosti na trampské hnutí. Totéž napadlo i mě a proto vzniklo pár těchto řádků o tom, jak od počátků osady probíhal život ve volných dnech osadníků a jak vznikalo kamarádství mezi lidmi, kteří se před příchodem na osadu neznali. Není důvod líčit jednotlivce, ale zachytit celkový pohled na kolektiv osadníků a jeho činnost pro celou osadu.“²⁷²

V úseku řeky za ohybem pod jezem Žampachem, kde se říká Na Prostředním, probíhala kdysi na obou stranách řeky četná důlní činnost. Mezi Brabcovým přívozem na Žampachu a okolím vyústění štol dolu Barbora se usazovali trampové již od 20. let.²⁷³ Bob Hurikán píše o osadě Onyx a Staré Waikiki, které se nacházeli v blízkosti místa dnešní osady Rychlá řeka. Onyx sousedila s Ajaxem, roku 1926 ji postavili Radlický a Vitáček.²⁷⁴ Stará Waikiki stála pravděpodobně v místech, kde se říká „U dolu Barbora“, byla často pokládána za první osadu v celém dolním povodí Zlaté řeky. Stála již od roku 1923, nepodařilo se však zjistit, kdo ji založil.²⁷⁵ V průběhu času stavěli trampové z Prahy v těchto místech další chaty a roku 1936 založili osadu Rychlá řeka.²⁷⁶

Mezi původní osadníky z předválečné doby patřili Franta Farář, Lojza Hickl, Jenda Jilík, Ota Kohout, Skalický, Vašek Doubner, Vašek Bernard, J. Blahovec, Honc, Franta Vespalec, Láďa Hruška, Vodička, Hochman, Rudla Kabele, Karel Hrabánek, Vitáček, J. Honcová, Jarda Petráň, Míra Fleischer, A. Jilíková, Mařka Kasalová, Turková, Fanda Mík, Jindra Skalák, Pepík Hájek, Rudla Böhm.²⁷⁷ Nejstarší chaty stály v blízkosti skály Barbory v tůni. Osada vlastnila volejbalové hřiště na debly, které ale zaniklo, leželo pravděpodobně na pobřežní louce pod skalou Barborou, mezi

Původní vlajka osady Rychlá řeka. Zdroj: Foto autorka

²⁷² Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981

²⁷³ MARŠÁLEK, 2016.

²⁷⁴ HURIKÁN, 1990, s. 64.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Konkrétně 20. září 1936. Toto datum je uvedeno na původní předválečné vlajce osady.

²⁷⁷ MARŠÁLEK, 2016.; *Ahoj na neděli*, 1933-1942.

Rychlou řekou a Kadjakem.²⁷⁸ O předválečné osadě se zatím nepodařilo zjistit více konkrétnějších informací, snad jen, že v roce 1942 bylo území zabráno německou armádou a většina chat zbořena. Původní chaty stály převážně v okolí tůně a skály Barbory. Někteří osadníci se vrátili a od roku 1946 stavěli nové chaty na původních podezdívkách.²⁷⁹ Jedna

Sportovní osada „Rychlá Řeka“ pod Žampachem pořádala dne 20. září t. r. na svém hřišti dvojblový volejbalový turnaj s okolními osadami: Coward, Cambas a Hasani. Do finale ze 16 osad se probíjaly dvě dvojice osady Coward. Zvítězili po napínavém boji: Sládek—Synáček nad Makuš—Holub 15 : 12, 10 : 15, 15 : 12. Třetí místo obsadila dvojice rovněž osady Coward, Pokorný—Vitáček.

Sportovní osada Rychlá Řeka pořádala v neděli dne 5. září II. roč. volleybalového turnaje dvojic na svém hřišti na Žampachu za účasti okolních osad. První cenu získala dvojice Labuť—Zuna (osada Kambasa), druhou Pokorný—Marcel (os. Coward), třetí Hochman—Kohout (os. Rychlá Řeka) a čtvrtou cenu Beránek—Moulik (os. Kambasa).

120 sportovců zúčastnilo se III. lesního běhu O. K. Údolí Oddechu na osadě v Podkozi na Kačáku. Přesně o 1/11. hod. dán povel ku startu 13 žen. Ihned jde dopředu kam. Kohoutová, Rychlá Řeka, která udržuje si vedení až do cíle, vítězí časem 6:32-6 min., 2. Vrtišková Údolí Oddechu 6:36, 3. Stehliková Údolí Děsu 6:40, 4. Švajnerová U. D. 5. Rezníčková os. Orbion, 6. Tomanová U. O., 7. Bašová os. Zapomenutých, 8. Vitáček os. Rychlá Řeka, 9. Hložná os. Zapom., 10. Brečková os. Zapom., 11. Bošková Rychlá Řeka, 12. Šandová SOUT, 13. Witzgenová U. O. Z 26 dorostenců vítězí po urputném boji kam. Ulbrich časem 6:08-6 min., ve většinových intervalech následují pak kamarádi 2. Novák os. Nebraska 5:10,

Zmínka v týdeníku *Ahoj na neděli*. Vlevo r. 1936, vpravo r. 1937.

Sport. osada „Rychlá řeka“ konala 28. II. IV. řád. val. hromadu. Nový výbor: předs. V. Bernard, místopředs. Farář F., poklad. O. Kohout, jedn. F. Vespalec, zapisov. J. Honcová, správce J. Petrář, sport. kap. S. Fleischer, rev. úřt. A. Jiljková a M. Kasalová, čl. výboru F. Mik, J. Skalák. Korespondence: František Vespalec, Praha XIII., Slovinská ul. 3.

Sportovní osada „Rychlá řeka“ konala svou druhou řádnou valnou hromadu 24. II. 1938, na které zvoleni byli předseda: kam. L. Hruška, místopředseda: kam. J. Jiljk, pokladník: kam. V. Bernard, jednatel: kam. J. Blahovec, další členové výboru: Hrabánek, Doubnerová, Vitáček, Skalák, Turková, Vodička, Honcová, Mik. Veškerou korespondenci řiďte na jednatele J. Blahovec, Braník, Branická ulice 572.

Sportovní osada Rychlá Řeka (Žampach) konala dne 26. října t. r. svoji ustavující valnou hromadu, na které byli zvoleni do výboru tito kamarádi: předsedou Lojza Híkl, místopředsedou Jiljk, jednatelem Farář, pokladníkem a sport. kapitánem Kohout, hospodářem Skalický, zapisovatelem Doubner. Bez funkcí kamarádi: Bernard, Blahovec, Honc, Vespalec. Revisori úřtů: Hruška, Vodička. Pravidelné členské schůzky a table-tennisový training každé úterý v klubových místnostech restaurace „Koruna“, v Praze II., Černé ulici. Každé první úterý v měsíci povinná členská schůze. Prosíme všechny kamarádské osady, aby korespondenci a hlavně propozice trampských závodů a zápasů zaslaly na adresu jednatele F. Faráře, Praha IX., Na Břehu 17

3. Doksanský Sokol Lodenice 5:12, 4. Neuman Orel Nusle 5:15, 5. Jedlička DTI Nusle 5:18, 6. Rychlá Řeka 5:19, 7. Duchovský os. Nebraska 5:20, 8. Záček 5:30, 9. Vantůš os. Zapomenutých 5:32, 10. Špála. V kat. mužů z 51 kamarádů ujal se vedení ihned kam. Skála os. Marañon, nevydržel však velice rychle tempo a po 3 km závod vzdal. Mezitím vypracovával se do špice kam. Kozel os. Zapomenutých a doběhl jako vítěz v novém trať. rekordů 22:21-8, na druhé místo vypracoval se i pěkně běžící kam. Vrba LOK. 22:30, 3. mladický Chmel os. Marañon 22:38, 4. Boháček os. Zapomenutých 22:41, 5. Chval Údolí Oddechu 22:49, 6. Kunc Z. T. 23:03, 8. Křivánek U. O. 23:14, 8. Diapa U. O. 23:22, 9. Macháček, Marañon 23:27, 10. Wolf U. O. 23:27-4, 11. Veselý U. O. 23:27-6, 12. Klepetko Key West, 13. Jakl os. Marañon (známý mistr a rekordman v jízdě na kole), 14. Tichý Key West, 15. Buhl B. Údolí Děsu, 16. Roubíček U. R., 17. Cechman os. Wings, 18. Souček Hawaii, 19. Altman Orbion, 20. Müller J. Marañon, 21. Kohout Rychlá Řeka, 22. Pospíšil Marañon, 23. Stejskal Zát. Ticha, 24. Albrecht U. O. (38 let), 25. Zužel os. Zapomen., 26. Hanoušek Orbion, 27. Jirsa U. O., 28. Klika U. O., 29. Čiča U. R., 30. Dvořák U. O., 31. Hychl R. Reka, Haspaska, Vondra, Lybš, Vespalec, Vodrážka, Tůma, Stránský, Frantl, Skála, Suchý, Mikota, Jilek, Bernard, Hasman, Baby, Pros, Patizek, Malypetr, Tyngl, Müller, Svatba, Píšílek, Kocourek, Píhoda, Čermák, Vřecký, Kohout, Baše, Dvorský, Lané atd. Děkujeme ještě jedenkrát všem startujícím a prosíme, aby ceny vyzvedli si v nové klub. místnosti v Praze II., Divadelní ul. restaurace „U Neuholdů“, vedle Národního divadla: každý nátek schůze.

Článek z *Ahoje*, r. 1936.

Informace o schůzích osadníků v týdeníku *Ahoj na neděli*. Vlevo nahoře r. 1940, vlevo dole r. 1938, vpravo r. 1936.

z mála chat, která nebyla vypálena, stojí dodnes v tůni.

V rámci mého bádání jsem se při spolupráci s Martinem Maršálkem dozvěděla o potomku původního osadníka Františka Faráře staršího, Františku Faráři ml. (ročník 1942), který ovšem nikdy nepřišel do styku s životem na osadě. Ve 40. letech byl na osadě spolu se svým tatínkem, který mu ukazoval, kde stála jejich chata. Bohužel jsem již nedostala šanci si s Františkem ml. promluvit osobně, a tak vycházím z toho, co mi ústně sdělil pan Maršálek.²⁸⁰ Od Františka ml. se ovšem podařilo získat pár fotografií z 30. let, na kterých je

²⁷⁸ MARŠÁLEK, 2016.

²⁷⁹ MARŠÁLEK, 2016.

²⁸⁰ Sděleno ústně Martinem Maršálkem, 2021. Rozhovor v archivu autorky.

Fotografie z 30. let. Nahoře: Farářova chata (pravděpodobně někde v okolí skály Barbory); uprostřed: osada v zimě; dole: u řeky (v pozadí můžeme vidět PAL) a na skále Barbora v tůni. Zdroj: František Farář

zachycena Farářova chata a řeka. Další zmínky o Rychlé řece najdeme až v poválečné osadní kronice, kterou začala psát rodina Táborských, jež se jako jedna z prvních usadila po válce v kraji. Název osady pochází přibližně z 30. let, je odvozen podle rychlých peřejí řeky Sázavy v úseku starého přívozu u Brabců až po zavalený důl sv. Barbora.²⁸¹ Stará osada byla rozložena přibližně v těch samých místech, kde leží osada dnešní. Chaty, které si zde staří trampové postavili, byly za okupace ve 40. letech zlikvidovány. Toto území bylo zabráno vojenským cvičným prostorem pro divizi SS.²⁸² Teprve po válce kolem roku 1945-46 se

²⁸¹ Pracuje se i s domněnkou, že název nebyl odvozen pouze od peřejí, ale též že se nad osadou na Posázavské stezce pořádali běžecké závody, kterých se účastnila i Rychlá řeka. Název prý odkazuje na úspěchy tehdejších osadníků a jejich „rychlé nohy“. (Sděleno ústně Markétou Kruckou, 2020.)

²⁸² Roku 1942 byl v prostoru zhruba vymezeném Vltavou, Sázavou, železniční tratí Praha-Tábor a Olbramovice-Sedlčany a dnešní silnicí ze Sedlčan do Příbrami až k řece Vltavě postaven výcvikový prostor Waffen-SS Čechy.

začali někteří starší osadníci vracet na bývalá místa, kde před lety stávaly jejich dřevěné boudy a kde po návratu našli jenom spáleniště a ruiny na podezdívkách.²⁸³ Zajímavé je, že

Chaty Hostěradice – osada Rychlá řeka (po válce)					
Ev.č. pův.	Ev.č. pův. 2	Ev.č. nové	Postavena	První majitel	Další majitel, pozemek
		75	1953	Terezie <u>Chyšková</u>	
		74	1940	Ing. Salák, Bohouš Němec	Josef <u>Neteřa</u>
46		73	Před 1938	Josef Srba	Od 1961 Jaroslav Mareš
53?		72	Před 1938	Josef Zeman	
		71	Před 1938	<u>Azičkl?</u>	Od 1946 Stanislav <u>Mühlbacher</u>
		70		Jiří Tax	
		69	1947	Václav Táborský	
		68	1947	Karel Vokurka	Ivan Řeticha
		67		Marie Máchová	
		66	1947	Otomar Chalupecký	
		65	1948	Václav <u>Lanzinger</u>	
		64	Před 1938		Jaromír Hladík
37?		63	Před 1938	Antonín <u>Čoubal</u>	Antonín Čech, Ladislav Ryba
		62		Jaroslav Kukačka	
		61	1948	Mikuláš Sládek	
		60		Karel Stránský, Josef Flek	Jan <u>Šubych</u>
		59	1948	František <u>Lanzinger</u>	
		58	1948	Petr Šimek	
		57	1947	Marie Hořejší-Jarošová	Jaroslav Bezděk
		56	Před 1938		Miloš Hurt
		55		Václav Sommer, Václav <u>Mochan</u>	Jaroslav <u>Moudr</u>
	85/58	54	1948	Milada Koudelová, Karel Koudela	
		53	1948	Břetislav Koudela	
		52	1948	Evžen Kocourek, Zdeněk Kocourek	
		51		Jan Nový, Rudolf <u>Miška</u>	
20		50	Před 1938	František Mík	

Výpis z katastru. Majitelé chat na osadě Rychlá řeka (po válce). Zdroj: SOA Praha – Západ. Poskytl Martin Maršálek, 2021.

Rychlá řeka je jednou z mála osad v dolním toku Sázavy, do kterých se už původní osadníci – až na malé výjimky – nevrátili.²⁸⁴ Přesné zmapování jednotlivých parcel je ztíženo i tím, že chaty nesly ve své historii až tři čísla, ke kterým nejsou k dispozici převodní tabulky. Navíc není jisté, že si původní majitel po válce postavil novou chatu na původních základech. Tato skutečnost tedy zůstává částečně zahalena nejasnostmi. Jedním z těch, který se vrátil na stará místa, kde prožil svá nejlepší léta byl starý tramp a kamarád Franta Mika, budovatel pověstných visutých teras. Znovu postavil chatu na starém místě u tůně, kde končí peřeje a začíná tzv. Tichák, v těchto místech přibližně Rychlá řeka končí. V kronice osady Goward se nachází zmínka o tom, že někteří trampové od „naproti“, tedy pravděpodobně z Rychlé řeky, přešli po válce na druhý břeh, tedy ke Gowardům. Více detailů se však nepodařilo zjistit.²⁸⁵

Nová éra osady tedy začíná někdy kolem roku 1945-46²⁸⁶, kdy se znovu mohlo začít rozvíjet trampské hnutí, jednotlivci i skupinky mladých lidí hledali místa v přírodě, která jim

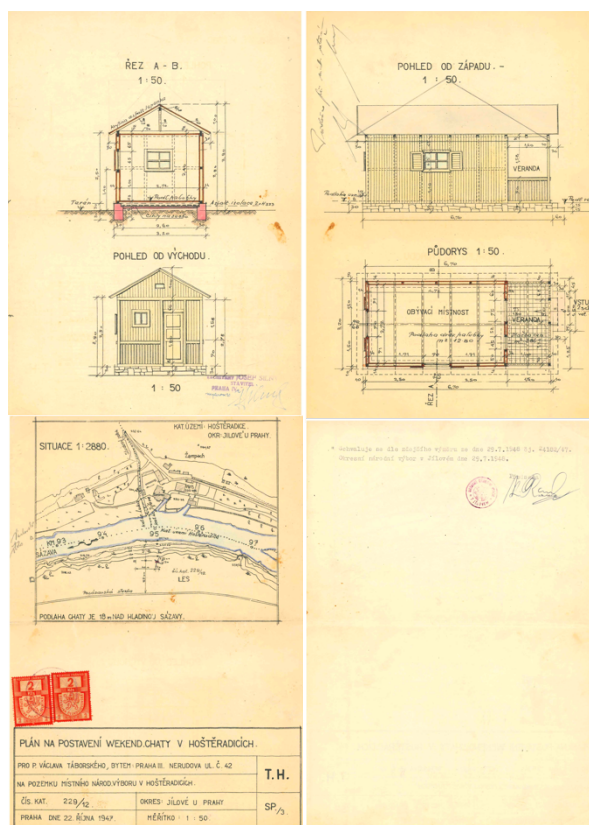
²⁸³ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

²⁸⁴ Předválečný seznam nájemců pozemků (chatařů) v úseku hostěradického katastru. Týká se osad Hasani, Rychlá řeka, Kadjak a Ajax. Zdroj: *Archiv obce Hostěradice*, samospráva po roce 1850 – městské a obecní, inv. č. 229-23. Poskytl Martin Maršálek, 2021.

²⁸⁵ Kronika osady Goward.

²⁸⁶ Vznik osady se proto datuje kolem roku 1948, tento rok je uvedený i na nové osadní vlajce. Pozn. autorky.

byla tak dlouho odpírána. Lesní správy znovu dovolily obsazovat rozvalené podezdívky ve stráních nad Sázavou, netrvalo to ani pět let a osada měla nové obyvatele. V rozmezí v letech 1946 až 1950 bylo na místě staré osady postaveno asi 25 dřevěných chat srubového stylu, tedy více než měla bývalá osada.²⁸⁷ Tuto skutečnost dokládá i vzpomínka: „Babička mi vyprávěla, že s dědou hledali místo, na kterém by si postavili vlastní chatu. Jezdili společně trampovat už před válkou a tahle oblast se jim vždycky líbila. Nejdřív uvažovali o pozemku u Špičatky nad posázavskou stezkou, pak o podezdívce, kde dneska stojí Štibychova chata, ale nakonec se rozhodli pro místo v blízkosti pramene pitné vody, s výhledem na řeku a hezky schované ve stráni. V každém rohu podezdívky prý stála bříza a kolem byly nádherné borovice. Volba byla jasná. Získali povolení, těžké trámy si nechali přivést koňským povozem a s tesařem ze Sedla u Borovan postavili základy... ale zbytek nanosili poctivě sami! Krajinku po krajince vozili každý víkend z Prahy a tahali to přes jez na Žampachu.“²⁸⁸

Plán na postavení chaty Tábořských, r. 1947. Zdroj: Hana Seidlová

²⁸⁷ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

²⁸⁸ Sděleno ústně Markétou Kruckou, 2020. Rozhovor v archivu autorky.

V dalších letech zůstala převážná část „osadníků stavitelů“ věrna osadě, ale někteří přeci jen odešli jinam, někteří zemřeli. Dle osadní kroniky odešli do věčných lovišť kamarádi Míla Hladík, Mika, Škopek, Čech, Lanzinger, Müllbacher, Černý, Řeřicha, Šimek, Šimková, Tichý, Mácha, Zeman – tedy část nejstarších pamětníků. Po dostavění všech chat do obytné podoby, tj. aby do chaty nepršelo, nefoukalo a dalo se zatopit, se v roce 1950 valná většina osadníků pustila do stavby hřiště, které doposud v osadě nebylo.²⁸⁹ Nové hřiště leželo výše nežli prvé, pod ústím štoly sv. Barbory. Plac, kudy se při těžbě vyvážel materiál ven ze štoly na důlních vozících, se postupně rozšiřoval a vznikala plocha hřiště, důlní vozíky osadníci využívali k odvozu hlíny, kamení a ke zpevnění stavby. Na stavbě hřiště se při práci a dřině, ale hlavně legraci, vytvořil pravý kamarádský vztah mezi lidmi, kteří se třeba nikdy neznali a tato přátelství trvala desítky následujících let.²⁹⁰ Díky tomuto kamarádskému přístupu jednoho k druhému osada přežila a stále přežívá již tolik let. Většina všech osadních akcí se odehrávala vždy na hřišti. Od jeho postavení se na hřišti trávil veškerý volný čas, v dešti, mrazu i sněhu, při volejbalových kláních, turnajích smíšených deblů i meziosadních utkáních – hlavně při návštěvách mužstva osady Goward, tato utkání bývala vrcholem sezóny. V poválečné kronice osady najdeme zápis: „*Snad nebudem nadsazovat, když naši osadu*

Čekání na vlak směr Jilové u Prahy, nádraží Braník, 80. léta.
Zdroj: Markéta Krucká.

zařadíme jako nejhezčí kousek Posázaví, dále je to osada Ajax, Kadjak, Toronto, Údolí ticha a Goward. Je nutno vidět, že právě v těchto osadách stále ještě se udržuje tradice sobotních potlachů za přítomnosti většiny osadníků.“²⁹¹ Táborové ohně hořely týden co týden každou sobotu. Tenkrát se ještě všude pracovalo i v sobotu dopoledne²⁹² a přesto již od tří hodin

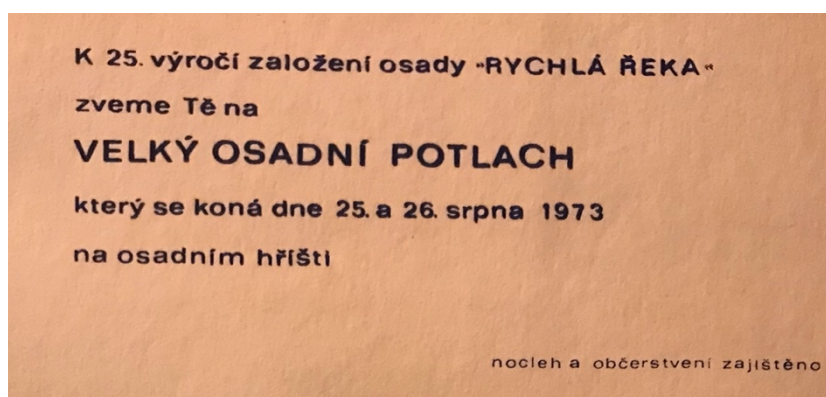
²⁸⁹ Zajímavé je, že v první osadní kronice nejsou žádné zmínky o původním hřišti, které kdysi mělo ležet na louce u řeky.

²⁹⁰ Sděleno ústně Hanou Seidlovu, 2020. Rozhovor v archivu autorky.

²⁹¹ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981. Zápis přibližně z 60.-70. let.

²⁹² Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 63/1968 Sb., o zásadách pro zkracování týdenní pracovní doby a pro zavádění provozních a pracovních režimů s pětidenním pracovním týdnem

odpoledne se osada začala plnit. Jezdilo se vlakem i autobusem, přívoz u Brabců fungoval, auto v té době vlastnil zřídka kdo – motocykl měli jen dva osadníci, auto pouze Mácha.²⁹³ „V sobotu se přijelo, zahodili se věci a šlo se na hřiště. Dá se říct, že se z něj odcházelo až v neděli odpoledne a běželo se na vlak.“²⁹⁴ Nebylo přitom rozhodujícího počasí, nestávalo se, že by se nenašla chata některého z osadníků, kde probíhaly časté sleziny a tancovačky, kde se zpívalo a bylo veselo. Veselilo se především u Hladíka, Táborských a Koudelů.²⁹⁵ Od prvopočátků osady se konaly potluchy při všech příležitostech, ať už narozenin, svátků, nebo jen proto, že osadníci přijeli na osadu. Pravděpodobně největším potlachem za celou dobu bylo 25. výročí osady, kterého se zúčastnilo asi na 300 lidí z okolních osad, dle tvrzení kronikáře „pokud paměť sahá, nemá nikde v okolí obdoby, jak pro svou organizaci všech

Pozvánka k 25. výročí založení osady, r. 1973. Zdroj: Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

akcí, které se na oslavách konaly (turnaj v odbíjené šesti družstev, deblový turnaj, velká tombola, tři kytarové kapely, dva stánky s pohoštěním, jeden nápojový; v celku potlach na dva dny.“²⁹⁶ Událost to tedy musela být jistojistě náramná. Další velkou akcí byl potlach konaný o pět let později k 30. výročí. Zajímavý je dochovaný projev, který byl pravděpodobně přednesen na oslavě, ale daleko větší specialitou je přání založené v poválečné kronice, kde osadě přeje muzikantské trampsko-kovbojské duo Kupšovský a Racek²⁹⁷. S hudebníky osadě popřáli i další česká zvučná jména jako Ladislav Menšík, Jiřina Bohdalová, Zorka Kohoutová, Karel Štědrý, Jiří Šašek, Jiří Lír, Judita Čerovská, Stanislav Procházka, Josef Zíma, Jaroslav Štercl, Karel Černoch a Ljuba Hermanová. Zdali se některý z umělců přímo účastnil potlachu se neví.

²⁹³ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

²⁹⁴ Sděleno ústně Hanou Seidlovou, 2020. Rozhovor v archivu autorky.

²⁹⁵ Tamtéž.

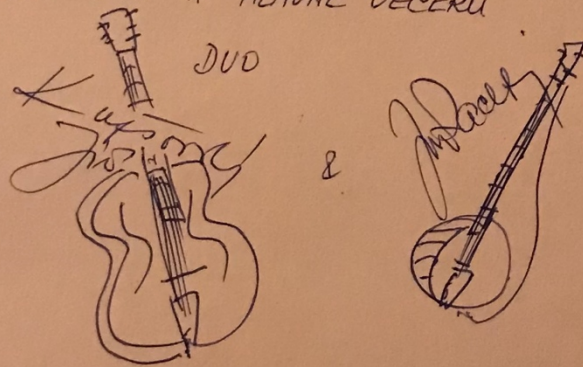
²⁹⁶ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

²⁹⁷ Hudebník Racek byl tatínkem současného herce Jiřího Racka, který má chatu nahoře „u Třešňováků“ (dnes součást Kadjaku) a je dlouholetým kamarádem osady. Pozn. autorky.

P. T.

OSADA „RYCHLÁ ŘEKA“

DO DALŠÍ VAŠÍ TRICÍTRY MNOHO
HEZKÝCH DNÍ A HLAVNĚ VECERŮ

P. S. TŘIKRÁT - TPUJ! TPUJ! TPUJ! TAKE
OD VAŠICH PŘÁTEL, T.Č. NA FLORE
OLONOC.

Handwritten signatures and names:
Lada Mauer
Zof. Miler
Jiřina Bědlová
Zdeka Kolouřová
Kau Faj...
Jiřina Bědlová
Kau Faj...
Ljuba...
Kau Faj...
Procházka
Příjma
F. J. ...
Jiřina Bědlová

Přání ke 30. výročí osady, r. 1978. Zdroj: Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

Vážení hosté, milí přátelé, kamarádi!

Dovolte mi, abych^{1/2} jménem osady Rychlá řeka přivítal na našem dnešním potlachu. *pláče vltah moutě kolonon ptařně osněy SR*
Chceme oslavit 30 výročí založení naší osady tak, jako se slaví každá kulatá jubilea. Při tom nemůžeme nezpomenout ani těch, kteří už odešli do věčných bvišť a prosím, abychom jejich památku uctili povstáním.

Řekl jsem zpočátku, že chceme oslavit 30 výročí založení osady a popovídat si o naší činnosti zde, na osadě. Myslím si ale, že takové hodnocení by zabralo mnoho času a tak snad jen připomenu ty tisíce brigádnických hodin, které příslušníci osady ztrávili na lesních a polních pracích zde v obci, ať už šlo o odstraňování následků katastrofálního sucha v r.1947 či při žňových pracích, nebo zpevňování příjezdové cesty od obce Rakousy k chatám a pod. Vlastní peací jsme vybudovali také toto hřiště, na kterém jsme se sešli. Při těchto akcích a při obvyklých posezeních se vytvořila opravdu parta, kolektiv lidí upřímných a poctivých, kteří pro dobrou věc dokáží obetovat i své osobní volno a pohodlí. O tom konec konců svědčí i výsledky dosažené při zmíněných brigádách.

A
Ale nejenom práce, také zábava a sport patří k osadnímu životu. A je nutno říci, že hřiště jsme nebudovali proto, abychom na něm jednou za pět let oslavovali kulaté výročí založení osady. Na tomto hřišti se odehrály mnohé lité boje proti jiným kamarádkým osadám i řada zápasů mezi generací dědků a holobradů, kdy boje o putovní špalek patřily k ozdobám letní sezony na osadě. Mélo by se pokračovat v dobré tradici těchto sportovních veleutkáních. Přiná

Přinášejí prospěch všem. Těm štíhlým holobradům, i obézním dědkům. Večerní posezení při kytáře obvykle končí v den naplněný činností a osada jde spokojeně spát.

Dnes od rána běžel osadní život v obvyklých ale přece jenom svátečních kolejkách.

Sportovalo se, připravoval se prostor pro večerní posezení při kytáře, zkrátka po práci a sportu odpočinek a zábava.

Přejeme si, abychom v plném počtu slavili spolek ještě mnohá jubilea na osadě, abychom zůstali i nadále upřímnými kamarády!

A tedy do závěru dnešního dne: Ať vlajka vzhůru letí!

Projev řečníka na oslavě 30. výročí osady, r. 1978. Zdroj: Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

Brabcův přívoz, 70. léta. Zdroj: Markéta Krucká

Zamrzlá Sázava, 70. léta. Zdroj: Markéta Krucká

Volejbalový turnaj osadních dvojic se pořádá na památku kamaráda a osadníka Míly Hladíka. Významným turnajem bylo utkání „Holobrádci versus Dědci“, které se konalo tři roky po sobě. Soutěžilo se o velmi cennou trofej – dřevěný špalek a byla to prý velká legrace. V závěru první poválečné kroniky je uvedeno, že koncem roku 1980 bylo na osadě 48 dospělých členů a dětí celkem 21, což dohromady tvořilo již slušně početný kolektiv. Proto se rada starších i mladších rozhodla, že by osadě slušela osadní klubovna. Byl to spíše sen, který byl teoreticky snadno proveditelný, ale prakticky dlouhodobou záležitostí. Roku 1981 se sen stal skutečností díky Honzovi Štibichovi. Z kroniky: „*Honza totiž vysloužil, skoro jako v té písničce, nikoli kuře, ale opravdovou boudu, která už je postavená a slouží svému účelu.*“²⁹⁸ Osadní chata dostala jméno Barbora podle štoly sv. Barbory, která ústí právě za osadní chatou. Tento sled událostí je zachycen od roku 1947 až do června roku 1981.

²⁹⁸ Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

Stavba osadní chaty a průzkum ústí štoly sv. Barbory, r. 1981. Zdroj: Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981.

Vlevo: ústí štoly Barbory – stav v r. 1920. Fotoarchiv Regionálního muzea v Jílovém u Prahy.;
Vpravo: těžební věž u ústí štoly sv. Barbory – stav v roce 1948. Foto F. Vodňanský.
Převzato z MORÁVEK, Petr – LITICHLEB, Jiří. Jílovské zlaté doly. Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, 2002.

S druhou osadní kronikou od roku 1990 se do popředí osadního dění dostávají mladší generace (tj. 2. generace ročník 50 a výš a 3. generace ročník 70 a výš). Do začátku nového tisíciletí se život na osadě ustálil, každý rok probíhaly osadní potluchy, sleziny, sportovní utkání a výroční volejbalové turnaje i táborové ohně za hojně účasti osadníků i dalších kamarádů. Mladší generace postupně dospívaly, zakládaly vlastní rodiny a osada se rozrůstala, někteří z nejstarších navždy opustili řady osadníků, zároveň přišli osadníci noví a začlenili se do života na osadě. „*My, dříve narození osadníci si neradi připouštíme přibývající křížky. Léta zatěžkávají každoročně naše bedra, zatímco mladí těmito neduhy a*

mindráky netrpí a derou se střemhlav do života. ²⁹⁹ Na začátku osmdesátých a devadesátých let je v kronice zmínka o šílené vichřici, která připravila osadu o majestátní staleté smrky. V roce 1991 zas přišla tropická vedra, která vysušila Sázavu na malý potůček, řeka se dala přejít téměř suchou nohou, vody bylo po kotníky. Roku 1992 se osadou přehnala další vichřice a smrky napadl obaleč, rok na to se musely pokácet. „*Staří i mladí osadníci tyto staré stromy doslova oplakali, ale život jde dál, rány přírody zarostou a člověk si zvykne.*“ ³⁰⁰ Roku 1994 byl zvolen nový šerif Standa Kosina a dosavadní šerif Honza Štibich odešel na tzv. „šerifovskou penzi“. Byla složena osadní píseň: ³⁰¹

*Když drnčení flamendráku
se šuměním peřejí se mísí,
a na řece je vodraz ohně
a v něm stín stromů znát.*

*Na dekách nebo na polenech
kamarádi dokola tu sedí,
to na osadě Rychlá řeka
ještě nechce se jít spát*

*Ref.: A písničky co jsem všude posbíral
tu zase zní, a ty to víš,
že Rychlá řeka, že je osada,
že je to Sázava a krásný kraj,
že každý člověk je tu kamarád,
prostě tyhle chvíle, že máš rád.*

*Pak na ohýnek přidáš ještě
kousek větve smrkový, to voní,
a flamendrák ztich v tunelu,
je náš zpěv víc znát,
a světla chat, co svítí strání
cestám domů z údolí nás čekaj,
ale na osadě Rychlá řeka ještě
nechce se jít spát.*

---

²⁹⁹ Kronika osady Rychlá řeka 1990-současnost.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ Tamtéž.

V druhé polovině devadesátých let se rekonstruovala osadní chata Barbora a při té příležitosti osadníci zlikvidovali smetiště v ústí štoly. „V Barborce je nyní mnohem více místa na mejdany při kterých se nás schází více a více. Došlo k úpravám interiéru a též je nová střecha.“³⁰² Dále jsou v kronice zmiňovány táboráky a turnaje s vysokou účastí, „...a večer jsme se na hřiště ani nevešli...“³⁰³ a návštěvy kamarádů z Toronta, Kadjaku a Ajaxu. Roku 1998 se rozšířilo hřiště, dle kroniky „vypadá jako tenisový kurt“³⁰⁴ a osada velkolepě oslavila půlstoletí, slavilo se dva víkendy za sebou a zorganizoval se karneval. Poslední popsání desetiletí tedy probíhaly bujaré radovánky, turnaje a potlachy. Osada jen vzkvétala.

Volejbalové turnaje, 90. léta. Zdroj: Volejbalová kronika osady Rychlá řeka.

V červnu roku 2002 však začalo pršet a přívalové deště způsobily zkázu hřiště. Okolí se změnilo k nepoznání. Přívaly vody a kamení zničily vše, co se tak pracně dlouhá léta budovalo, část hřiště se utrhl a zřítily se na Holmanovu chatu, osadní chata Barbora byla po kolena plná bahna a vody. Den po prvních přivalech však přišla druhá vlna a Barbora se rozlomila, zůstaly stát pouze tři stěny, vše zmizelo za Sládkovou chatou a uplavalo po řece. Po zbytek léta se napravovaly škody, byla to však sisyfovská práce. Následující rok si příroda znovu postavila hlavu a přívalový liják zničil vše, co se minulé léto stihlo opravit, následky byly dokonce horší. Půlka hřiště se probořila k řece, zůstal jen velký kráter a slzy v očích osadníků. Následujících šest let se dřelo každý víkend, aby bylo vše jako dřív. Z nejstarší generace na osadě zbyli pouzí dva osadníci. Oslavy na počest opravy a „znovuotevření“ hřiště byly velkolepé a těšily se velké účasti.

³⁰² Kronika osady Rychlá řeka 1990-současnost.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Tamtéž.

Přívalové deště v roce 2002. Zdroj: Volejbalová kronika osady Rychlá řeka.

Zkáza hřiště v roce 2003. Zdroj: Volejbalová kronika osady Rychlá řeka.

Volejbal měl na Rychlé řece dlouhou tradici a dodnes zde vyčnívá nad ostatními sporty. Volejbalová klání se konají již od vybudování osadního hřiště v 50. letech. Z počátku šlo spíše jen o přátelské zápasy, nikdo nezaznamenával vítěze ani výsledky do kroniky, ty se začali zapisovat až od devadesátých let. Prvním pohárem pro vítěze byl skleněný „putovní pohár Míly Hladíka“, vyrobil ho kamarád Honza Štibich. V devadesátých letech se pak pořídil pohár nový, kovový, který zůstává v osadě, připevňují se na něj štítky se jmény vítězů a slouží dodnes. Pravidelně se pořádala i meziosadní utkání, rodinné či sourozenecké debly a mezigenerační zápasy. Od léta 2002 až do roku 2008 se téměř nehrálo, kvůli opravám zničeného hřiště. Místo s míčem se na hřišti pracovalo s lopatou a krumpáčem.³⁰⁵ Dovolím

Současnost na osadě. Po směru hodinových ručiček – vlevo nahoře volejbalový turnaj smíšených dvojic, r. 2019; občerstvení v Barboře; placky pro vítěze; nejlepší hráč, r. 2021; natáčení dokumentu Putování s párou – osadníci, Jan Pohunek a Pepa Polášek, r. 2019. Zdroj: www.rychlareka.cz

si říct, že díky této pauze život na osadě poněkud uvadl. Mnoho osadníků přestalo na osadu jezdit pravidelně, někteří se rozloučili úplně a našli si jiné zájmy. V současnosti se volejbalová tradice stále drží při životě, ale hraje se čím dál tím méně.³⁰⁶ Osadníků, kteří jezdí pravidelně, dnes není mnoho. Aktivněji je navštěvováno přibližně 9 chat, dalších 5 spíše příležitostně. Rychlá řeka je jednou z mála osad v dolním Posázaví, kde se ještě pravidelně pořádají turnaje, ovšem pouze ty deblové, na šestky není dostatek hráčů.

³⁰⁵ Volejbalová kronika osady Rychlá řeka.

³⁰⁶ Sděleno ústně Jiřím Seidlem, 2021. Rozhovor v archivu autorky.

5 Závěr

Na základě prostudované literatury, pramenů a archiválií se v závěru pokusím zodpovědět otázky, které jsem si položila na začátku práce:

1) Kde hledat kořeny trampského hnutí v Posázaví? Jak probíhalo osidlování Zlatého kaňonu trampy?

Do české krajiny se tramping otiskl stovkami chatových osad, na jejichž počátku stál stan či skromná dřevěná bouda s romantickým westernovým názvem. Nejinak tomu bylo i v Posázaví. Romantické přírodní scenérie Posázaví a především Zlatého kaňonu byly snadno dostupné díky výstavbě železnice. Posázavský pacifik vozil od dvacátých let skupinky mladých trampů, kteří tábořili na březích řeky. Nejoblíbenějším a nejfrekventovanějším místem byl dolní tok řeky Sázavy, od přítoku říčky Blanice až po soutok Sázavy s Vltavou. Roaring camp, jedna z prvních trampských osad ležela u Ivaně, další trampské osady bychom našli poblíž Ratají a Českého Šternberku, za Ledečkem, či u Benešovského a Konopišťského potoku. Od Týnce nad Sázavou pak osad i chat přibývá, za Kamenným Přívozem, tam kde začíná Zlatý kaňon, jsou osady rozmístěny nejhustěji. Ve Zlatém kaňonu se nacházelo oblíbené tábořiště U Dubu, na kterém stanovaly mnohé party kamarádů, které později zakládaly vlastní osady a stavěly dřevěné chaty podél celého spodního toku. Mezi první osady ve Zlatém kaňonu patřily osady Arizona, Nebraska, Dawson, Waikiki, Dawson II., Arroyo, Toronto, Ajax a Dakota. Zlatý kaňon je kolébkou trampingu v Posázaví, kořeny trampského hnutí na Zlaté řece tedy můžeme nalézt právě v tomto údolí.

Druhá vlna osidlování Zlatého kaňonu přišla po druhé světové válce, kdy se do zničených a vypálených osad znovu navracel život. Padesátá a šedesátá léta jsou obdobím nového rozkvětu a chaty ve Zlatém kaňonu rostou jako houby po dešti. Od těchto rušných dob se situace poněkud uklidnila, některé trampské osady se staly osadami chatařskými, některé zanikly úplně, mnohé osady však fungují dodnes. Dolní Posázaví stále žije – po skalách lezou horolezci, v létě stojí před jezy kolony vodáků, po stezkách putují organizované i neorganizované skupinky turistů. Okolí Zlatého kaňonu je možná „profláknuté“, ale i tak neztrácí své kouzlo.

2) Jaká je historie osady Rychlá řeka?

Jak jsem již předesílala, každá osada má svůj příběh. Některé jsou pečlivě zaznamenány v kronikách a na dobových fotografiích, jiné nejsou na první pohled zřejmé a mohou badatelům zamotat hlavu. Mnoho osad o své paměti přišlo, ku příkladu při povodních, stěhováních nebo už nežije nikdo, kdo by mohl o starých časech vyprávět. V současné době se při výzkumu trampských osad hraje o čas, je důležité zjistit co nejvíce informací, než původní generace trampů nadobro odejde mezi své již zesnulé kamarády. Při mém výzkumu na osadě Rychlá řeka a studiích trampingu jsem zjistila mnohé i o své vlastní historii a o životě svých předků. Je neuvěřitelné, jaký obrovský kus historie sebou do budoucna neseme.

Před založením Rychlé řeky stály v blízkosti dnešní osady Onyx a Waikiki – staré tramské osady. 20. září roku 1936 pak vznikla osada Rychlá řeka, některé z chat původních osadníků stojí dodnes, avšak většina jich byla vypálena za druhé světové války, jelikož osadu a přilehlé okolí zabrala a zničila vojska SS. Od potomka jednoho z předválečných trampů se mi podařilo získat (za spolupráce Martina Maršálka) fotografie osady z třicátých let. Do budoucna se třeba objeví ještě nějaké další, s postupujícím časem však naděje na nové poznatky ubývá. Je zvláštní, že se z původních osadníků po válce nevrátil téměř nikdo. Přišli noví osadníci a stavěli na původních podezdívkách, osadní život od těch dob vzkvétal, řady osadníků se rozšiřovali a chat přibývalo. Vybuďovalo se osadní hřiště a navrhla nová osadní vlajka, pořádali se volejbalové turnaje, potlachy se spřátelenými osadníky a každý víkend bylo na osadě veselo. Postupem času se na osadě vytvořila stálá parta, útlum nastal až po zkáze osadního hřiště v roce 2002, opravy trvaly šest let. V současné době se znovu pořádají turnaje a osada má pevné jádro osadníků, kteří jezdí každý víkend. Nechci tvrdit, že staré dobré časy osady jsou ta tam – zkrátka, jedna etapa osady je uzavřena a začíná etapa nová.

3) Jak by mohla vypadat pravděpodobná budoucnost osad v dané lokalitě?

Když se podíváme na historický vývoj trampingu, pravděpodobně si všimneme několika zásadních etap, které se od sebe výrazně odlišují různými specifickými rysy. Prvním obdobím je období mezi dvěma světovými válkami, jedná se o jakousi „klasickou dobu“ trampingu, jsou budovány první osady a ve společnosti se objevují nové způsoby trávení volného času. Druhým obdobím je doba přibližně od padesátých do šedesátých let. Tuto fázi můžeme vnímat jako renesanci trampingu, která přináší druhou vlnu budování chat i osad a opětovný nárůst zájmu o tramping. Třetí období bývá spojováno s normalizací v českých zemích, čili je datováno přibližně od sedmdesátých let a končí rokem 1989. Přesné

vymezení na časové ose není až tolik podstatné, chci především ukázat, že existují určité vývojové trendy, které udávaly směr tramského hnutí. Jednotlivé paralely a rozdíly mezi těmito etapami nám pomáhají lépe pochopit, jak tramping vnímaly a co od něj očekávaly různé generace příslušníků hnutí. Jinak řečeno – v různých dobách a pro různé skupiny lidí znamenal tramping různé, někdy i zcela protikladné věci. V rozporuplnosti a konfliktech tohoto fenoménu můžeme sledovat proměny doby. Otázkou je, v jaké fázi vývoje se tramské hnutí nachází dnes. V dnešní době mají mladí lidé nepřeberně možností, jak mohou trávit svůj volný čas, takže je logické, že tramping již není masovou záležitostí. Na druhou stranu si myslím, že v je v lidech stále zakotvena potřeba pobývat v přírodě a to je vlastně přivádí k myšlence trampování.

Tramping rozhodně mrtvý není, jen nabývá jiných podob, jako to udělal již mnohokrát předtím. Společně s tím se samozřejmě proměňují i tramské osady a Zlatý kaňon není výjimkou. Řady trampů od roku 1989 viditelně prořídly, stále však můžeme na branickém nádraží spatřit trampa na perónu čekajícího na svůj vlak. Převážná většina osadníků však dnes zajede autem téměř až k chatě – i když krajinný ráz Zlatého kaňonu ono pohodlí relativně „úspěšně“ znesnadňuje. Dříve osada označovala jeden srub či chatu postavenou za přispění několika trampů, dnes osadou rozumíme skupinu chat soustředěných v určité rekreační oblasti. Ve Zlatém kaňonu leží jedny z nejstarších osad, některé z nich dokonce fungují dodnes – pořádají sportovní utkání, potlachy a jiné sleziny, pečují o své chaty i jejich okolí a hlavně jsou si vědomi odkazu, který jim zanechali jejich „trampští předci“. Jen málo osad dnes funguje jen a pouze na základě starých tramských zásad. Z těch, které jsem navštívila, to není ani jedna. Osady částečně „zpaďouřily“ a lidé zpohodlněli, není tedy třeba se ptát, kterých osad je dnes více. Byla by škoda zapomenout na ony klasické osady, v kterých tramské hnutí od dvacátých let rozkvétalo, ale i ty druhé – dnes již „mastňácké“, byly kdysi těmi prvními a byla by škoda na ně zanevřít. Tramping prochází přeměnou a život na osadách s ním – podoba osadního života se připodobňuje rekreaci a chataření. Osady jsou modernizovány, ve většině z nich je zavedena elektřina, někde i voda, rozvíjí se místní infrastruktura. Avšak ve spoustě chat stále nalezneme klasickou tramskou výzdobu, někde se dodržují některé z tramských zvyků, zpívají se písně, které zpívali trampové dvě generace nazpátek, udržuje se tradice potlachů a meziosadních utkání, ale nejpatrnějším prvkem je tramská pospolitost a kamarádství, které mělo a stále má pro tramping zásadní význam. Snažím se naznačit, že i přes různorodé vnější i vnitřní vlivy si tramské osady ve Zlatém kaňonu uchovávají jakési pomyslné kulturní dědictví. Užívejme si proto osadního života či čundráctví dokud to jde, vždyť se podívejme, přes Zlatý kaňon je naplánován most

dálnice D3, co by na výstavbu přes jejich milované údolí asi řekli první trampové od Zlaté řeky?

6 Použitá literatura a prameny

LITERATURA A PÍSEMNÉ PRAMENY

BERKA, Miroslav. *Posázavský pacifik. Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1991.

BĚLINA, Pavel a kol. *Velké dějiny zemí Koruny české XII.b (1890-1918)*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2013.

DIVO, Mark. *Volný čas. Utopie na hranicích všednosti*. Praha: Národní galerie v Praze, 2011.

DOLEŽAL, Ivan – DOLEŽAL, Jiří – VESELÝ, Evžen. *Posázaví*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1982.

FRANKLIN, Alex. *Tourism: An Introduction*. London: SAGE Publications, 2003.

FOJTÍK, Libor. *Trampové*. Praha: PositiF, 2020.

GINTEL, Allan. *Zahrady pozemských radostí*. Praha: Gasset, 2019.

HROCH, M. a kol. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, 1985.

HURIKÁN, Bob. *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář, 1990.

IM HOF, Ulrich. *Evropa a osvícenství*. Praha, 2003.

JAKEŠ-KAYMAN, Karel. *Woodcraft, skauting a 90 let českého trampingu 1922-1992*. České Budějovice, 1992. Nepublikováno.

JANEČEK, Petr a BITTNEROVÁ, Dana. *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011.

JAKUBEC, Ivan – JINDRA, Zdeněk. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Karolinum, 2007.

JEHLICKA, Petr. *Indians of Bohemia: the spell of woodcraft on Czech society 1912-2006*. Published in Diethelm Blecking and Marek Weic. *Sport-Ethnie-Nation: Zur Geshichte und Soziologie des Sports in Nationalitätenkonflikten und bei Minoritäten*, 2008, 112-130.

JOZOVÁ, Markéta. *Současné trampské osady a campy*. *Studia Ethnologica Pragensia* 2, 2017, 149-167.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik a budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000.

KAŠÁK, Vladimír. *Počátky trampingu na Kačáku*. Oddělení aktivit v přírodě, 2009.

- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české XII. (1918-1929)*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2000.
- KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.
- KLIMEŠOVÁ, Miroslava. *Subkultura. Tramping a trampská kultura ve 20. století*. Masarykova univerzita, 2015. Dostupné online z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2014/US_42/ode/51547177/438724-Klimesova_Miroslava-Tramping.pdf
- KRŠKO, Jan. *Meziválečný tramping na Rakovnicku*. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník, 2008.
- KRŠKO, Jan. *Géza Včelička a neblahé konce „rudého“ trampingu?* In *Dějiny a současnost* 4, 2013, 22-26.
- KUCROVÁ, Veronika. *Posázaví. Zmizelé Čechy*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2013.
- KUČERA, Milan. *Populace České republiky 1918-1991*. Praha: Česká demografická společnost, 1994.
- KUČEROVÁ, Blanka. *Tramping – fenomén ryze český*. Literární noviny (21). Praha: Litmedia, 2001.
- KULHÁNEK, Ivan. *Evropa v 19. a 20. století: politické a sociálně-ekonomické souvislosti vývoje. Část 1. (1815-1939)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2002.
- LONDON, Jack. *Cesta*. Praha: Tok, 1999.
- MÁCHA, Zbyněk. *Kronika trampské písničky*. Praha: Panton, 1967.
- MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*. Opava, 2002.
- MARŠÁLEK, Martin. *Osadní toulky II. Nohejbal na trampských osadách v okolí Prahy – Sázava*. Praha: Mladá fronta, 2016.
- MATOUŠEK, Václav. *Čechy krásné, Čechy mé. Proměny krajiny Čech v době industriální*. Praha: Agentura Krigl, 2010, s. 231 a následující.
- MATOUŠEK, Václav. *Nenápadný půvab (české) buržoazie. Počátky masové a individuální rekreace v Čechách v době industrializace pohledem historika*. In: Blažková, T. – Fialová, D. – Matoušek, V. eds., *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*, Praha: Togga, 2014, 11-28.
- MORÁVEK, Petr – LITochLEB, Jiří. *Jílovské zlaté doly*. Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, 2002.
- MŮCKE, Pavel. *Orální historie*. In: HIML, Pavel – TUČEK, Jan a kol. *Texty k historickému prosemináři FHS UK*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2015.

- NEŠPOR, Zdeněk R. *Proti padourům a astrachánům*. Advojka. 2010 (15) [cit. 2021-07-06]. Dostupné online z: <http://www.advojka.cz/archiv/2010/15/proti-padourum-a-astrachanum>
- NOHA, Rudolf. *Odlesky táborových ohňů: vzpomínky na tábornictví, woodcraft, skauting a tramping u nás i ve světě*. Jilové u Prahy: Muzeum těžby a zpracování zlata, 1969.
- ORSÁG, Petr. *Mediální text jako pramen: možnosti a limity jeho interpretace*. Prešovská univerzita: Prešov, 2008.
- PECHA, Libor. *Woodcraft*. Olomouc: Votobia, 1999.
- PETRUŠEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.
- POHUNEK, Jan. *Kultura trampů*. In: *Folklor atomového věku*. Praha: Národní muzeum, 2011.
- POHUNEK, Jan. *Konflikty českého trampingu*. *Historická sociologie*, 2011 (2), 95-106.
- POHUNEK, J. *A Century of Czech tramping*. *Folklorica, Journal of the Slavic and East European Folklore Association*, 2012.
- POHUNEK, J. „*Trampové a takytrampové*.“ *Dějiny a současnost*, 2015 (9), 22–24.
- POHUNEK, Jan. *Výběrová komentovaná bibliografie literatury k tématu trampingu*. In: *Tramping v českých zemích v letech 1918 až 1989: subkultura v interakci se státem a společnostmi*. *Studia Ethnologica Pragensia*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017. 2017 (2), 204-211.
- POHUNEK, Jan. *Století trampingu*. Praha, 2018.
- POHUNEK, Jan. *Trampské osady v kontextu neformální architektury*. *Český lid*, 2018 (105), 399-423.
- POHUNEK, Jan – RANDÁK, Jan – MAREŠ, Jan – KRŠKO, Jan – ŠPRINGL, Jan. *Český tramping v časech formování a rozmachu*. Praha, 2019.
- RANDÁK, Jan. *Jak psát dějiny trampingu?*. *Studia Ethnologica Pragensia*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017 (2), 51-67.
- RANDÁK, Jan – KRŠKO, Jan – MAREŠ, Jan – POHUNEK, Jan – ŠPRINGL, Jan. *Putování za obzor. Tramping v české společnosti 1918-1989*. Praha: NLN, 2020.
- ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národa. Evropské „dlouhé“ 19. století*. Triton, 2004.
- SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: České chalupářství v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017.
- STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku*. Praha: Dokořán, 2005.

VÁGNER, Jiří. *Vývoj druhého bydlení v Česku*. In: Bičík a kol.: *Druhé bydlení v Česku*. UK PřF KSGRR, Praha, 2001, 42-54.

VÁGNER, Jiří. *Tramenské osady – specifický prvek rekreační krajiny v zázemí českých měst*. In: Blažková, T. – Fialová, D. – Matoušek, V., *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19. – 21. století*. Praha 2014, 63-82.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: ÚSD AV ČR, 2007.

VLADIMIR 518 a kol. *Kmeny 0. Městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha: Bigg Boss; Yinachi, 2013.

VONDRÁK, Jiří – SKOTAL, Fedor. *Legenda folku & country*. Brno: Jota, 2004.

WAIC, Marek – KÖSSL, Jiří. *Český tramping 1918–1945*. Praha – Liberec, 1992.

ŽÁK, Jaroslav – RADA, Vlastimil. *Dobrodružství šesti trampů: Epopej z válek tramsko-paďourských*. Česká televize, 1933.

Kroniky

Kronika osady Rychlá řeka 1947-1981

Kronika osady Rychlá řeka 1990-2021

Volejbalová kronika osady Rychlá řeka

Kronika osady Goward

Kronika osady Píska

Kronika volejbalu osady Amarillo (*Znovuobjevené letopisy Amarilla 1936-41*)

Fragmenty deníku Vladimíra Hartmana

Kronika osady Dakota 1926-2016

Kronika osady Kadjak 1928-1978

Kronika osady Ajax

Kronika osady Toronto

Kronika osady Stará Stezka

Kronika schůzí osady Údolí zlatého potoka 1935-1946

Kronika obce Hostěradice 1923-1947

Státní okresní archiv Praha – Západ se sídlem v Dobřichovicích

Archiv obce Hostěradice, samospráva po roce 1850 – městské a obecní, inv. č. 229-23.

Obecní úřad Kamenný Přívoz

Kronika obce Kamenný Přívoz 1956-1979

Kronika obce Kamenný Přívoz 1980-1996

Kronika obce Kamenný Přívoz 1997-2005

DIPLOMOVÉ PRÁCE

POSLEDNÍKOVÁ, Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. Univerzita Karlova v Praze, FHS UK, katedra obecné antropologie, 2010.

URBÁNEK, Vojtěch. *K některým otázkám trampingu v perspektivě sociologie*. Univerzita Karlova v Praze, FF UK, katedra sociologie, 2009.

VELÍKOVÁ, Zuzana. *Tramping v době tzv. normalizace*. Univerzita Karlova v Praze, FHS UK, 2012.

UŽITÉ ENCYKLOPEDIE A SLOVNÍKY

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý kompas, 1925-1933.

Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí: J. Otto, Praha: 1890.

Sociologická encyklopedie: J. Nešpor [online], Sociologický ústav AV ČR, 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/>

Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Academia. 1989.

PERIODIKA

Ahoj na neděli. Praha: Melantrich, 1933–1942.

Pucejř. Praha: Avalon, 1994 – současnost.

Tramp. Praha: Quido Langhans, 1929-1931. Dostupné online z: <https://www.trampsky-magazin.cz/obchod/casopis-tramp-z-roku-1929-8/>

Naše osady. Praha: Bedřich Dvořáček, 1929-1931.

INTERNETOVÉ ZDROJE

LUKAVEC, Jan. *Do přírody za bolesti a nepohodlím!*. 2019. [cit. 2021-05-26] Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/41857/gintel-allan-ed-zahrady-pozemskych-radosti>

POHUNEK, Jan. *Tramprská teritoria: Okolí Zlatého kaňonu*. Tramprský magazín, 2014. [cit. 2021-06-23] Dostupné online z: <https://www.tramprsky-magazin.cz/blog/tramprska-teritoria-okoli-zlateho-kanonu-221.html>

SKOTAL, Fedor. *Ostatně jsem šťasten, že jsem tramp*. Česká televize, 2014. [cit. 2021-05-26] Dostupné online z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10624521952-zvlastni-znameni-touha/8905-rozhovor-s-fedorem-skotalem/>

SMLSAL, Jiří. *Divocí skauti. Proměny českého trampingu*. A2, 2019 (21). [cit. 2021-05-26] Dostupné online z: <https://www.advojka.cz/archiv/2019/21/divoci-skauti>

Jaký je původ slova Ahoj?. R Dvojka, Český rozhlas, 2014. [cit. 2021-05-02]. Dostupné online z: <https://dvojka.rozhlas.cz/jaky-je-puvod-slova-ahoj-7548433>

OSK Osada Starých kamarádů. In: *Facebook* [online]. [2021-07-03]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/OsadaStarychKamaradu>

Osada Údolí zlatého potoka In: *Facebook* [online]. [2021-07-18]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/153643284728183>

Osada Úsvit In: *Facebook* [online]. [2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Osada-Úsvit-642453912556704>

Osada Kadjak In: *Facebook* [online]. [2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/osadakadjak/>

KOVANDA, Radek. *Všechny české přívozy*. G: 2014 [cit. 2021-07-08]. Dostupné online z: <https://g.cz/vsechny-ceske-privozy/>

<http://tramp-archivy.cz/>

<http://prebral.net>

<https://www.krsko.cz>

<https://www.tramprsky-magazin.cz>

<https://www.woodcraft.cz>

<https://www.svatojanske-proudy.cz>

<https://www.posazavi.com>

<https://www.pacifikem.cz>

<https://www.kamennyprivoz.cz>

<https://www.rychlareka.cz>

<https://osadaosk.webnode.cz>

<https://www.petrovuprahy.cz>

<https://hrebena.estranky.cz>

<https://osada-amarillo.estranky.cz>

<https://www.hradistko.cz>

<https://www.ouzp.cz>

<https://piska-luka.webnode.cz>

<https://www.trebsin.cz>

<https://www.muzeum-blanenska.cz/clanky/detail/velky-trampsky-slovník-a-l.htm>

Století trampů. Třetí potlach s Janem Pohunkem. iRozhovory, 2018. [cit. 2021-07-06]

Dostupné online z: <https://www.irozhovory.cz/2018/07/stoleti-trampu-treti-potlach-s-janem-pohunkem/>

Vizitky T.O. [cit. 2021-07-06] Dostupné online z:

<https://sites.google.com/site/nastrampvto/>

Asociativní krajina – Zlatý kaňon. [cit. 2021-07-02]. Dostupné online z: <https://www.hikk-naki.cz>

OSTATNÍ ZDROJE

Regionální muzeum v Jílovém u Prahy

Mobilní trampské muzeum českých a slovenských trampů

FOJTÍK, Libor. *Trampové.* Leica Gallery Prague, 21.6.2021-12.9.2021

POHUNEK, Jan. Výstava: *Století trampingu.* Národní muzeum – Letohrádek Kinských, 29.6.2018-1.4.2020

Zvláštní znamení touha [dokumentární film]. Režie V. KRČÍSTEK. Česká televize, 2014.

Dostupné online z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10624521952-zvlastni-znameni-touha/dily/>

Putování s párou. Posázavský Pacifik [dokumentární film]. Režie P. LOKAJ. Česká

televize, 2019. Dostupné online z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12664259752-putovani-s-parou/318291310250004-posazavsky-pacifik/>

Trampové a padouři. Rosa na kolejích [dokumentární film]. Česká televize, 2009.

Dostupné online z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/209452801400028/titulky>

Revoluční rok 1848. Historický magazín, Česká televize, 2008. Dostupné online z:

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280011>